

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra trestního práva

Diplomová práce

Zásada volného hodnocení důkazů v judikatuře

Vypracoval: Ondřej Vopršal

Vedoucí práce: Prof. JUDr. Pavel Šámal, PhD.

Datum uzavření rukopisu: 29. 11. 2010

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Sobíňově dne 1. 12. 2010

Ondřej Vopršal

Děkuji Profesoru JUDr. Pavlu Šámalovi, PhD., za vedení diplomové práce
a cenné připomínky při jejím vypracování.

Obsah

1	Úvod	1
2	Základní zásady trestního řízení	4
3	Ústavněprávní aspekty základních zásad trestního řízení	10
3.1	Základní zásady organizace soudnictví	10
3.2	Garance základních zásad trestního řízení dle Ústavy a Listiny	12
4	Zásada volného hodnocení důkazů v českém právním řádu	15
4.1	Obecně k hodnocení důkazů	15
4.2	Předmět a rozsah dokazování	29
4.3	Zákonnost dokazování	38
4.4	Exkurz: řetězení nezákonnosti důkazů a kauza Gäfgen v. Německo	48
5	Hodnocení důkazů a jednotlivé důkazní prostředky v judikatuře obecných soudů	53
5.1	Obecně k zásadě volného hodnocení důkazů	53
5.2	Výslech obviněného (obžalovaného)	59
5.3	Svědecká výpověď	64
5.4	Znalecký posudek a výslech znalce	70
5.5	Ostatní důkazní prostředky	80
6	Zásada volného hodnocení důkazů a instanční přezkum rozhodnutí	85
6.1	Řízení o odvolání	85
6.2	Řízení o dovolání	88
6.3	Řízení o stížnosti pro porušení zákona	90
6.4	Obnova řízení	92
6.5	Instanční přezkum rozhodnutí obecnými soudy v judikatuře Ústavního soudu	94
6.6	Zákaz překvapivých rozhodnutí	96
7	Hodnocení důkazů a jeho přezkum v řízení o ústavní stížnosti	98
8	Vybrané problémy hodnocení důkazů v judikatuře Ústavního soudu	109
8.1	Řádné odůvodnění rozhodnutí a problematika tzv. opomenutých důkazů	110
8.2	Důkazy získané procesně nepřipustným způsobem	117
8.3	Problematika deformace a svévolného hodnocení důkazů	122
9	Závěr	125
	Seznam použitých zkratk	127
	Seznam použité literatury	128
	Seznam použité judikatury	136
	Summary	146

1 Úvod

Judikatura představuje fenomén, který i v českém právním řádu zejména po roce 1989 nabývá na velkém významu. Přestože soudní rozhodnutí nejsou v kontinentálních právních systémech, tedy i v systému České republiky, obecně považovány za formální pramen práva (s velkou výjimkou v podobě derogačních nálezů Ústavního soudu), nelze popřít jejich značnou relevanci pro interpretaci a dotváření právního řádu. Dle klasické zásady *iudex dicit inter partes* (soudce vyhláší právo mezi stranami sporu) tak soudní rozhodnutí v individuální věci není formálně závazné a z žádného ustanovení našeho právního řádu nelze dovodit povinnost akceptovat názor již dříve vyslovený v jiném soudním rozhodnutí, zejména v rozhodnutí Nejvyššího soudu či Nejvyššího správního soudu, jejichž úkolem je – *inter alia* – sjednocování judikatury. Každodenní praxe však toto jednoduché, černobílé paradigma úspěšně nabourává. Slovy Johanna Wolfganga von Goetheho, šedivé jsou všechny teorie a věčně zelený je strom života. Velmi pregnantně se k otázce závaznosti předchozích soudních rozhodnutí vyjádřil Nejvyšší soud, podle něhož právní názory, které zaujal v jiných právních věcech, nejsou *ex lege* závazné (aplikovatelné) na případy s obdobným skutkovým či právním základem, z něž vzešel ten který judikát dovolacího soudu, nelze však současně ztrácet ze zřetele, že došlo-li v soudní rozhodovací praxi při řešení určité materie k judikaturnímu ustálení právního názoru, je z povahy věci nezbytné, aby soudy nižších stupňů tento judikaturní posun ve své rozhodovací praxi reflektovaly a v případě, že takový právní názor nesdílejí, jej ve světle jimi pečlivě vyložené argumentace (kriticky) konfrontovaly a seznatelným způsobem (v odůvodnění písemného vyhotovení svého rozhodnutí) vyložily, proč, resp. z jakého nosného důvodu nebylo lze se ve věci s obdobným skutkovým či právním základem s předmětným judikátem ztotožnit.¹

Řečeno jinými slovy, rozhodnutím vyšších soudů, kterými je konstantním způsobem řešena určitá právní otázka, je nutno přiznat kvazi-precedenční význam a soudy nižších stupňů nemohou názory v těchto rozhodnutích vyslovené bez dalšího ignorovat. Znalost relevantní judikatury je proto nezbytnou součástí intelektuální výbavy každého soudce, má-li jím formulované rozhodnutí či zvolený procesní postup v případném přezkumném řízení obstát. Tyto závěry lze bezpochyby zobecnit a aplikovat také na ostatní právní

¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2811/2007; dostupný na <http://www.nsoud.cz>.

profese. Stejně tak studium na právnických fakultách by mělo posluchače seznámit alespoň se základní judikaturou toho kterého právního odvětví. Především z těchto důvodů jsem se rozhodl zvolit si pro svou diplomovou práci z oblasti trestního práva procesního téma „Zásada volného hodnocení důkazů v judikatuře“.

Hodnocením důkazů se rozumí závěrečná a často velmi nesnadná závěrečná fáze dokazování spočívající v myšlenkové činnosti orgánů činných v trestním řízení, kterou tyto orgány každému důkazu přisuzují určitou hodnotu co do jeho zákonnosti, závažnosti a pravdivosti. Výsledkem hodnocení důkazů je poté zajištění skutkového podkladu pro vydání konkrétního rozhodnutí. Zásada volného hodnocení důkazů vyjadřuje skutečnost, že zákon – trestní řád – kromě pravidel pro vytváření vnitřního přesvědčení nestanoví žádné závazné směrnice, pokud jde o míru důkazů potřebných k prokázání dokazované skutečnosti a o určení důkazní síly jednotlivého důkazu. Právě proto, že právní úprava nechává v tomto ohledu orgánu činnému v trestním řízení značnou diskreci, jež ovšem nikdy nesní být projevem libovůle tohoto orgánu, má nesmírně bohatá judikatura v oblasti dokazování, kterou chci především v této práci rozebrat, mimořádný význam.

Svoji práci jsem rozdělil – nepočítaje v to úvod (kapitola první) a závěr (kapitola devátá) – na sedm kapitol. Druhá kapitola se zabývá základními zásadami trestního řízení s důrazem na základní zásady dokazování. Ve třetí kapitole posléze stručně rozebírám základní zásady trestního řízení v jejich ústavněprávním kontextu a také principy organizace soudnictví v České republice. Čtvrtá kapitola je již věnována obecným otázkám samotné zásady volného hodnocení důkazů, zejména z pohledu trestněprocesní teorie. Cílem kapitoly páté je představit rozsáhlou judikaturu týkající se zásady volného hodnocení důkazů především ve vztahu k jednotlivým důkazním prostředkům. V šesté kapitole se následně zabývám hodnocením důkazů v rámci instančního přezkumu prováděného obecnými soudy. Sedmá a osmá kapitola jsou věnovány judikatuře Ústavního soudu zabývající se jeho postavením a přezkumnou pravomocí ve vztahu k soudům obecným a vybraným otázkám jeho rozhodovací praxe.

V současné době již nelze pochybovat o tom, že význam právních závěrů přijímaných vyššími soudy v individuálních rozhodnutích často přesahuje rozsah dané kauzy. Cílem mé práce je proto seznámit čtenáře s těmito názory, které mohou nejen

pomoci pochopit složitou materii hodnocení důkazů v trestním řízení, ale také nabídnout vodítko pro řešení konkrétního praktického a často obtížného případu. Nakolik se mi podařilo tento cíl splnit, již musí posoudit jiní.

2 Základní zásady trestního řízení

Účelem trestního řádu² – podle § 1 odst. 1 – je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Zabezpečení výše zmíněného účelu trestního řízení vyžaduje komplexní a vysoce provázanou soustavu norem, která musí být založena na určitých právních (právně-politických) principech. Není-li trestní řízení jako celek postaveno na pevné koncepci, stává se nutně dysfunkčním a nemůže plnit zákonodárcem vymezené úkoly. Nejvýznamnější principy určující vlastní povahu trestního procesu jsou označovány jako základní zásady trestního řízení.³

Na základě výše uvedeného tedy můžeme základní zásady trestního řízení⁴ definovat jako vůdčí právní ideje, jimiž je trestní řízení ovládáno a jimž toto vůdčí postavení přiznává zákon.⁵ Svou povahou představují základy, na nichž je vybudováno trestní řízení. V. Kratochvíl⁶ základní zásady definuje jako zpravidla v trestním řádu výslovně či mlčky vyjádřená, především ústavně podmíněná východiska tvorby, interpretace a aplikace systému trestněprávně procesních norem.

Jak uvádí P. Šámal, snaha formulovat obecné zásady, které by sloužily procesní bezvadnosti a spravedlnosti a zároveň přispívaly a napomáhaly procesu zjišťování skutečného stavu věci při hledání pravdy, je ve své podstatě velmi obtížná a složitá. Trestní proces je ve svém základu složitý v tom, že vyžaduje porovnání konkrétních zájmů vůči jiným zájmům, přičemž tato složitost nemůže být zjednodušeně vyřešena pouhým porovnáním zájmů jednotlivce na jedné straně a zájmů společnosti na druhé straně, nebo zájmů týkajících se ochrany práv obviněného a zájmů týkajících se

² Je-li dále v textu uvedeno číslo paragrafu bez dalšího upřesnění, jedná se o citaci trestního řádu.

³ Pro potřeby této práce nadále nebudeme rozlišovat mezi pojmy „základní zásady trestního řízení“ a „základní zásady trestního práva procesního“ a bude používán pouze pojem prvně zmíněný. K rozdílu srov. např. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 106-107.

⁴ Spíš jako historickou zajímavost v této souvislosti srov. Císařová, D. Podnětné diskuse o základních zásadách trestního řízení. Socialistická zákonnost, č. 9/1983, str. 540; Hermanovský, P. K pojetí základních zásad trestního řízení. Stát a právo, č. 23. Praha: Academia, 1986, str. 193. Nicméně i v těchto článcích lze stále najít podnětné a aktuální názory.

⁵ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. Vydání. Praha: ASPI, 2008, str. 63; Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 119.

⁶ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 107.

kontroly zločinnosti. Takové formulace pouze lépe nastolují zásadní problémy, ale řešením je pouze formulování a předložení přesnějších a vysoce kultivovaných zásad, jakož i metod jejich aplikace, v naději, že to povede k nastolení správné a přiměřené rovnováhy. Je možné připustit, že dynamika vývoje společnosti a v rámci ní i trestního procesu, který je chápán v tomto pojetí jako lidský proces, je tak proměnlivá a tak pružná, že vše, čeho je možné dosáhnout, je pouhé přiblížení se této rovnováze. Obecné zásady trestního řízení jsou však naprosto nutné, protože, aby právo v demokratické společnosti efektivně fungovalo, musí získat vážnost a respekt u těch, kteří jsou jím ovlivňováni. Veřejné přijetí právních norem je kritickým bodem fungování demokracie. Přitom nemůže být žádné veřejné přijetí bez pochopení smyslu právní úpravy a žádné skutečné pochopení bez racionálního ospravedlnění a vysvětlení. A to je právě jedním z úkolů obecných zásad trestního řízení. Účinné zásady určují hranice jednání jednotlivých subjektů v trestním řízení a tam, kde je vedeno jednání známými zásadami, podstatně se zvyšuje míra právní jistoty strany v řízení. Jednání, které je vedeno takovými zásadami, je protikladem jednání ponechaného libovůli subjektu vykonávajícího stanovené pravomoci v trestním řízení.⁷

De lege lata jsou základní zásady trestního řízení výslovně zakotveny v úvodních ustanoveních trestního řádu⁸ (§2) a s ohledem k jejich významu rovněž *de lege ferenda* lze dle mého názoru při přípravě budoucí rekonstrukce trestního práva procesního tento přístup více než doporučit. Základní zásady trestního řízení vytváří ucelenou soustavou, v níž na sebe jednotlivé zásady navazují, a nelze je tedy chápat či aplikovat odděleně. Účelu trestního řízení (§1) lze dosáhnout pouze tehdy, jsou-li jednotlivé zásady dodržovány – tj. pokud samotné trestní řízení nevybočuje ze zákonného rámce, který základní zásady vytváří.⁹

⁷ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 45-46.

⁸ Opačný přístup byl zvolen např. v trestním řádu z roku 1950 (zákon č. 87/1950 Sb.) Obecně k problematice aplikace a interpretace práva z této doby srov. Kühn, Z. Aplikace práva soudcem v éře střeoevropského komunismu a transformace. Analýza příčin postkomunistické právní krize. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 19 a násl.

⁹ Pokud jde o vztah základních zásad trestního řízení a právních principů (obecných zásad právních), lze souhlasit s F. Zoulíkem, že není žádného rozumného důvodu, aby procesní zásady nebyly považovány za právní principy. Srov. Zoulík, F. Právní principy a procesní zásady. In *Právní principy*. Pelhřimov: Nakladatelství 999, str. 183. K problematice právních principů blíže srov. Holländer, P. Filosofie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, str. 139-173.

De lege ferenda se obecně nabízejí následující tři možné způsoby budoucího vyjádření základních zásad trestního řízení:

- a) pouze v preambuli nebo v uvozujícím ustanovení bez jejich definice,
- b) jen v základních člancích uvozovací části zákona jako maximy, přičemž by měly být aplikovány pouze prostřednictvím ustanovení zákona, nikoli přímo, a jejich význam by spočíval především v legislativní a interpretační funkci,
- c) zásady nebudou přímo definovány v trestním řádu, ale pouze vyjádřeny v celkové koncepci trestního řádu a ve vymezení jeho jednotlivých ustanovení.

V. Kratochvíl se přiklání k vyjádření základních zásad pouze (přínejméně) v základních člancích uvozovací části zákona jako určitých trestněprocesních maxim, kdy jejich formulace by měla být stručná, jasná a jednoznačná. Aplikovány by měly být prostřednictvím zákonných ustanovení, tedy nikoli přímo, a jejich význam by spočíval především v zákonodárné a interpretační funkci, potažmo i ve funkci aplikační. Katalog základních zásad by měl být upraven tak, aby zahrnoval jen nejdůležitější zásady obecné povahy, které se promítají zpravidla do celého trestního řízení. Zbývající zásady, mající povahu „přímých“ právních předpisů, by byly vyjádřeny v konkrétní právní úpravě, např. dokazování nebo jiných procesních postupů.¹⁰ S tímto názorem lze vcelku souhlasit. Zůstává však otázkou, které zásady lze považovat za „obecné“ a které za ony „zbývající“.

Na základních zásadách je založeno celé trestní řízení. Pouze jejich důsledné uplatňování je zárukou, že bude dodržován smysl zákona a že budou důsledně chráněny oprávněné zájmy společnosti i jednotlivců. Význam základních zásad spočívá v první řadě ve funkcích, které plní ve vztahu k trestnímu právu procesnímu. J. Jelínek ve své učebnici¹¹ uvádí následující funkce základních zásad:

- **poznávací** (znalost základních zásad slouží k pochopení trestního řízení jako celku, jakož i jeho jednotlivých institutů a stádií),
- **interpretační** (představuje základní vodítko pro výklad trestního řádu),
- **aplikační** (označuje důležitou směrnicí pro aplikaci práva v konkrétních sporných případech),

¹⁰ Kratochvíl, V. Základní zásady trestního řízení/trestního práva procesního v česko–rakousko–polsko–evropském srovnání. In *Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy)*. Sborník č. 41. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2008, str. 68.

¹¹ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 119-121.

- **legislativní** (tato funkce by měla zajišťovat konzistenci trestního řádu jako celku, tj. aby při poměrně četných novelizacích nebyla narušena jeho základní koncepce).

Shodné funkce základních zásad uvádí ve své učebnici i D. Císařová.¹² V brněnské učebnici trestního práva procesního¹³ je zmíněna ještě funkce trestně politická, jejímž smyslem je formování kvalitního právního vědomí občanů.

Přestože – jak již bylo ostatně výše řečeno – tvoří základní zásady trestního řízení ucelený a vnitřně provázaný systém, v žádném případě to neznamená, že se jednotlivé zásady musí uplatnit ve všech stádiích trestního řízení, případně že se musí uplatnit stejně intenzivně, neboť míra uplatnění je závislá na povaze určitého stádia či institutu.¹⁴ V nejvyšší míře se základní zásady uplatňují v hlavním líčení, které představuje nejdůležitější stádium trestního řízení, a také ve veřejném zasedání, jelikož v právě v těchto stádiích soud rozhoduje o nejdůležitějších otázkách celého trestného řízení (vině, trestu, ochranných opatřeních).

Základní zásady trestního řízení lze dělit podle různých hledisek. Zde nutno konstatovat, že řazení jednotlivých zásad v § 2 je víceméně nahodilé a systematicky nemá příliš velký význam. V první řadě lze uvést tradiční dělení na zásady obecné (dopadající na celý právní systém), zásady mezioborové a zásady specifické (týkající se výlučně konkrétního právního odvětví, v našem případě trestního práva procesního).¹⁵ Obvyklým je však dělení podle převažujícího obsahu. J. Jelínek¹⁶ i D. Císařová¹⁷ ve svých učebnicích trestního práva procesního uvádějí téměř shodně následující dělení:

¹² Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. Vydání. Praha: ASPI, 2008, str. 63-64.

¹³ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 110.

¹⁴ Jako příklad lze uvést zásadu veřejnosti (§2 odst. 10), která se neuplatní v přípravném řízení. V řízení před soudem se zásada veřejnosti uplatní zásadně v hlavním líčení a veřejném zasedání (významný průlom do této zásady obsahuje § 54 odst. 1 ZSM, blíže srov. Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 570 - 574). Při neveřejném zasedání je účast veřejnosti z povahy věci vyloučena. Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 45/04, Sb.n.u. sv. 36, str. 647, č. 239/2005 Sb., sice zrušením ustanovení § 242 odst. 2 TrŘ ve svém důsledku umožňuje účast obviněného u neveřejného zasedání, v němž se rozhoduje o jeho stížnosti podané proti usnesení státního zástupce o dalším trvání vazby obviněného (§ 71 odst. 3, 4), o „veřejnosti“ neveřejného zasedání však ani nadále rozhodně hovořit nelze.

¹⁵ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 108.

¹⁶ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 123.

¹⁷ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. Vydání. Praha: ASPI, 2008, str. 65.

- a) **obecné zásady** (zásada stíhání pouze ze zákonných důvodů, spolupráce se zájmovými sdruženími občanů, zajištění práva na obhajobu)
- b) **zásady zahájení řízení** (zásada oficiality, legality, obžalovací)
- c) **zásada veřejnosti**
- d) **zásady dokazování** (zásada vyhledávací, zásada ústnosti a bezprostřednosti, zásada presumpce nevin, zásada volného hodnocení důkazů)
- e) **zásada materiální pravdy** (přesněji řečeno zásada zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti)

Poněkud mimo výše uvedené dělení stojí zásada rychlosti řízení¹⁸ a zásada přiměřenosti (zdrženlivosti). Podle názoru autora této práce by měly být řazeny mezi obecné zásady a prostupovat tak celým trestním řízením.

Pro úplnost je nutno zmínit také odlišnosti vyplývající ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže (dále také „ZSM“). V § 3 tohoto zákona jsou uvedeny základní zásady řízení ve věcech mladistvých, které ve smyslu § 1 odst. 3 ZSM mají přednost před základními zásadami podle obecného právního předpisu – tj. trestního řádu. V ostatních případech se subsidiárně uplatní trestní řád. Základní zásady pro řízení ve věcech mladistvých jsou vyjádřením specifického přístupu orgánů činných v trestním řízení k dětem a mladistvým, jehož účelem účinné přispění k tomu, aby se mladiství a děti mladší patnácti let – *inter alia* – nadále zdrželi páchání protiprávních činů a našli si společenské uplatnění odpovídající jejich schopnostem a mravnímu vývoji (§ 1 odst. 2 ZSM). V § 3 ZSM tak lze nalézt zásadu zvláštního přístupu k projednání trestních věcí mladistvých (odst. 1, 2, 3 a 4), zásadu spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí (odst. 4 *in fine*), zásadu ochrany osobních údajů a soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let (odst. 5), zásadu náhrady škody či dosažení jiného přiměřeného zadostiučinění pro poškozeného¹⁹ (odst. 7) a zásada zvláštní průpravy orgánů činných v trestním řízení – včetně příslušníků Probační a mediační služby – pro zacházení

¹⁸ Blíže srov. např. Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení a právní úprava odvolání. In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, str. 77 a násl.

¹⁹ Trestní řád ve svém § 2 obdobnou zásadu výslovně neupravuje, ačkoliv není pochyb o tom, že i „klasické“ trestní řízení by mělo vést k uspokojení zájmů poškozeného, není-li takový postup v rozporu s ostatními základními zásadami trestního řízení. K právní úpravě postavení poškozeného v původním znění trestního řádu z roku 1961 srov. blíže Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 184 – 207.

s mládeží (odst. 8).²⁰ Výše již bylo zmíněno, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže v § 54 odst. 1 upravuje výrazné změny týkající se zásady veřejnosti, kdy hlavního líčení a veřejného zasedání se mohou účastnit pouze osoby zde taxativně vyjmenované.²¹ Na základě návrhu mladistvého však může být hlavní líčení a veřejné zasedání konáno veřejně. Rovněž poskytování informací o trestním řízení mladistvých je zásadním způsobem omezeno.²²

Základní zásady trestního řízení mají mimořádný význam v procesu dokazování. Základní maximou je bezpochyby zásada zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, neboť pouze takto zjištěný skutkový stav je schopen poskytnout orgánům činným v trestním řízení podklad pro jejich postup a rozhodnutí. Tuto zásadu třeba chápat a používat ve spojitosti se zásadou řádného procesu. Pouze takové trestní řízení, které respektuje bezvýjimečně právní rámec dokazování, může vést k nepochybnému skutkovému zjištění. Stejně tak zásada presumpce nevinny (či také *presumptio boni viri*) je z hlediska dokazování zcela zásadní, když umožňuje odsouzení obviněného tehdy a jedině tehdy, nejsou-li o jeho vině žádné rozumné pochybnosti. Odpovědnost za řádné zjištění skutkového stavu nesou orgány činné v trestním řízení (ve výsledku jde především o soud), přičemž imanentní součástí práva obhajoby je navrhopvat a případně také provádět důkazy k prokázání svých tvrzení. Jak však bude ukázáno níže, vzhledem k postupnému příklonu ke kontradiktornímu pojetí trestního řízení je takto koncipovaná zásada vyhledávací již podle mého názoru překonaná. Zásady ústnosti a bezprostřednosti stanoví, jakým způsobem soud provádí důkazy a o jaké důkazy může opřít své rozhodnutí. Zásada volného hodnocení důkazů pak představuje základní směrnici pro závěrečné zhodnocení provedených důkazů. Protože tyto jednotlivé zásady spolu velmi blízce souvisí, odkazují zde zejména na kapitolu č. 4, která se zásadou volného hodnocení důkazů zabývá podrobně.

²⁰ Nejedná se o úplný výčet. § 3 obsahuje v odst. 1 zákaz retroaktivity trestního práva (jde o hmotněprávní zásadu), dále rovněž zmiňuje zásadu presumpce nevinny (odst. 5) či zásadu rychlosti řízení (odst. 6). Tyto zásady zřejmě zákonodárce považoval za natolik důležité, že je v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže zopakoval, přestože by tyto zásady byly aplikovatelné již na základě obecných předpisů – trestního zákoníku a trestního řádu.

²¹ Výčet osob je však natolik široký, že mohou vyvstávat pochybnosti o samotném smyslu tohoto ustanovení.

²² K problematice základních zásad trestního řízení ve věcech mladistvých blíže srov. Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 25 – 34.

3 Ústavněprávní aspekty základních zásad trestního řízení

3.1 Základní zásady organizace soudnictví

Soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy (čl. 81 Úst). Moc soudní je jednou ze součástí tzv. tripartice moci, spočívá ve výkonu soudnictví zvláštními orgány státu – soudy. Soudnictví tak můžeme definovat jako samostatnou a specifickou činnost státu, kterou jménem státu vykonávají soudy coby organizačně samostatné a nezávislé orgány státu. Z jiného úhlu pohledu můžeme soudnictvím rozumět také určitou soustavu soudů, příp. činnost této soustavy. Přestože Ústava výslovně stanoví, že soudní moc vykonávají nezávislé soudy, lze souhlasit s názorem, že ve skutečnosti „soudní moc vykonávají senáty a samosoudci“.²³ K nezávislosti soudní moci se v jednom ze svých nálezu vyjádřil také Ústavní soud ČR. Podle tohoto nálezu „je v samotném základu našeho ústavního systému zakotven princip dělby státní moci. Jeho cílem je zabránit koncentraci moci a jejímu zneužití. Aby tento základní cíl byl naplněn, musí všechny tři moci existovat na sobě nezávisle, což neznamená, že by nebyly propojeny, ale musí být natolik samostatné, aby jedna moc si nemohla přisvojit pravomoci ostatních. Ústava ve vztahu k soudům výše uvedený princip zakotvuje v čl. 81, v němž stanoví, že soudní moc vykonávají nezávislé soudy, a ve vztahu k soudcům v čl. 82 odst. 1 Ústavy, z něhož vyplývá, že soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí.“²⁴

Výše citované rozhodnutí Ústavního soudu chápe nezávislost moci soudní a nezávislost soudců jako dva neodmyslitelně spojené principy, které ovšem mají různé významy a nelze je tedy navzájem zaměňovat či používat *promiscue*. Nezávislost soudců je zakotvena v čl. 82 Ústavy, v němž je dále stanovena – byť nikoli bezvýjimečná – nepřeložitelnost soudce bez jeho souhlasu a inkompabilita soudcovské funkce. Podle § 2 ZSS soudci vykonávají funkci soudce tím, že (...) projednávají a rozhodují věci patřící do pravomoci soudů podle zákonů o trestním řízení a dále rozhodují v dalších případech stanovených zákonem nebo mezinárodní smlouvou, s níž vyslovil souhlas Parlament, jíž je Česká republika vázána a která byla vyhlášena.

²³ Sládeček, V., Mikule V., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 625.

²⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 60/04, Sb.n.u. sv. 37, str. 297 (307), č. 264/2005 Sb.

Nezávislost soudce při výkonu funkce ovšem není – a nemůže být – neomezená. „Nezávislost soudcovského rozhodování není pojmem absolutním, ale naopak relativním, neboť soudce při svém rozhodování nemůže postupovat libovolně, ale v mezích zákona (...). Ostatně, pokud by existovala nezávislost absolutní, působila by kontraproduktivně, neboť by spíše znesnadňovala rozhodnutí, než aby je umožnila. Soudcovská nezávislost má tedy své meze.“²⁵ Soudce je ve smyslu čl. 95 Ústavy při svém rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. Rovněž je soudce povinen předložit věc Ústavnímu soudu, dojde-li k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem.²⁶ Soudcovská nezávislost je nutně spojena s určitými právními zárukami. Mezi nejvýznamnější z těchto záruk patří jmenování soudce bez časového omezení²⁷ (čl. 93 odst. 1 Úst), omezení možnosti přeložení (čl. 82 odst. 2 Úst), taxativně stanovené důvody zániku funkce soudce (§ 94 an. ZSS), podmíněnost trestního stíhání soudce (§ 76 a 77 ZSS), úprava kárné odpovědnosti soudců (§ 86 – 90 ZSS²⁸) a hmotné zabezpečení soudců (§ 75 ZSS). Záruku nezávislosti (Ústava hovoří pouze o „nestrannosti“) poskytuje také věta druhá odst. 1 čl. 82 Ústavy, když zakazuje ohrožování nestrannosti soudů.²⁹

Ústava také definuje soustavu obecných soudů (Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti stojí do značné míry mimo tuto soustavu). Podle čl. 91 odst. 1 Ústavy tak soustavu soudů tvoří Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní, krajské a okresní soudy, přičemž úprava působnosti a organizace soudů je ponechána zákonné úpravě.³⁰ Soudy v České republice rozhodují v senátech, stanoví-li tak zákon, v ostatních případech rozhodují samosoudci (čl. 94 odst. 1 Ústavy). České právo tedy

²⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 60/04, Sb.n.u. sv. 37, str. 297 (308), č. 264/2005 Sb.

²⁶ K pojmu ústavní pořádek srov. čl. 112 odst. 1 Ústavy a jeho interpretaci podanou Ústavním soudem v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/01, Sb.n.u. sv. 26, str. 317, č. 403/2002 Sb.

²⁷ Funkce soudce skončí nejpozději uplynutím kalendářního roku, v němž soudce dosáhl věku 70 let (§ 94 SSZ). Soudci ústavního soudu jsou naopak jmenováni na dobu určitou, dobu deseti let (čl. 84 odst. 1 Úst). Dostatečně dlouhé funkční období soudců Ústavního soudu (deset let) by rovněž mělo být jistou garancí nezávislosti.

²⁸ Zde nutno upozornit, že procesní stránka kárné odpovědnosti soudců je upravena v zákoně č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců.

²⁹ Jedním z projevů tohoto zákazu je trestný čin Zasahování do nezávislosti soudu podle § 335 TrZ.

³⁰ Organizaci soudů upravuje zákon o soudech a soudcích a soudní řád správní, působnost pak jednotlivé procesní kodexy, tj. občanský soudní řád, trestní řád a soudní řád správní. Je ovšem pravdou, že čtyřčlanková soudní soustava s věcnou příslušností rozdělenou v první instanci mezi okresní a krajské soudy je zbytečně složitá a nákladná. Proto se v současné době uvažuje o zrušení vrchních soudů, přičemž krajské soudy by nadále působily pouze jako soudy odvolací.

nezná institut porotního soudnictví, který je naopak typickým rysem angloamerického práva.³¹ Přesto naše soudnictví není vykonáváno výsadně soudci z povolání. Odst. 2 čl. 94 Ústavy ponechává na zákonodárci, zda připustí účast laiků na rozhodování, příp. v jakém rozsahu.³² Zákon o soudech a soudcích tak upravuje postavení tzv. přísedících, kteří spolu se soudci vykonávají rozhodovací činnost. V současné době přísedící působí u okresních soudů a krajských soudů, rozhodují-li ve smyslu § 17 TrŘ jako soudy prvního stupně.³³ U Nejvyššího soudu a vrchních soudů přísedící nepůsobí. Samosoudci rozhodují o trestných činech, na které zákon – tj. trestní zákoník – stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let (§ 314a TrŘ). Z výše řečeného tedy vyplývá, že v trestním řízení Nejvyšší soud, vrchní a krajské soudy rozhodují meritorně pouze v senátech. Předseda senátu nebo samosoudce rozhodují sami jen tam, kde to zákon výslovně stanoví (§ 2 odst. 9 TrŘ). Senáty se s výjimkou řízení před krajským soudem jako soudem první instance skládají z předsedy senátu a dvou soudců. Nejvyšší soud však v zákonem stanovených případech rozhoduje v tzv. velkém senátu kolegia složeném zpravidla z předsedy a osmi soudců (§ 19 - 20 ZSS).³⁴

3.2 Garance základních zásad trestního řízení dle Ústavy a Listiny

Základní zásady trestního řízení, jimiž je ovládáno trestní řízení, nelze chápat, interpretovat či aplikovat izolovaně od zbytku právního řádu. Naopak, základní zásady je nutné vykládat v kontextu Ústavy a Listiny základních práv a svobod, které vytvářejí nepřekročitelné limity pro orgány činné v trestním řízení.³⁵ Pro trestní řízení jsou pak základní ústavní principy konkretizovány a podrobněji rozpracovány v příslušných ustanoveních trestního řádu.

³¹ Třeba ovšem doplnit, že v americkém trestním soudnictví poroty rozhodují procentuálně pouze nevelkou část všech trestních případů. Blíže srov. Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 200 a násl.

³² K historickým souvislostem srov. např. Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 771 a násl.

³³ V civilním řízení působí přísedící pouze na okresních soudech v pracovně-právních sporech (§ 36a OSŘ).

³⁴ Blíže srov. Kocourek, J., Záruba, J. Zákon o soudech a soudcích. Zákon o státním zastupitelství. Komentář. 2., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 144 -145.

³⁵ Ústavní pořádek ovšem není tvořen pouze ústavními zákony taxativně vyjmenovanými v ustanovení čl. 112 odst. 1 Ústavy. Do ústavního pořádku je dle názoru Ústavního soudu (viz nález Ústavního soudu zmíněný v poznámce č. 26) nutno zahrnout i ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a svobodách.

Ústava České republiky ve svém čl. 4 stanoví, že základní a práva svobody jsou pod ochranou soudní moci. Toto ustanovení tak zaručuje ústavní ochranu základních práv svobod ze strany soudů (srov. čl. 81 Ústavy). Tato ochrana především znamená právo obrátit se na soud, aby věc projednal veřejně, bez zbytečných průtahů a v přítomnosti navrhovatele. Ústava dále také v čl. 90 stanoví, že pouze soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy (viz níže). Kromě výše zmíněných zásad spojených především s organizací soudnictví, upravuje Ústava dále ještě rovné postavení účastníků před soudem (čl. 96 odst. 1 Úst), veřejnost a ústnost soudního jednání (čl. 96 odst. 2 Úst), současně je stanoveno bezvýjimečné veřejné vyhlásování rozsudků. Procesní rovnost účastníků vychází z čl. 1, 3 a čl. 37 odst. 3 LPS, resp. čl. 6 odst. 1 ÚLP. V trestním řízení může vzniknout problém, jak vymezit pojem „účastníci řízení“, když trestní řád tento pojem vůbec nepoužívá. Komentářová literatura k Ústavě³⁶ k tomu uvádí následující: „Lze mít za to, že účastníky řízení jsou – *cum grano salis* – podle trestního řádu „strany“, tedy ten, proti němuž se vede trestní řízení, zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též státní zástupce; stejné postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede nebo která podala opravný prostředek (§ 12 odst. 6 TrŘ).“ V trestním řízení ovšem lze stěží mluvit o rovnosti stran, když osobě, proti níž se řízení vede, lze ukládat různá faktická omezení za účelem úspěšného provedení trestního řízení (typickým a současně nejzávažnějším omezením je vazba; srov. § 67 an. TrŘ). Proto trestní řád dává obviněnému určitá oprávnění, jimiž se snaží vyrovnat jeho fakticky méně výhodně postavení (*favor defensionis*).³⁷ Ústavní soud čl. 96 odst. 1 Ústavy vyložil jako princip „rovnosti zbraní“, tedy jako jeden z komponentů práva na spravedlivý proces, když uvedl, že princip rovnosti účastníků trestního řízení je součástí celkové koncepce demokratického trestního procesu, jejímž výrazem je zásada kontradiktornosti.³⁸ Veřejný a ústní průběh soudního jednání je další důležitou ústavní maximou, která ovšem může být běžným zákonem ve výjimečných případech prolomena. Právo každého, aby jeho věc byla projednána veřejně, zajišťuje také Listina v čl. 38 odst. 2. Pro trestní řízení je právní úprava veřejnosti jednání a

³⁶ Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 796.

³⁷ Mezi tato oprávnění patří např. právo posledního slova (§ 217 TrŘ) či institut navrácení lhůty (§ 61 TrŘ). Blíže srov. např. Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 218-219, str. 277-278.

³⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 15/01, Sb.n.u. sv. 24, str. 201 (218), č. 424/2001 Sb.

možnosti vyloučení veřejnosti stanovena v ustanoveních § 199 - 201 trestního řádu.³⁹ Veřejnost soudního jednání zejména umožňuje kontrolu řádného výkonu moci soudní a má zabraňovat tzv. kabinetní justici.⁴⁰ Trestní řád (§ 199 odst. 2) uvádí další význam veřejnosti hlavního líčení, když stanoví, že soud má na zřeteli, aby občanům byla poskytnuta v nejširší míře příležitost projednávání věci soudem a aby se co nejúčinněji projevilo výchovné působení trestního řízení na širokou veřejnost ve smyslu jejího aktivního zapojení do úsilí trestnou činnost zamezovat a jí předcházet.

Z hlediska záruk poskytovaných v rámci trestního řízení má mimořádný význam Listina základních práv a svobod (dále také „LPS“), která je dle čl. 3 a čl. 112 Ústavy součástí ústavního pořádku. V první řadě je nutné poukázat na čl. 4 odst. 4 LPS. Dle tohoto ustanovení je při omezení základních práv a svobod nutno šetřit jejich podstaty a smyslu. Uvedené interpretační pravidlo se nejčastěji projevuje prostřednictvím principu proporcionality v případě kolize základních práv, kdy řešení spočívá v nalezení rovnováhy mezi těmito právy tak, aby žádné nebylo omezeno nad únosnou míru.⁴¹

Listina garantuje zejména právo na soudní ochranu práv⁴² (čl. 36), rovnost před zákonem (čl. 37 odst. 3; viz výše), rozhodování o vině a trestu výlučně soudem (čl. 40 odst. 1), možnost trestního stíhání pouze v řádném zákonném procesu (čl. 8 odst. 2), zásadu presumpce nevin⁴³ v trestním řízení (čl. 40 odst. 2), právo na poskytnutí právní pomoci a obhajoby (čl. 37 odst. 1, 2), právo odepřít výpověď (čl. 40 odst. 3, 4), právo na tlumočnicka (čl. 37 odst. 4), právo na ústní a veřejné jednání před soudem (čl. 38 odst. 2; viz také výše) a zákaz opětovného odsouzení za tentýž čin (čl. 40 odst. 5).⁴⁴

³⁹ Další výjimkou ze zásady veřejnosti (a rovněž ze zásady ústnosti a bezprostřednosti) je možnost samosoudce vydat trestní příkaz (§ 314e a násl. TrŘ). Podle § 314g TrŘ však obviněný (a další osoby zde taxativně uvedené) může proti trestnímu příkazu odpor, čímž dochází k automatickému zrušení trestního příkazu a samosoudce ve věci nařizuje hlavní líčení, které již zásadně probíhá veřejně.

⁴⁰ Srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 28/04, Sb.n.u. sv. 39, str. 171, č. 20/2006 Sb.

⁴¹ Např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/98, Sb.n.u. sv. 13, str. 177 (186).

⁴² Srov. také Musil, J. Rychlost trestního řízení – ústavněprávní aspekty. In *Pocta Otovo Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, str. 201 – 207.

⁴³ Srov. Císařová, D. Princip presumpce nevin. *Stát a právo*, č. 10. Praha: Academia, 1965, str. 127 a násl. V tomto článku se autorka velmi zevrubně zabývá povahou presumpce nevin, jakož implikacemi pro orgány činné v trestním řízení. Obsahově téměř totožný článek (z důvodu špatné dostupnosti starší časopisecké literatury) poté prof. Císařová publikovala v časopisu *Trestní právo*, č. 4/1998, str. 2 a násl., pod názvem *Presumpce nevin jako základní zásada trestního řízení v demokratickém státě (úvahy a podněty pro rekodifikaci)*.

⁴⁴ Vzhledem k omezenému rozsahu této práce odkazuji v podrobnostech čtenáře na odbornou literaturu, např. Klíma, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005.

4 Zásada volného hodnocení důkazů v českém právním řádu

4.1 Obecně k hodnocení důkazů

Ustanovení § 2 odst. 6 trestního řádu upravuje tzv. zásadu volného hodnocení důkazů, podle níž orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Zásada volného hodnocení důkazů, je-li pochopitelně správně aplikována, je tedy elementárním předpokladem pro zjištění „materiální pravdy“, literou trestního řádu (§ 2 odst. 5) zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti. O hodnocení důkazů orgány konajícími řízení existují dvě teorie, legální teorie důkazní (zákonná teorie průvodní) a teorie volného hodnocení důkazů. I tato druhá teorie je „legální“, tj. je uskutečněna (tím, že se stala ustanovením zákona) právním ustanovením. Rozdíl mezi oběma tedy tkví jen v obsahu právní úpravy. O legální teorii důkazní jde tam, kde právní předpis podrobně stanoví, jak má být každý jednotlivý důkazní prostředek hodnocen, kdežto o volné hodnocení důkazů jde tam, kde orgán je právním předpisem zproštěn takové vázanosti.⁴⁵

P. Šámal k tomu výstižně uvádí: „používání pojmu „materiální pravdy“ má pak podle mého názoru oprávnění jen ve vztahu ke svému protikladu, tedy k pojmu „formální pravdy“, což pak má úzký vztah k rozlišování teorie volného hodnocení důkazů oproti zákoné teorii průvodní neboli teorii formálních důkazů. Každý trestní proces určuje způsob dokazování a hodnocení provedených důkazů. Normativní trestní proces byl vybudován na zásadě, že to, co je zjištěno určitým způsobem, platí jako pravda a je nevyvratitelné jinými prostředky. Naproti tomu, co nebylo zjištěno tímto způsobem, není prokázáno, a to ani v případě, pokud by existovaly jiné jednoznačné důkazy k prokázání předmětné skutečnosti. Uspořádání takového procesu bylo provázáno zákonou teorií průvodní, která určovala hodnověrnost jednotlivých důkazních prostředků, přičemž za „*corona probationum*“⁴⁶ bylo považováno obvykle doznání. Na základě takového řízení se docházelo k tzv. formální pravdě, která byla typická pro starý inkviziční proces v původním slova smyslu. Tento způsob procesu je

⁴⁵ Štajgr, F. Poznámky k soudobým teoriím důkazů v právu. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 58.

⁴⁶ *Corona probationum* – koruna důkazů, koruna dokazování.

vždy v moderním trestním procesu demokratických systémů trestní justice odmítán. (...) Ve všech moderních systémech trestní justice je používána zásada volného hodnocení důkazů, neboť konflikt formálních pravidel se skutečnou pravdou je třeba vždy řešit ve prospěch pravdy, tj. ve prospěch každého bezpečného skutkového zjištění, necht' bylo získáno jakoukoli spolehlivou metodou. Vzhledem k tomu, že však pravdivé skutkové zjištění je možno získat jen spolehlivými metodami, je i v právních řádech, které jsou založeny na zásadě materiální pravdy a zásadě volného hodnocení důkazů oproti zásadě formální pravdy a teorii formálních důkazů, obvyklé stanovit směrnice a důkazní pravidla, jejichž cílem je určit nikoli důkazní váhu a hodnověrnost jednotlivých důkazních prostředků, ale způsob provádění dokazování včetně vyloučení nezákonně získaných důkazů nebo důkazů získaných nepřipustnými metodami z procesu dokazování, přičemž není vyloučeno použít jiných důkazních prostředků jak k ověření, tak i vyvrácení poznatků v tomto směru relevantních.⁴⁷

Je nutné se ještě zmínit o rozlišování pojmů „objektivní pravda“ a „materiální pravda“, které se velmi často vyskytují zejména ve starší odborné literatuře.⁴⁸ Nelze než souhlasit s O. Weinbergerem, který zastává názor, že „cílem právních procesů je pravdivé zjištění jako základ rozhodnutí. Je tedy třeba zjistit ty skutečnosti, které jsou relevantní v uvažované záležitosti – proces usiluje tedy o pravdivá skutková zjištění. Bližší charakteristika pravdivosti atributy „objektivní“ nebo „materiální“ či jinými je zde zcela nadbytečná. Mělo by se tedy mluvit o zásadě (či požadavku) pravdivého skutkového jistění – a to by měla být základní zásada každého procesu.“⁴⁹

Zásada volného hodnocení důkazů – jako protiklad zákonné teorie průvodní – tedy znamená, že orgány činné v trestním řízení nemají zákonem stanoveno, které důkazní prostředky lze použít či jaké množství důkazů je nutné shromáždit. Zákon rovněž neupravuje kritéria věrohodnosti důkazních prostředků, pravdivosti důkazů nebo důkazní sílu jednotlivých důkazů. Žádnému důkazu nelze a priori přiznat mimořádný

⁴⁷ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 292-293.

⁴⁸ Na tomto místě nutno upozornit na novelu trestního řádu provedenou zákonem č. 292/1993 Sb., která provedla zcela zásadní změnu ve znění § 2 odst. 5, když zásada tzv. objektivní pravdy byla nahrazena zásadou zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností.

⁴⁹ Weinberger, O. Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 210-211.

význam.⁵⁰ Zásada volného hodnocení důkazů tak přikazuje, aby orgány činné v trestním řízení vždy přihlédly ke specifickým každého případu a nepostupovaly při hodnocení důkazů „strojově“ či bezmyšlenkovitě. Poznatky, že i svědci vypovídající *bona fide* se často mýlí, zatímco naopak obviněný nikoli zřídka uvádí pravdu, že zdánlivě drobné a bezvýznamné momenty se vlivem vzájemného seskupení v daném případě stávají rozhodujícími činiteli atd., vedly k požadavku, aby pouze samotný soudce uvážil celou konkrétní situaci, aniž by přitom byl vázán něčím jiným, než svým vlastním svědomím.⁵¹ Hodnocení důkazů pouze na základě vlastního přesvědčení, byť je toto právo výslovně přiznáno všem orgánům činným v trestním řízení, však podle mého mínění zůstává doménou soudů, resp. soudců. Dle názoru V. Lachouta ustanovení § 2 odst. 6 trestního řádu – domyšleno do důsledků – dává také policejnímu orgánu a státnímu zástupci oprávnění přijímat rozhodnutí nebo je navrhopat nezávisle pouze podle jejich přesvědčení, jež získali na základě provedených důkazů. Přitom podle Lachouta nezávislost nutno chápat nejen jako nezávislost na orgánech a institucích mimo trestní řízení, ale i jako nezávislost vůči svým nadřízeným orgánům.⁵² Tento názor je ovšem třeba odmítnout, neboť státní zástupce (tím spíše pak policejní orgán) nedisponuje takovou nezávislostí, jakou náš právní řád poskytuje soudcům. *De lege lata* je soustava státních zastupitelství pojímána jako součást – byť velmi specifická – moci výkonné a je tedy budována na principu monokracie a subordinace, což pojmově nezávislost ve smyslu nezávislosti soudcovské neumožňuje.⁵³

Ani zásada volného hodnocení důkazů není absolutní, když trestní řád zcela výjimečně stanoví, který důkaz je nutné použít při dokazování určité skutečnosti. Tak podle § 105 odst. 4 je nutné přibrat dva znalce, jde-li o prohlídku a pitvu mrtvol, podle § 116 odst. 1 se vždy přibere znalec z oboru psychiatrie k vyšetření duševního stavu obviněného. Rovněž ojediněle je zakázáno použití určitého důkazu. Např. nelze vyslýchat svědka o okolnostech týkajících se utajovaných informací chráněných

⁵⁰ Zcela jasným vyjádřením této zásady je ustanovení § 2 odst. 5 věta druhá, podle něhož doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu.

⁵¹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 146.

⁵² Lachout, V. K teorii důkazů v trestním procesu. Právní obzor, č. 4/1965, str. 209.

⁵³ K této problematice srov. např. Ždárský, Z. Závislý a neustranný státní zástupce? Právní praxe, č. 4/1994, str. 195; Fenyk, J. Nezávislý státní zástupce? Trestní právo, č. 9/1996, str. 17; Coufal, P., Kučera, P. Několik poznámek k úvaze o nezávislosti státního zástupce. Trestní právo, č. 11/1996, str. 8.

zvláštním zákonem, jež je povinen zachovat v tajnosti, nebyl-li této povinnosti zproštěn (§99 odst. 1). Stejně tak nelze jako důkaz v řízení před soudem použít úřední záznam o podaném vysvětlení, nemá-li povahu neodkladného či neopakovatelného úkonu (§ 158 odst. 5, § 158a).⁵⁴

Jak již bylo výše řečeno, dle zásady volného hodnocení důkazů orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Přestože na první pohled se zdá být význam této zásady jasný, při bližším zkoumání je zřejmá jistá nelogičnost zvolené formulace. Jinými slovy se zde totiž praví, že orgán činný v trestním řízení nejdříve pečlivě uváží všechny okolnosti případu jednotlivě i v jejich souhrnu, na tomto uvážení poté založí své vnitřní přesvědčení a podle něho zhodnotí důkazy. Důkazy se však provádějí proto, aby orgán činný v trestním řízení mohl zjistit (ověřit si) okolnosti případu. Neuvažuje tedy o všech okolnostech případu „jednotlivě i v jejich souhrnu“, aby hodnotil důkazy, ale aby rozhodl, zda byl trestný čin spáchán atd.⁵⁵ *De lege ferenda* by tedy zákonodárce měl zvážit změnu formulace této zásady, přirozeně pokud budou v připravované rekonstrukci základní zásady trestního řízení výslovně zmíněny.

Hodnocení důkazů představuje dovršení procesu dokazování. Je však zřejmé, že orgány činné v trestním řízení hodnotí jednotlivé důkazy po celý průběh dokazování, byť § 2 odst. 6 má na mysli až konečné zhodnocení všech provedených důkazů.⁵⁶ Důkazy musejí být hodnoceny z hlediska jejich zákonnosti (či také přípustnosti), závažnosti (relevanci pro daný případ) a nakonec z hlediska věrohodnosti a pravdivosti.⁵⁷ Orgány činné v trestním řízení musí své rozhodnutí – založené na pečlivém zhodnocení všech důkazů – řádně odůvodnit. Jinými slovy řečeno, postup při hodnocení důkazů musí být přezkoumatelný [srov. § 254, § 258 odst. 1 písm. b)]. Určitou směrnicí pro odůvodnění rozhodnutí obsahuje § 125 odst. 1 trestního řádu. Dle tohoto ustanovení soud v odůvodnění rozsudku stručně vyloží, které skutečnosti vzal za

⁵⁴ Z tohoto zákazu však trestní řád připouští jednu výjimku, když v řízení před samosoudcem (Hlava dvacátá Oddíl pátý) je možné, aby samosoudce při hlavním líčení ve zjednodušeném řízení se souhlasem státního zástupce a obviněného přečetl i úřední záznamy o vysvětlení osob a provedení dalších úkonů. Srov. § 314d odst. 2 *in fine* trestního řádu.

⁵⁵ Lachout, V. K teorii důkazů v trestním procesu. Právní obzor, č. 4/1965, str. 209.

⁵⁶ Pouze po provedení všech potřebných důkazů mohou být tyto důkazy zhodnoceny ve svém souhrnu, který teprve může poskytnout pokud možno komplexní a plastický popis zkoumaných událostí.

⁵⁷ Tato problematika budou věnovány další pasáže této kapitoly.

prokázané a o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů, zejména pokud si vzájemně odporují. Z odůvodnění musí být dále patrné, jak se soud vypořádal s obhajobou, proč nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů, jakými právními úvahami se řídil, když posuzoval prokázané skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona v otázce viny a trestu. Odůvodnění všech výroků i okolností s nimi souvisejících musí vždy vycházet ze zhodnocení důkazů (§ 2 odst. 6), na jejichž základě soud dospěl k závěru vyjádřenému ve výroku rozsudku. Odůvodnění výroku o vině musí být výrazem naprosto jednoznačného, žádné důvodné pochybnosti nevzbuzujícího závěru, že se právě obžalovaný dopustil skutku uvedeného ve výroku. Náležité odůvodnění vyžaduje, aby bylo zcela konkrétně uvedeno, co kterým důkazem bylo zjištěno, a proč v případě rozporů mezi jednotlivými důkazy soud uvěřil jen některým nebo proč vzal za základ svých skutkových zjištění jen část informací z jednotlivého důkazu.⁵⁸ Patrně netřeba dodávat, že stejné nároky je nutné ve smyslu ustanovení § 134 odst. 2, § 138 přiměřeně klást také na odůvodnění usnesení. Orgány činné v trestním řízení musí zhodnotit všechny důkazy, které byly provedeny, a to každý zvlášť a poté všechny ve svém souhrnu. Zásada volného hodnocení důkazů tedy není – a nesmí být – zákonným základem libovůle orgánů činných v trestním řízení, jež by si mohly vybírat, které z provedených důkazů vyhodnotí nebo o které opře své rozhodnutí a které naopak opomene. Na druhou stranu ne všem návrhům na provedení určitých důkazů musí být vyhověno, je však nutné zamítnutí takových návrhů v rozhodnutí řádným způsobem odůvodnit.⁵⁹

Zásada volného hodnocení důkazů se v zásadě uplatňuje ve všech stádiích trestního řízení a platí tedy pro všechny orgány činné v trestním řízení, byť pochopitelně nejvýrazněji se prosazuje v rámci hlavního líčení, kdy lze předpokládat, že všechny důkazy potřebné pro rozhodnutí ve věci samé již byly provedeny. Na závěr této části kapitoly třeba dodat, že hodnocení důkazů provedené jedním orgánem činným v trestním řízení je výrazem vnitřního přesvědčení tohoto orgánu a zásadně nezavazuje orgány ostatní. V rámci řízení o řádných i mimořádných opravných prostředcích však nelze měnit hodnocení těch důkazů, které nejsou v těchto řízeních znovu provedeny, a soudy rozhodující o těchto opravných prostředcích jsou naopak vázány hodnocením

⁵⁸ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. Vydání. Praha: C. H. Beck, str. 1030.

⁵⁹ Těmto otázkám věnuje ve své rozhodovací činnosti Ústavní soud ČR nemalou pozornost. Proto zde pouze odkazují na kapitolu č. 8 této práce.

důkazů provedeným soudy nižších instancí.⁶⁰ Má-li tedy např. odvolací soud pochybnosti o správnosti hodnocení určitého důkazu, musí tento důkaz znovu provést a teprve poté jej může podle svého vnitřního přesvědčení zhodnotit⁶¹ (blíže srov. kapitulu č. 6).

Základním úkolem každého trestního řízení je zjistit to, co se skutečně stalo, přičemž nejdůležitější součástí každého takového zjišťování je dokazování. Dokazování⁶² je spolu s rozhodováním nejdůležitější procesní činností orgánů činných v trestním řízení, protože umožňuje zjistit skutkový základ pro jejich rozhodování a pro jejich procesní postup tak, aby mohl být naplněn účel a smysl trestního řízení. Mozaiku všech provedených důkazů musí orgány činné v trestním řízení utřídit a složit v takový obraz, aby skutkové zjištění odpovídalo skutečně tomu, co se stalo, což je jejich jednoznačně nejtěžším úkolem. Je třeba jednak zjistit a provést všechny potřebné důkazy (tj. stanovit rozsah dokazování), jednak získané důkazy správně zhodnotit.⁶³

Hodnocení důkazů je velmi úzce spjato s problémem poznávání pravdy v trestním řízení. Právní teorie musí počítat s gnoseologickým faktem nejistoty poznání, s genericky a řádově různou jistotou poznatků. Právní rozhodnutí sdílí v uvažované otázce osud veškerého praktického jednání, že nemá absolutně jistý informační základ. K tomu přistupuje fakt, že skutkové informace, které tvoří bázi právního rozhodnutí, bývají ovlivněny určitou nejistotou pramenící z nejisté hodnověrnosti zdrojů informací.

⁶⁰ Srov. zejména ustanovení § 263 odst. 7, podle něhož z hlediska změny nebo doplnění skutkových zjištění odvolací soud může přihlížet jen k důkazům, které byly provedeny ve veřejném zasedání před odvolacím soudem; tyto důkazy hodnotí v návaznosti na důkazy provedené soudem prvního stupně v hlavním líčení. Odvolací soud je vázán hodnocením těchto důkazů soudem prvního stupně s výjimkou těch důkazů, které odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu provedl. U dovolání, resp. stížnosti pro porušení zákona podobné ustanovení nenajdeme, neboť trestní řád u těchto mimořádných opravných prostředků zásadně nepředpokládá provádění dokazování.

⁶¹ Zde se velmi instruktivně projevuje vzájemná propojenost jednotlivých základních zásad trestního řízení, konkrétně zásady bezprostřednosti (§ 2 odst. 12) a zásady volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6). Je zřejmé, že důkaz, který nebyl – obvykle před soudem – vůbec proveden, nemůže být hodnocen a nelze o něj opřít jakékoli rozhodnutí.

⁶² Právní úprava dokazování v trestním řízení prošla od roku 1989 mnoha – často i zcela zásadními – změnami. Této problematice byla v odborné literatuře věnována značná pozornost, na kterou proto v podrobnostech odkazují. Srov. např. Zeman, P. Odraz trestní politiky po roce 1990 ve vývoji důkazního práva. *Trestněprávní revue*, č. 3/2008, str. 69; Sotolář, A., Sovák, Z., Šámal, P. K nové koncepci dokazování v řízení před soudem. *Právní rozhledy*, č. 6/1996, str. 247; Šámal, P., Sotolář, A., Sovák, Z. K nové koncepci dokazování v trestním řízení. *Právní praxe*, č. 8-9/1996, str. 498; Vrtěl, P. Dokazování po novele trestního řádu. *Trestněprávní revue*, č. 9/2002, str. 249; Vantuch, P. Omezení rozsahu dokazování v přípravném řízení a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*, č. 6/1996, str. 241.

⁶³ Císařová, D. Hodnocení důkazů. *Socialistická zákonost*, č. 5/1967, str. 281.

Tyto informace bývají nepřímé, závislé na nedokonalosti lidské paměti, na úmyslném nebo neúmyslném zkreslení a podléhají ještě dalším okolnostem vyvolávajícím informační šum.⁶⁴ Z právě řečeného tedy zjevně vyplývá, že poznání v trestním řízení nikdy nemůže být absolutní, bezbřehé. Zcela souhlasím s P. Šámalem, který zjišťování tzv. absolutní pravdy v trestním řízení považuje za nesplnitelný a dokonce i nebezpečný požadavek, neboť se po soudu žádá, aby odložil v tomto okamžiku svou objektivitu, zapomněl na omezenost lidského i svého poznání a rozhodl tak, jako by nešlo o praktickou jistotu skutkových zjištění bez důvodných pochybností, ale o jistotu absolutní. Nebezpečnost tohoto požadavku spočívá v tom, že takový soudce ztratí postupně kritičnost nejen sám k sobě, ale i vůči důkazům a pečlivému zkoumání všech informací.⁶⁵

O. Weinberger k této problematice dále uvádí: „Především je nutno pracovat v těchto úvahách s řádovým rozlišením jistoty. Je jistě oprávněné a rozumné, že se při zjišťování právně relevantních skutečností opíráme o dobře ověřené poznatky vědy (...). V této souvislosti je však nutno připomenout, že zákony statistického charakteru nevedou k individuálním závěrům. Právník také musí počítat se skutečností, že vědecké zákony mají své hranice aplikace a své meze přesnosti. Pojmu jistoty v souvislosti se zjištěním v právním řízení je nutno dát specifický význam, odlišný od významu termínu jistoty ve smyslu gnoseologické kritiky. Pro odlišení je snad možno hovořit v právní oblasti o jistotě praktické. (...) Když rozlišujeme praktickou jistotu a jistotu teoretickou a když interpretujeme požadavek bezpečného zjištění skutkového stavu právního rozhodnutí ve smyslu jistoty praktické, není to ještě řešení diskutovaného problému. Je tu otevřená otázka, jak vytyčit pojmový rozdíl mezi praktickou a teoretickou jistotou a jak výslovně a přesně stanovit kritéria, podle kterých poznáme praktickou jistotu a kterými se prakticky jisté poznatky oddělují od poznatků pouze pravděpodobných.“⁶⁶ Weinberger tedy zcela správně zavrhuje nebezpečné teorie, podle nichž postačuje pouhá pravděpodobnost (např. k usvědčení pachatele trestného činu), bohužel již nebyl

⁶⁴ Weinberger, O. Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 202.

⁶⁵ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 288.

⁶⁶ Weinberger, O. Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 202-203.

schopen definovat kritéria, podle nichž bychom byli schopni odlišit poznatky prakticky jisté od těch pouze pravděpodobných.⁶⁷

Poznatek, že i podle našeho dosažitelného vědění jisté (dokázané) tvrzení má v sobě určité prvky nejistoty, vede k větší kritičnosti vůči důkazům a k pečlivému zkoumání všech informací. Je proto zcela nezbytné trvat na požadavku, aby skutková zjištění byla nejen pravděpodobná, nýbrž jistá, a pokud jde o základ trestního rozsudku, aby byly takto zjištěny všechny podstatné znaky trestného činu. Teorie pravděpodobného zjišťování ohrožuje osobní svobodu i zákonnost a je – jak dokazuje historie – cestou k justiční libovůli a popř. i k zneužití soudnictví. Uvědomit si okolnosti, které vedou k nejistotě nebo ke zkreslení skutkového zjištění, nevede ke skepsi, nýbrž ke snahám organizačně zajistit optimální podmínky pro objektivní zjišťování pravdy, motivuje právní úpravu případů nejistoty a neurčitosti (např. presumpce nevinny) a napomíná k pečlivosti a opatrnosti při práci orgánů činných v trestním řízení zjišťujících skutkový základ svých rozhodnutí.⁶⁸

Nyní se podrobněji zaměříme na problematiku hodnocení důkazů. V první řadě je nutné upozornit, že v trestním řízení (což ovšem platí pro všechna právní řízení) ne vše poznáváme procesem dokazování. Jak uvidíme později, určité znalosti či poznatky musí orgán činný v trestním řízení získat mimoprocesně (či předprocesně). Rovněž je nutné mít na zřeteli, že orgány činné v trestním řízení jsou při své činnosti vázány platným právem. Jinými slovy řečeno, jsou uzavřeny v určitých mantinelech, jejichž respektování představuje garanci zákonnosti trestního řízení a respekt k ústavním pořádkem garantovaným základním právům a svobodám.

J. Fiala k tomu ve své práci *Pojem důkazu ve smyslu procesním* uvádí následující: „Závaznost práva s sebou nutně nese, že právo musí také upravit podmínky a postup, jakým je možno nuceně uskutečnit subjektivní právo a subjektivní povinnost, které vznikly jako následek právem stanovených skutečností. Činnost orgánu je řadou

⁶⁷ P. Šámal jako takové kritérium zmiňuje prokázání viny obviněného, pokud jde o každý znak zažalovaného činu bez rozumných pochybností, kterých používá systém *common law*. Tímto systémem je za rozumnou pochybnost považována taková pochybnost, která by způsobila, že porotce nebo soudce po pečlivém, objektivním a nestranném zhodnocení by byl tak nerozhodný, že by nemohl říci, že uvedená skutečnost naplňující znak trestného činu se stala, a že tedy by nemohl říci, že získal ustálené přesvědčení o vině obviněného. Srov. Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 289.

⁶⁸ Weinberger, O. Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 204.

faktických úkonů a řadou jeho rozhodnutí a opatření. Proto je tato činnost projevem vůle orgánu, je jeho volním projevem. Tento volní projev však není projevem libovůle orgánu. Volní projev orgánu je založen na určitém poznání orgánu a je jeho výsledkem. Jde tu předně o poznání právních norem, které upravují jeho činnost a které stanoví podmínky a postup orgánu, a které stanoví podmínky vzniku, změny a zániku hmotněprávního poměru a dále o poznání určitých skutečností, které tvoří nutný podklad pro provedení autoritativní aplikace práva. Proto je každé právní řízení, každý proces nutně volní a intelektuální činností orgánu.

Poznávací činnost tvořící základ volní činnosti orgánu je vlastní jenom lidem. Proto musí orgán, který provádí právní řízení, reprezentovat lidi, kteří provádějí jeho činnost. Jejich poznávací činnost není a ani nemůže být upravena právem. Člověk jako reprezentant orgánu nezískává v právním řízení poznatky jinak než při jiných příležitostech. Z této samozřejmosti musí právo vycházet. Proto i orgány poznávají skutečnosti, které přímo působí na jejich smysly, přímo svým vnímáním. Skutečnosti, které na smysly orgánů přímo nepůsobí, poznávají orgány jen svým myšlením. Přitom musí neustále používat svou obecnou zkušenost, bez které není žádné správné poznávání skutečnosti možné.

Přímé poznatky vnímáním činí orgány během celého procesu. Poznávají osoby, které se na řízení účastní, jejich chování, jejich projevy atd. Poznávají určité věci, které za procesu působí na jejich smysly, poznávají jejich zevní vlastnosti. To, co takto nemohou orgány poznat, poznávají svým myšlením a tak vytvářejí nepřímé poznatky. Nepřímé poznatky o skutečnosti, které nepůsobí na smysly orgánu, tvoří orgán svým úsudkem, který vyvozuje určitou myšlenkovou formou ze známých poznatků. I z tohoto způsobu poznávání musí procesní předpisy vycházet a nemohou tento způsob poznávání pro právní řízení nějak nebo dokonce různě upravovat.

Ke správnému poznávání je potřebná, jak již bylo řečeno, určitá zkušenost orgánu. V prvé řadě je to obecná zkušenost, získaná výchovou a výukou a vlastní životní praxí, bez níž je správné poznávání zcela nemyslitelné. Protože jde o nucené uskutečňování subjektivních práv a subjektivních povinností vznikajících jako důsledek určitých právních norem, je samozřejmé, že každý orgán musí znát právní předpisy, které stanoví, jaké podmínky musí být splněny, aby mohl v řízení pokračovat a aby mohl

přistoupit k nucené aplikaci hmotného práva, a dále musí znát ony hmotněprávní předpisy, které má v řízení nuceně aplikovat.“⁶⁹

Výsledky, které orgán získá procesním dokazováním, tedy procesní důkazy musí orgán rovněž zhodnotit. Trestní řád v § 2 odst. 6 používá pojem hodnocení důkazů, nicméně výklad tohoto pojmu již zcela ponechává právní teorii. Doktrína⁷⁰ tedy pod hodnocením důkazů rozumí myšlenkovou činnost orgánů činných v trestním řízení, kterou tyto orgány přisuzují získanému důkazu určitou hodnotu, pokud jde o jeho zákonnost (přípustnost), závažnost a pravdivost.⁷¹ Hodnocení podle výše zmíněných jednotlivých atributů se musí dít v přesně určeném pořadí. Jaký tedy je algoritmus hodnocení důkazů?

J. Fiala tvrdí, že nejprve je třeba hodnotit důkaz po stránce jeho závažnosti, přičemž není-li důkaz pro daný případ závažný, vyloučí jej orgán z dalšího hodnocení. V pořadí druhou hodnotou je pak podle Fialy zákonnost důkazů a jako poslední má být zhodnocena pravdivost důkazů.⁷²

S tímto názorem nelze souhlasit. Jako první v pořadí by orgány činné v trestním řízení měly vždy hodnotit zákonnost důkazů, zejména určit, zda hodnocené důkazy netrpí závažnými procesními pochybeními, tj. zda nejsou relativně či absolutně neúčinné. Takové důkazy je nutné vyloučit z dalšího průběhu hodnocení pro formální pochybení, aniž by tak orgány činné v trestním řízení tyto důkazy hodnotily po stránce obsahové. Podobný názor zastává D. Císařová, podle níž takový postup (tj. postup, při němž se nejdříve hodnotí závažnost) při hodnocení důkazů již provedených v předchozích stádiích řízení není v trestním řízení možný. Podle Císařové je pochopitelné, že v těch případech, kdy orgán uvažuje o tom, že bude třeba určitou skutečnost zjistit pomocí ještě neprovedeného důkazu, hodnotí především závažnost, tj. upotřebitelnost budoucího důkazu pro zjištění skutkového stavu, a teprve poté uvažuje o

⁶⁹ Fiala, J. Pojem důkazu ve smyslu procesním. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 8-9.

⁷⁰ Srov. např. Fiala, J. Pojem důkazu ve smyslu procesním. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 26; Císařová, D. Hodnocení důkazů. Socialistická zákonnost, č. 5/1967, str. 284; Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 404.

⁷¹ Na margo problému třeba upozornit, že rozsah, ve kterém se děje hodnocení důkazů, je nutně širší než rozsah hodnocení tvrzení. U tvrzení se hodnotí pouze závažnost a pravdivost, zatímco u důkazů je nutné hodnotit také zákonnost a přípustnost, jelikož postup orgánů při dokazování se děje v přísně vymezeném zákonném rámci.

⁷² Fiala, J. Pojem důkazu ve smyslu procesním. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 26-28.

zákonných podmínkách pro provedení takového důkazu. Taková úvaha, tj. určité hodnocení předem před prováděním důkazu je možné. Avšak v těch případech, kdy např. soud uvažuje o použitelnosti určitých úkonů již dříve provedených (typicky soud prvního stupně o důkazech z přípravného řízení), je třeba nejdříve hodnotit jejich zákonnost, protože je třeba zjistit, zda to vůbec pojmově důkaz je.⁷³ Navíc při hodnocení závažnosti nemusí být závěr o vyloučení důkazu zcela jednoznačný, neboť důkaz může být shledán jen méně závažným a nikoli zcela nezávažným, a proto nebude zcela vyloučen, přičemž závěr o závažnosti se též může v průběhu trestního řízení měnit. Jestliže však je důkaz shledán absolutně neúčinným, nelze se jím již zabývat z hlediska žádného dalšího kritéria.⁷⁴

Byl-li procesní důkaz zhodnocen jako zákonný a jako závažný (obě tato kritéria budou podrobněji rozebrána v dalších částech této kapitoly), přistupuje orgán činný v trestním řízení v pořadí hodnocení k hodnocení poslednímu, tedy k hodnocení, zda obsah provedeného důkazu je pravdivý. Je to nutné proto, že jen pravdivé zprávy mohou sloužit jako logický důkazní prostředek k vyvození úsudku o existenci nebo neexistenci určité skutečnosti důležité z hlediska práva.⁷⁵

Volné hodnocení důkazů znamená, že orgán provádějící toto hodnocení přisuzuje provedenému důkazu hodnotu pravdivosti, resp. věrohodnosti. Hodnotu pravdivosti přisuzuje orgán svým přímým poznatkům o skutečnosti rozhodné pro posouzení věci, tedy poznatkům získaným ohledáním osoby nebo věci. O věrohodnosti pak mluvíme u zpráv o skutečnosti, kterou orgánu podávají provedené důkazy. Věřohodnost je tedy vlastnost osoby nebo zprávy, kterou podává osoba nebo věc. To naznačuje, že takové osobě nebo zprávě věříme. Jsme přesvědčeni, že taková osoba mluví pravdu, resp. zpráva, kterou podává určitá osoba nebo určitá věc, je pravdivá.

⁷³ Císařová, D. Hodnocení důkazů. Socialistická zákonnost, č. 5/1967, str. 285-286.

⁷⁴ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 405.

⁷⁵ Hodnocení pravdivosti důkazů velice úzce souvisí s hodnocením jejich věrohodnosti, přičemž právní řád může při hodnocení důkazů z hlediska jejich věrohodnosti stanovit, které důkazy nelze považovat za věrohodné vůbec nebo na za zcela věrohodné, a kdy věrohodný důkaz může sloužit jako prostředek k utvoření poznatku o skutečnosti. V takovém případě je právní řízení ovládáno legální teorií průvodní, čímž zákonodárce snímá z orgánu břemeno vlastního hodnocení v případech zákonem stanovených. Zákona tak může např. stanovit, že zcela nevěrohodné jsou výpovědi blízkých příbuzných obviněného nebo naopak že k zjištění určité skutečnosti je třeba výpovědí alespoň dvou věrohodných svědků. Pokud právní řád – což je případ i České republiky – vychází ze stanoviska opačného a ponechává na jednotlivých orgánech, aby rozhodly podle vlastního přesvědčení, který důkaz považují za věrohodný a který nikoli, mluvíme o zásadě volného hodnocení důkazů.

D. Císařová k této otázce stručně uvádí, že trestní řád dává pro tvoření vnitřního přesvědčení orgánu trestního řízení určité pokyny, jak je třeba postupovat. Ukládá totiž orgánům trestního řízení povinnost, aby hodnotily důkazy jednotlivě i v jejich souhrnu, tj. ve vzájemné souvislosti se vším, co vyšlo v řízení najevo. Hodnocení věrohodnosti důkazů a vymezení závěrů o pravdivosti získaných poznatků se provádí na základě zkušeností příslušného orgánu, tedy volně podle vnitřního přesvědčení. Bez zkušenosti (společenské i osobní) by nebyl rozhodující orgán schopen prověřovat pravdivost zpráv, které v řízení získává. Toto prověřování zpráv, zkoumání, pečlivé přihlížení ke všem zprávám v procesu podaným tak, abychom mohli stanovit, které z nich jsou pravdivé a které nepravdivé, nám pomáhá při hodnocení. Jestliže dojde orgán rozhodující o věrohodnosti důkazů k přesvědčení, že poznatek získaný důkazem je pravdivý, rozhodne tak, že aplikuje příslušnou právní normu.⁷⁶

Z poznatku, že osoba nebo zpráva je věrohodná, úsudkem vyvodíme poznatek, že to, co nám taková osoba nebo věc sděluje, je v souladu s objektivní realitou, že to, co nám oznamuje, je pravda, tedy že důkazem sdělovaný poznatek je pravdivý. Věrohodnost osoby nebo zprávy není proto totožný pojem s pravdivostí poznatku. Je to pouhý prostředek k tomu, abychom mohli přisoudit určitému poznatku hodnotu pravdivosti. To je zřejmé z toho, že nevěrohodnost osoby nebo zprávy ještě neznamena, že obsah zprávy je nepravdivý. Pouze nemůžeme pomocí takové zprávy dokázat pravdivost jejího obsahu. Věrohodnost důkazu je tedy nutná obsahová pomůcka pro důkaz pravdivosti jeho obsahu. Nevěrohodnost však není takovou pomůckou pro důkaz opaku.⁷⁷

Trestní řád v § 2 odst. 6 stanoví, že orgán činný v trestním řízení má pečlivě uvážit všechny okolnosti případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Je tedy zřejmé, že hodnocení každého jednotlivého důkazu v izolaci od ostatních důkazů není zpravidla definitivní a v zájmu zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností je třeba doplnit je a tím často i jeho výsledek korigovat hodnocením komplexním, při němž se přihlíží k vzájemné souvislosti poznatků získaných hodnocením každého zvlášť.⁷⁸

⁷⁶ Císařová, D. Hodnocení důkazů. Socialistická zákonnost, č. 5/1967, str. 287.

⁷⁷ Fiala, J. Pojem důkazu ve smyslu procesním. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 30.

⁷⁸ Srov. Štajgr, F. Poznámky k soudobým teoriím důkazů v právu. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 60. Na str. 62 poté Štajgr správně dodává, že v důsledku nedokonalosti našich prostředků poznávání a omezenosti naší poznávací způsobilosti může se v každém jednotlivém procesu stát, že skutkový stav, který je podkladem sporu, nemůže být do všech podrobností objasněn a že významné

K problematice hodnocení pravdivosti a věrohodnosti důkazů J. Fiala dále uvádí: „Obecná zkušenost nás také poučí o tom, kdy můžeme důkaz, tj. výsledek procesního dokazování, považovat za pravdivý, resp. za věrohodný. U přímých poznatků o skutečnosti získaných při ohledání osoby nebo věci orgán, který vyvinul náležitou péči, důvěřuje svým smyslům natolik, že pokládá smyslové vjemy myšlenkově zpracované za pravdivé. U ostatních zpráv získaných při provádění dokazování je to rovněž zkušenost, která vede orgán při hodnocení věrohodnosti získaných zpráv. Podle naší zkušenosti musíme v první řadě zkoumat věrohodnost osoby, která nám podává určitou zprávu. Dále musíme zkoumat věrohodnost zprávy, a to zprávy samotné i v jejím souhrnu s ostatními po ruce jsoucími zprávami. Při hodnocení věrohodnosti zprávy musíme k získaným zprávám přistupovat kriticky. To však neznamená, že k získaným zprávám přistupujeme tak, že jim nevěříme do té doby, dokud pravdivost zprávy nebude prokázána. Takový postup by odporoval obecné zkušenosti, a proto není možný. (...) Obecná zkušenost, jak ji denně můžeme zjišťovat, nás učí, že zprávám jiných lidí věříme, pokud o jejich věrohodnosti nevzniknou důvodné pochybnosti. (...) Zprávám se tedy zásadně věří. Jen důvodné pochybnosti mohou věrohodnosti zprávy otřást. Tyto důvodné pochybnosti mohou vznikat předně z osoby toho, kdo zprávu podává. Víme-li, že ten, kdo nám podává nějakou zprávu, je člověk nevěrohodný, pak máme důvod pochybovat o věrohodnosti oznámení (zprávy) tohoto člověka. Takové zprávě nevěříme a žádáme, aby její pravdivost byla prokázána ještě jinými důkazy. Právní řád, který je vybudován na zásadě objektivní resp. materiální pravdy (*dnes hovoříme o zásadě zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti – poznámka O. V.*) a na

okolnosti nemohou být zjištěny. Takové *non liquet* ve skutkové otázce nesmí však vést zároveň k *non liquet* v právní otázce, soudce musí v každém případě rozhodnout. Toto rozhodnutí mu bude umožněno normami o důkazním břemenu, které mu dají směrnicí pro obsah jeho rozsudku, totiž rozhodnout v neprospěch té strany, která nese důkazní břemeno za to skutkové tvrzení, které zůstalo nejistým.

Pro potřeby trestního řízení *de lege lata* je ovšem třeba koncepci formálního důkazního břemene odmítnout. Obviněný (obžalovaný) nemá v žádném případě povinnost cokoli dokazovat a nelze jej tedy jakkoli postihnout za procesní pasivitu. U státního zástupce je situace složitější, když trestní řád výslovně stanoví (§ 2 odst. 5), že státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného. Přesto ani u státního zástupce nelze hovořit o neunesení důkazního břemene, pokud určitá skutečnost – důležitá pro trestní řízení – zůstane neobjasněna. V tomto případě je nutné uplatnit zásadu presumpce nevinu (§ 2 odst. 2), resp. zásadu *in dubio pro reo*, a rozhodnout ve prospěch obviněného (obžalovaného), což ovšem nelze automaticky považovat za neúspěch státního zástupce. *De lege lata* tak můžeme v trestním řízení mluvit nejvýše o materiálním důkazním břemenu, dle něhož strany mají faktický zájem na výsledku řízení. Blíže srov. Růžek, A. Povinnost dokazovat a důkazní břemeno. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 97; Púry, F. Existuje důkazní břemeno v trestním řízení? In *Pocita Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: Lexis Nexis, 2007, str. 104.

zásadě volného hodnocení důkazů, jako je náš právní řád, ponechává orgánu, aby posoudil, která osoba je nevěrohodná. I tu platí obecná zkušenost, podle níž je nevěrohodným ten, kdo se chová tak, že zklamal důvěru ve svou pravdomluvnost. Dále mohou vznikat důvodné pochybnosti o obsahu samotné zprávy. Může nastat případ, že obsah zprávy je takový, že se podle naší zkušenosti jeví jako nepravděpodobný. (...) Konečně mohou vznikat důvodné pochybnosti o věrohodnosti zprávy, jejíž nositel není sám nevěrohodný a jejíž obsah také není sám nevěrohodný. Důvodná pochybnost tu může vznikat ze srovnání s jinými zprávami, o jejichž věrohodnosti není důvodu pochybovat. V tomto případě, když více zpráv znamená opak toho, co tvrdí tato zpráva, považujeme pravidelně ojedinělou opačnou zprávu za nevěrohodnou, kdežto ostatní zprávy za věrohodné, nepřistoupí-li k tomu jiné okolnosti. Nastane-li takový případ, že proti sobě stojí dvě zprávy, jejichž nositelé jsou stejně věrohodní a jejichž obsah je stejně věrohodný, a nelze-li ani z jiných zpráv dovodit, která z nich je pravdivá a která je nepravdivá, pak nastává případ, že se tím stávají obě zprávy nevěrohodné. Je to případ, kdy se říká, že stojí výpověď proti výpovědi. Podle takových výpovědí pak nelze učinit ani závěr o pravdivosti, ani závěr o nepravdivosti obsahu podávaných zpráv. Tím vzniká otázka stupně věrohodnosti jednotlivých zpráv resp. důkazů. V řízení může nastat taková situace, že některý důkaz je méně věrohodný než jiný. Stupeň věrohodnosti jednotlivého důkazu má značný význam během hodnocení, které se průběžně děje během celého řízení. Je-li důkaz zcela nevěrohodný, nebude třeba doplňovat dokazování dalšími důkazy ohledně věrohodnosti takového důkazu. Je-li však důkaz alespoň částečně věrohodný, bude třeba provést další důkazy. V konečném hodnocení důkazů, které se provádí na závěr řízení, se však může hodnocení důkazu po stránce jeho věrohodnosti projevit jen tak, že důkaz je věrohodný nebo že není věrohodný. Částečná věrohodnost resp. nevěrohodnost vyjádřená ať zlomky nebo procenty nemá místa, protože nemá významu. Způsobuje totiž to, že podle takového důkazu nemůže soud učinit zjištění skutečnosti, o které takový důkaz podává zprávu.“⁷⁹

Na závěr této části třeba upozornit, že nikoli pouze orgány činné v trestním řízení mohou ingerovat do procesu hodnocení důkazů. Na závěr hlavního líčení se strany (§ 12 odst. 6) v závěrečných řečech mohou vyjádřit ke všem skutečnostem s daným případem

⁷⁹ Fiala, J. Pojem důkazu ve smyslu procesním. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 30-32, str. 33-34.

souvisejícím. Podle § 2 odst. 6 má totiž soud při hodnocení důkazů uvážlivě uvážlivě všechny okolnosti případu. Pokud tedy strany v závěrečných řečech vyslovují svůj názor na všechny okolnosti případu (byť většinou se zřejmě budou vyjadřovat pouze k věrohodnosti, příp. zákonnosti důkazů), může to být pomocí soudu při hodnocení důkazů.⁸⁰

4.2 Předmět a rozsah dokazování

Jednou z nejobtížnějších otázek zjišťování pravdy v trestním řízení je stanovení toho, co má být vlastně dokazováním zjištěno, tedy tzv. předmětu dokazování. Téměř běžně se tvrdí, že předmětem dokazování, tj. tím, co se dokazuje, jsou zpravidla skutečnosti. Trestní řád mluví v § 89 o dokazování skutku a dokazování určitých okolností. Žádná z těchto formulací však není zcela přesná. Nedokazují se totiž skutečnosti nebo skutky, okolnosti či právní předpisy, nýbrž dokazováním se získávají poznatky o nich.⁸¹ Skutečnostmi jsou konkrétní, prostorově i časově určené jevy vnějšího světa, které mohou působit nebo působí na naše smysly tak, že vyvolávají v našem vědomí určité obrazy. Skutečnosti, se kterými se příslušné orgány při dokazování setkávají, jsou skutečnostmi právně relevantními, protože z nich vznikají určité právní vztahy, ať jsou to vztahy hmotněprávní nebo procesněprávní.⁸²

Intelektuální činnost orgánů provádějících právní řízení směřuje k tomu, aby orgán učinil předně poznatky o určité skutečnosti a dále poznatky o určitém právu, podle kterého bude poznanou skutečnost hodnotit. Skutečnost, kterou orgán právně hodnotí, i právo, podle kterého orgán skutečnost hodnotí, jsou objektivní realitou. Obě jsou orgánem poznávány a existují nezávisle na vědomí poznávacího orgánu. V právním řízení, kterým se nuceně uskutečňuje právo jako soubor právních ustanovení, konkretizované v právních vztazích, musíme proto nutně od sebe rozeznávat skutečnost a právo. Skutečnost, která je předmětem hodnocení právem, a právo jako stanovenou hodnotu, pomocí které ona skutečnost je hodnocena a jako výsledek tohoto hodnocení.⁸³ Otázky poznávání práva zůstanou pro potřeby této práce mimo naši pozornost.

⁸⁰ Rašla, A. Teoretické otázky hodnotenia dôkazov. Socialistické súdnictvo, č. 3-4/1983, str. 27.

⁸¹ Císařová, D. Aktuální problémy dokazování v trestním řízení. Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, Monographia XXII. Praha: Univerzita Karlova, 1975, str. 26.

⁸² Štajgr, F. Materiální pravda v občanském osudním řízení. Praha: Orbis, 1954, str. 39, citováno dle Císařová, D. Hodnocení důkazů. Socialistická zákonnost, č. 5/1967.

⁸³ Fiala, J. Pojem důkazu ve smyslu procesním. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 13.

Existují ovšem určité skutečnosti, které v trestním řízení dokazovat nelze. Podle § 9 odst. 2 trestního řádu tak nelze dokazovat ty skutečnosti, o nichž již bylo rozhodnuto způsobem závazným i pro trestní řízení. Orgány činné v trestním řízení tedy nesmějí nikdy samostatně řešit otázky týkající se osobního stavu, o nichž se rozhoduje výlučně ve věcech občanskoprávních.⁸⁴ Jestliže řízení o takové otázce nebylo doposud skončeno, orgány činné v trestním řízení vyčkají právní moci rozhodnutí, případně jsou samy povinny učinit podnět vedoucí k zahájení takového řízení. Tzv. prejudiciální otázky ve smyslu § 9 odst. 1 naopak orgány činné v trestním řízení posuzují samostatně. Bylo-li však již pravomocné rozhodnutí o takové otázce vydáno, jsou jím orgány činné v trestním řízení vázány, pokud nejde o posouzení viny obviněného. Velmi názorně je tato otázka vázanosti soudu v trestním řízení řešena v rozhodnutí **č. 17/2005 Sb. rozh. tr.** Dle tohoto rozhodnutí při posuzování otázky, jak vysoké je výživné, jehož neplacením byl spáchán trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 TrZ, postupuje orgán činný v trestním řízení samostatně – tuto otázku řeší jako otázku předběžnou ve smyslu ustanovení § 9 odst. 1 TrŘ a řídí se přitom zákonnými hledisky stanovenými v § 96 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, třebaže o výši výživného, které je obviněný povinen platit, již bylo vydáno pravomocné rozhodnutí v občanskoprávním řízení soudem České republiky nebo soudem cizího státu. Rozhodnutí soudu v občanskoprávním řízení však orgán činný v trestním řízení nemůže při zjišťování okolností důležitých pro rozhodnutí o vině pominout, zhodnotí je jako jiné důkazy podle pravidel ustanovení § 2 odst. 6 TrŘ. V citovaném případě byl obžalovaný uznán soudem prvního stupně vinným trestným činem zanedbání povinné výživy, když vůči své nezletilé dceři neplnil vyživovací povinnost, jež mu byla uložena pravomocným rozsudkem rakouského soudu. Soud prvního stupně však bez dalšího přijal výši uloženého výživného, jak byla uložena rakouským soudem, aniž by se blíže zabýval možnostmi obžalovaného, který je hluchoněmý, získat zaměstnání a zlepšit tak svou finanční situaci. Protože v tomto případě jde o předběžnou otázku, která je významná pro posouzení viny obžalovaného, vyplývá *a contrario* z ustanovení § 9 odst. 1 TrŘ závěr, že orgány činné v trestním

⁸⁴ Jedná se o otázky týkající se rozvodu manželství, neplatnosti manželství, určení, zda tu manželství je či není, určení otcovství, osvojení, způsobilosti k právním úkonům a prohlášení za mrtvého (srov. § 80 písm. a) OSŘ). Dále jde o uznávání cizích rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech určení otcovství (srov. § 67 ZMPSP).

řízení pravomocným rozhodnutím o předběžné otázce vázány nejsou. To v žádném případě neznamená přezkum rozsudku, jímž bylo o výši výživného rozhodnuto, konstatování jeho nesprávnosti, jeho zrušení či změnu apod. Tento rozsudek zůstává nadále v právní moci, není nijak dotčen, má charakter exekučního titulu a z hlediska zákona o rodině, resp. občanského zákoníku, obviněný má takový dluh na výživném, jak to odpovídá uvedenému rozsudku. Pouze v otázce, do jaké výše bylo neplacení výživného trestným činem, bylo povinností soudu v trestním řízení předběžnou otázku posoudit samostatně, vycházet přitom z rozhodných skutečností, které tu byly v době činu, a řídit se ustanovením § 96 odst. 1 zákona o rodině. Odvolací soud se tedy zabýval otázkou výše výživného, které lze na obžalovaném spravedlivě požadovat ve vztahu ke své nezletilé dceři. Nemohl samozřejmě zcela odhlížet s ohledem na ustanovení § 96 odst. 1 zákona o rodině⁸⁵ od odůvodněných potřeb samotné nezletilé poškozené, ale na druhou stranu nemohl akceptovat z hlediska trestní odpovědnosti výši výživného stanoveného rakouským soudem, když toto sice zřejmě odpovídá odůvodněným potřebám nezletilé poškozené žijící v Rakousku, ale na druhé straně zcela odhlíží od schopností, možností a majetkových poměrů obžalovaného.⁸⁶

Stejně tak nejsou předmětem dokazování ani právní předpisy České republiky (resp. jejích právních předchůdců) uveřejněné ve Sbírce zákonů a mezinárodní smlouvy publikované ve Sbírce mezinárodních smluv (srov. zákon č. 309/1999 Sb.). V tomto ohledu totiž platí zásada *iura novit curia* (soud zná právo). Ohledně cizozemských právních norem však tato zásada neplatí a v případě potřeby musí být dokazovány. Rovněž je nutné dokazovat normy či předpisy, které ve Sbírce zákonů nejsou uveřejňovány ani oznamovány (např. stanovy obchodních společností).

Základní otázkou předmětu dokazování je určení toho, jaké okolnosti je třeba zjišťovat. Obecně je možno říci, že předmětem dokazování jsou všechny důležité okolnosti případu. Je třeba zabezpečit zjištění všech skutečností důležitých pro

⁸⁵ Při určení výživného přihlédne soud k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Blíže srov. Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 457 a násl.

⁸⁶ Srov. také rozhodnutí **č. 19/2006 Sb. rozh. tr.** nebo náleze Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 187/02 Sb.n.u. sv. 29, str. 227.

rozhodnutí. Na druhé straně je však třeba vyloučit ta fakta, která jsou pro vlastní řízení nepodstatná. Předmětem poznání je obecně objektivní realita. V právním řízení se však realita nezkoumá ve svém celku, ale jen její určitý – z hlediska zákona – důležitý úsek. Na jedné straně je tedy třeba zjistit všechny skutečnosti, které potřebujeme pro aplikaci příslušné právní normy (např. pro to, abychom mohli správně rozhodnout, zda můžeme pachatele postihnout pro trestný čin nebo naopak zprostit), na druhé straně nesmíme zkoumat skutečnosti zbytečné, protože by to bylo pro řízení neúnosné. Mohlo by to řízení zbytečně zkomplikovat a zkreslit ty skutečnosti, které je třeba pro rozhodnutí znát.⁸⁷

Běžně se říká, že předmětem dokazování jsou sice rozhodující skutečnosti, ale to jen za předpokladu, že jsou pochybné, tj. že správnost poznatku o nich je problematická. Zde nutno dovodit, že každé tvrzení o rozhodující skutečnosti, pokud o ní nemůže orgán činný v trestním řízení získat přímo svým poznáním poznatek, je pro něj pochybné. Od skutečnosti nepochybné je třeba rozlišovat tzv. notorieta. Notorieta je skutečnost obecně známá, skutečnost nepochybná nemusí být skutečností obecně známou, i když pravidelně bude skutečnost obecně známá zřejmě považována za nepochybnou. Na druhé straně ne každá obecně známá skutečnost je zároveň nepochybná. Někdy to, co je o určité věci obecně známo, nemusí být v souladu s pravdou. Pokud jde o skutečnosti, na nichž se strany dohodnou, nepřichází v trestním řízení tato eventualita zásadně v úvahu.⁸⁸ V trestním řízení musí tedy být každá skutečnost považována za pochybnou, pokud není podepřena nepochybnými důkazy.⁸⁹ Nejvýrazněji se tato zásada projevuje v ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu, které stanoví, že doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. S tímto jediným důkazem se tedy nemohou orgány činné v trestním řízení spokojit, i když o doznání obviněného nebudou mít žádné pochybnosti.⁹⁰

⁸⁷ Císařová, D. Předmět dokazování. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 72-73.

⁸⁸ Srov. ovšem ustanovení § 314d odst. 2, podle něhož může samosoudce při hlavním líčení ve zjednodušeném řízení rozhodnout o upuštění od dokazování těch skutečností, které státní zástupce a obviněný označili za nesporné a s ohledem na ostatní zjištěné skutečnosti není závažného důvodu o těchto prohlášeních pochybovat.

⁸⁹ Císařová, D. Předmět dokazování. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 75-76.

⁹⁰ Českému trestnímu řízení zatím zůstává zcela neznámý anglo-americký institut tzv. „plea bargaining“. Jedná se o velmi specifické vyjednávání mezi obviněným (jeho obhájcem) a veřejným žalobcem, jehož podstatou je vždy to, že obviněný za to, že před soudem uzná obžalobu, dosáhne zmírnění kvalifikace skutku v obžalobě a hlavně zmírnění trestu. Pokud tedy obviněný (obžalovaný) na výzvu soudu prohlásí, že je vinen ve smyslu obžaloby (tzv. „plea of guilty“), odpadá soudní projednání otázky viny a soudce

De lege lata je předmět dokazování demonstrativně vymezen v § 89 odst. 1 trestního řádu, který stanoví, že v trestním stíhání je v nezbytném rozsahu třeba dokazovat zejména:

- a) zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin,
- b) zda tento skutek spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek,
- c) podstatné okolnosti mající vliv na posouzení povahy a závažnosti činu,
- d) podstatné okolnosti k posouzení osobních poměrů pachatele,
- e) podstatné okolnosti umožňující stanovení následku a výše škody způsobené trestným činem,
- f) okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.

Jak již bylo řečeno, nejedná se o výčet taxativní, jelikož předmět dokazování je v každé jednotlivé trestní věci individuální. Trestní řád přesto vymezuje určitý okruh skutečností a okolností, které je třeba objasnit v podstatě v každé trestní věci, tj. obecně a druhově ohraničuje okruh dokazovaných skutečností a okolností, který se pak realizuje v předmětu dokazování v konkrétní věci.⁹¹ Podle D. Císařové je tak nutno dokazovat čtyři okruhy skutečností (okolností):

- 1) okolnosti důležité pro rozhodnutí ve věci samé
- 2) okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její provedení (spáchání)
- 3) okolnosti důležité pro postup trestního řízení
- 4) okolnosti důležité pro hodnocení důkazů a pro vyvození závěrů příslušným orgánem činným v trestním řízení.

První dva okruhy – totiž okolnosti důležité pro rozhodnutí ve věci samé a okolnosti, které vedly k trestné činnosti, se týkají otázek, které jsou podkladem pro vlastní rozhodnutí ve věci, a dalo by se – víceméně schematicky – říci, že se týkají otázek práva hmotného. To by však nestačilo, a je proto třeba dokazovat okolnosti týkající se především práva procesního, což je zahrnuto ve zbývajících dvou okruzích.⁹²

pouze rozhodne o trestu. Blíže srov. Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 162 a násl.; Štěpán, J. Některé rysy trestního řízení ve Spojených státech. Právo a zákonost, č. 5/1991, str. 297-300; Musil, J. Dohoda o vině a trestu. In *Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy)*. Sborník č. 41. Praha: Univerzita Karlova, 2008, str. 73.

⁹¹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 387.

⁹² Císařová, D. Aktuální problémy dokazování v trestním řízení. *Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, Monographia XXII*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, str. 39-40.

V každé trestní věci je také nutné stanovit rozsah dokazování. Již bylo upozorněno, že je nesprávné jak zužování, tak rozšiřování předmětu dokazování. Jinými slovy řečeno, orgány činné v trestním řízení mají dokazovat pouze okolnosti relevantní, tj. okolnosti, na kterých přímo či nepřímo závisí rozhodnutí. Při určování rozsahu dokazování zkoumáme to, jaké skutečnosti musí být v řízení dokazovány, je to tedy část předmětu dokazování. Určení toho, které okolnosti jsou důležité pro rozhodnutí a pro postup řízení v konkrétním případě, závisí na skutečných podmínkách a okolnostech projednávané věci. Různost konkrétních případů nedovoluje, aby byly předem jednou provždy určeny obecně pro jakýkoliv případ vyčerpávajícím způsobem okolnosti, které bude třeba dokazovat. I když je rozsah dokazování v konkrétním případě určen především povahou konkrétního případu, je možno alespoň obecně stanovit okruh skutečností, které je třeba zjišťovat, přičemž rozsah dokazovaných skutečností je dán jednak právními normami, tj. jejich hypotézami (skutkovými podstatami), jednak závisí na konkrétní situaci.

Z judikatury zabývající se problematikou rozsahu dokazování můžeme uvést rozhodnutí **Vrchního soud v Praze sp. zn. 2 To 62/2006**, které bylo publikováno v časopise **Trestněprávní revue, č. 12/2006, str. 371**. Podle tohoto rozhodnutí není rozsah dokazování bezbřehý. Pokud proto soud prvního stupně provedl dokazování okolností uvedených v § 89 odst. 1 TrŘ v nezbytném rozsahu, je opatřování dalších důkazů nadbytečné a trestní stíhání by nedůvodně protahovalo. Současně Vrchní soud v Praze uvedl, že posudek znalce z odvětví (dětské) psychiatrie o duševním stavu nezletilé poškozené nelze zpravidla považovat za nadbytečný důkaz, i když jeho opatření odvolací soud ve svém kasačním rozhodnutí přímo neuložil, pokud jeho opatření navrhly znalkyně – psychologičky ve svém posudku o osobnosti nezletilé poškozené. Soud prvního stupně provedl v hlavním líčení celou řadu důkazů, zejména vícero znaleckých posudků o osobnostech a duševním stavu poškozené i obžalovaného, svědeckých výslechů příbuzných, spolužaček a kamarádek poškozené, její učitelky i lékařky, přičemž – jak již bylo řečeno – některé důkazy provedl i nad rámec požadavků soudu odvolacího.⁹³ Za této situace tedy soud prvního stupně naprosto správně zamítl návrh státní zástupkyně na svědecký výslech vychovatelky ze školní družiny, když tento

⁹³ V konkrétním případě šlo o podezření ze spáchání trestného činu znásilnění dle § 185 odst. 1, 3 písm. a) TrZ.

důkaz by při počtu a kvalitě důkazů, které byly v hlavním líčení provedeny, nemohl skutkové zjištění soudu prvního stupně žádným relevantním způsobem ovlivnit.⁹⁴ K obdobnému závěru dospívá i rozhodnutí č. 10/1993 – I. Sb. rozh. tr., dle něhož jestliže již je zřejmé, jak je nutno ve věci rozhodnout, nelze provádět další důkazy, byť by měly vztah k projednávané věci, neboť by se zbytečně oddalovalo její včasné rozhodnutí. Podle tohoto rozhodnutí je třeba zdůraznit, předmět a rozsah dokazování má své hranice. Dokazovat je třeba jen okolnosti důležité pro trestní řízení; dokazování těch, které nejsou pro věc významné, by nevedlo k objasnění podstaty věci a oddalovaly by vydání včasného meritorního rozhodnutí. Z citovaného rozhodnutí je třeba dále dovodit, že trpí-li některé důkazy vnitřními rozpory, která však není možné dalším dokazováním odstranit, je nutno provedení dalších navrhovaných důkazů zamítnout. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyhledat a provést všechny důkazy potřebné pro své rozhodnutí či další procesní postup. Jak uvádí rozhodnutí č. 22/1968 – II. Sb. rozh. tr., teprve na podkladě takto provedeného dokazování jeho náležitého zhodnocení je možné správně posoudit všechny okolnosti důležité pro rozhodnutí. Zůstanou-li proto po vyčerpání všech dosažitelných důkazů vzhledem k obhajobě pochybnosti o některé skutkové okolnosti důležité pro rozhodnutí, je nutno rozhodnout v souladu s pravidlem *in dubio pro reo* vyplývajícím ze zásady presumpce nevinny. V českém trestním řízení platí zásada, podle níž je především soud odpovědný za zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti.⁹⁵ Je však zcela zřejmé, že navrhopat důkazy by měl především státní zástupce a obviněný (resp. jeho obhájce), kteří spíše než soud vědí, jaké okolnosti na podporu svých stanovisek potřebují dokazovat. Jak se k této problematice uvádí v rozhodnutí č. 83/1952 Sb. rozh. tr., soud není omezen pouze na provádění navržených důkazů. Má-li pochybnosti o pravdivosti tvrzených skutečností, resp. o správnosti tvrzených závěrů, je jeho povinností v zájmu

⁹⁴ Jako zajímavost, která má ovšem zásadní význam pro základní zásady trestního řízení, můžeme uvést názor, který ve svém odvolání vyjádřila státní zástupkyně. Státní zástupkyně se domnívala, že obžalovaný nemohl být zproštěn obžaloby, jelikož se mu nepodařilo v hlavním líčení vyvrátit svoji vinu. Zásadní nesprávnost a nebezpečnost tohoto názoru je více než zřejmá.

⁹⁵ Přestože je ve smyslu ustanovení § 2 odst. 5 TrŘ státní zástupce povinen v řízení před soudem dokazovat vinu obžalovaného, konečná tíha zajištění a provedení potřebné míry dokazování leží stále na soudu, který je v případě potřeby povinen sám doplnit dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí. Na druhou stranu v přípravném řízení je povinností státního zástupce obstarat podklady, které dostatečným způsobem odůvodňují postavení obviněného před soud. V opačném případě hrozí, že soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření po předběžném projednání obžaloby [srov. § 186 písm. f), § 188 odst. 1 písm. e)].

zajištění materiální pravdy (*skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti – poznámka O. V.*) a spravedlivého rozhodnutí zjednat si vhodnými důkazy bezpečný podklad pro svůj výrok. Přestože toto rozhodnutí bylo vydáno za dnes již neplatné právní úpravy, je stále aktuální. Osobně jsem však názoru, že české trestní řízení by mělo směřovat (zřejmě však až při připravované rekodifikaci trestního řádu) k zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce. Soudní stádium trestního řízení by tedy bylo koncipováno jako klasický spor mezi obžalovaným a státním zástupcem, v němž by soudce zastával pasivnější pozici než dnes. Samosoudce (resp. soudní senát) by měl především garantovat spravedlivý proces, zejména pak zákonnost dokazování, spíše výjimečně sám provádět dokazování (např. výslech osoby mladší patnácti let) a vydávat rozhodnutí (meritorní i procesní).⁹⁶ K této problematice se v jednom ze svých rozhodnutí vyjádřil také Ústavní soud, když uvedl, že odsouzení pachatele trestné činnosti je v souladu s čl. 80 Ústavy primárně věcí státního zastupitelství. Je to tedy státní zastupitelství, kdo nese odpovědnost za to, aby soudu předložená trestní věc byla podložena procesně použitelnými důkazy potřebnými k rozhodnutí o vině a trestu v souladu s podanou obžalobou. Obecné soudy se proto nikdy nesmějí do pozice pomocníka veřejné žaloby usilující rovněž o odsouzení, a nelze k takovému výkladu rolí těchto institucí dospět ani výkladem § 2 odst. 5 *alinea ultima* trestního řádu.⁹⁷

Již výše bylo uvedeno, že dokazovat se mají pouze skutečnosti závažné. K tomu nutí orgány činné v trestním řízení zásada rychlosti a ekonomie řízení (srov. § 2 odst. 4). Závažné jsou skutečnosti (resp. tvrzení o nich), které mohou sloužit k poznání jednotlivých prvků znaků skutkových podstat právních norem, jež mají být aplikovány v konkrétním případě. Nezáleží na tom, zda předmětem dokazování je existence či neexistence určité skutečnosti. Závažné jsou také skutečnosti, kterých je třeba, aby bylo možno utvořit potřebné poznatky, např. skutečnosti důležité pro hodnocení důkazů. Tím se může rozsah dokazovaných skutečností značně rozšířit. Určení rozsahu závažných

⁹⁶ Na základě vlastní zkušenosti ze soudních stáží na civilním i trestním úseku Obvodního soudu pro Prahu 10 souhlasím s návrhem současného ministra spravedlnosti Jiřího Pospíšila, který pro české soudnictví již nadále nepočítá s účastí přisedících na soudním rozhodování.

⁹⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2014/07, Sb.n.u. sv. 49, str. 217 (221).

skutečností, které mají být v určitém řízení dokázány, je tedy závislé vždy na konkrétním případě.⁹⁸

Rozsah dokazování je však zásadním způsobem omezen zásadou obžalovací. Podle této zásady se trestní stíhání před soudem koná jen na základě obžaloby, kterou podává a před soudem zastupuje státní zástupce (§ 180 odst. 1), resp. návrhu na potrestání (§ 179c odst. 2 písm. a), § 179d, § 314b). Soud poté může rozhodnout jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu (§ 220 odst. 1), státní zástupce může podat obžalobu pouze pro skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání. S ohledem na obžalovací zásadu je co možná nejpřesnější definování skutku důležité pro rozsah dokazování. Jedná se o problematiku tzv. „totožnosti skutku“, která musí být zachována od zahájení trestního stíhání až do pravomocného rozhodnutí ve věci samé. Pokud tedy v přípravném řízení vyjde najevo, že se obviněný dopustil dalšího skutku, je třeba i pro tento skutek zahájit trestní stíhání (§ 160 odst. 1). Ukazují-li výsledky hlavního líčení, že se obžalovaný dopustil ještě dalšího skutku, který je trestným činem, vrátí soud věc státnímu zástupci k došetření za podmínky, že státní zástupce o vrácení věci požádá vzhledem k potřebě společného projednání (§ 221 odst. 2).⁹⁹ V žádném případě není přípustný postup orgánů činných v trestním řízení, při němž jsou v rámci trestního stíhání pro jeden skutek obstarávány důkazy pro skutek jiný, u něhož zatím nedošlo k zahájení trestního stíhání.

Určení rozsahu dokazování však není nějakým jednorázovým úkonem. Závěry, které o nutnosti dokazovat skutečnosti v určitém rozsahu učiní příslušný orgán při zahájení řízení, podléhají během vývoje řízení pochopitelně dalším změnám. Tyto změny vyplývají z toho, jaké okolnosti se zjistí v průběhu řízení. Na počátku řízení jsou často známy o vyšetřovaném případě nejrůznější okolnosti, které netvoří celek a dovolují různý výklad dané události. Je tedy třeba rozsah dokazování určitým způsobem

⁹⁸ Císařová, D. Předmět dokazování. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 87-88.

⁹⁹ K totožnosti skutku blíže srov. např. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 691-695. Nutno ještě upozornit na změny v ustanovení §§ 11 a 12 trestního řádu provedené novelou č. 265/2001 Sb., která z trestně-procesního hlediska zásadním způsobem změnila vymezení skutku při pokračování v trestném činu (hmotněprávní pojetí pokračování v trestném činu zůstalo beze změny). Podle § 11 odst. 2 tak některý z důvodů nepřípustnosti trestního stíhání, týká-li se jen některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, nebrání tomu, aby se ohledně zbylé části takové činu konalo trestní stíhání. Skutkem je pak ve smyslu ustanovení § 12 odst. 12 též dílčí útok pokračujícího trestného činu. U trestných činů trvajících a hromadných k žádné modifikaci nedošlo.

korigovat v souvislosti s vývojem konkrétního případu. Přesto nelze tvrdit, že by rozsah dokazování byl neohraničený či neurčitý. Orgány trestního řízení musí přesně vědět, co je třeba v dané fázi zjišťovat, tedy jaký okruh skutečností tvoří v dané etapě řízení předmět důkazu.¹⁰⁰

V každém řízení je především nutné zjišťovat skutečnosti, které jsou relevantní procesněprávně. Právě to, že jde o řízení, tedy o proces, nás nutí, abychom především zkoumali dané úkony z hlediska procesněprávních norem, zatímco skutečnosti relevantní z hlediska práva hmotného nemusí být vždy zjišťovány. Je tedy především v každém řízení nutné dokazovat na prvním místě skutečnosti relevantní z hlediska procesního práva, protože teprve po zjištění, že jsou splněny základní předpoklady pro konání řízení, můžeme postupovat dále ve věci samé. Teprve poté orgán zjišťuje, jaké další skutečnosti z hlediska hmotného práva je třeba zjišťovat. Základ tvoří hmotněprávní normy, které je třeba použít pro konkrétní případ.¹⁰¹

Rozsah dokazování není stejný ve všech stádiích trestního řízení. Novelizace trestního řádu po roce 1989 (zejm. č. 292/1993 Sb. a č. 265/2001 Sb.) omezily rozsah dokazování v přípravném řízení a těžiště dokazování bylo přesunuto do hlavního líčení, které je mnohem lépe uzpůsobeno pro kontradiktorní projednání trestní kauzy a v němž se v nejvyšší míře uplatňují základní zásady trestního řízení.¹⁰²

4.3 Zákonost dokazování

Výše bylo uvedeno, že nezanedbatelná část hodnocení důkazu je tvořena hodnocením zákonosti důkazu. J. Fiala zákoností důkazu rozumí situaci, kdy výsledek procesního dokazování byl získán postupem orgánu, který je v souladu s právními předpisy.¹⁰³ Jako nezákonný tedy můžeme označit určitý důkaz tehdy, došlo-

¹⁰⁰ Císařová, D. Předmět dokazování. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 90.

¹⁰¹ Císařová, D. Předmět dokazování. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 91.

¹⁰² K této problematice blíže srov. např. Císařová, D. Aktuální problémy dokazování v trestním řízení. Acta Universitatis Carolinae Iuridica, Monographia XXII. Praha: Univerzita Karlova, 1975, str. 41 a násl.; Růžek, A., Císařová, D. Vztah přípravného řízení k hlavnímu líčení. Socialistická zákonost, č. 7/1968, str. 426; Štěpán, J. Účel a rozsah přípravného řízení a jeho poměr k hlavnímu líčení. Právník, č. 8/1967, str. 716; Vaněček, P. K provádění důkazů v hlavním líčení. Trestné právo, č. 1/2004, str. 6; Vantuch, P. Princip rovnosti zbraní a neprovedení návrhů obhajoby na doplnění dokazování soudem. Trestní právo, č. 3/2008, str. 6; Sotolář, A., Sovák, Z., Šámal, P. Italský model dokazování v trestních věcech. Právní praxe, č. 8-9/1996, str. 519; Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 62 a násl. Dále srov. literaturu uvedenou v pozn. č. 62.

¹⁰³ Fiala, J. Pojem důkazu ve smyslu procesním. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 27.

li při procesním dokazování k porušení (nedodržení) právních předpisů. Dále je podle mého názoru nutné rozlišovat pojmy „nezákonnost“ a „nepřípustnost“ důkazu, přestože naše právní úprava je v tomto ohledu zcela neuspokojivá. Ustanovení § 89 odst. 2 stanoví, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Citované ustanovení trestního řádu tedy obsahuje pouze demonstrativní výčet důkazů (přesněji řečeno důkazních prostředků) a žádný důkaz *a priori* nevylučuje.¹⁰⁴ Judikatura naopak určité důkazy nepřipouští.

Soudní praxe tak např. v rozhodnutí **č. 52/1994 Sb. rozh. tr.** dospěla k závěru, že k zjišťování skutečnosti významné pro rozhodnutí v trestním řízení (§ 2 odst. 5 TrŘ) záležitostí v tom, zda je v evidenci obyvatel nebo v evidenci vězňů vedena určitá osoba, nelze použít jako důkaz před soudem úřední záznam orgánu činného v trestním řízení o dotazu učiněném u orgánu, který vede takovou evidenci. Takovou skutečnost je třeba zjišťovat přímo ze zprávy orgánu evidence. V rozhodnutí **č. 8/1993 Sb. rozh. tr.** byl vysloven názor, že výsledky vyšetření na tzv. detektoru lži nemůže soud použít jako důkaz při rozhodování trestní věci. Podstatou vyšetření na tzv. detektoru lži (polygrafu) je výslech obviněného ke skutečnostem, které se více či méně týkají trestného činu. V trestním řízení lze však použít jen ty poznatky, které obviněný poskytl v souladu s ustanovením § 91 a násl. TrŘ, což v případě vyšetření na tzv. detektoru lži splněno není. Jako důkaz v trestním řízení dále nelze (rozhodnutí **č. 46/1993 Sb. rozh. tr.**) použít oznámení o trestném činu podle § 158 odst. 1 TrŘ a orgány činné v trestním řízení z něj tedy nemohou vycházet při zjišťování skutečného stavu věci. Pokud je oznamovatel po zahájení trestního stíhání vyslýchán jako svědek, musí být proto vyslechnut i k těm skutečnostem, které uváděl již v oznámení o trestném činu, jinak je dokazování neúplné.¹⁰⁵ Ve smyslu rozhodnutí **č. 56/1984 Sb. rozh. tr.** přečtení záznamu předsedou senátu o obsahu telefonického rozhovoru se svědkem nemůže nahradit výslech svědka, resp. přečtení protokolu o jeho dřívější výpovědi (§ 211 TrŘ). V tomto případě soud nepostupoval správně, když výrok o vině vycházející z jinak dostačujících důkazů založil také na obsahu úředního záznamu, sepsaného předsedou

¹⁰⁴ Existují ovšem případy, v nichž přímo z trestního řádu (příp. z jiného právního předpisu) vyplývá nepřípustnost určitého důkazu, resp. kde lze dovést jeho nepřípustnost z některých souvislostí a za určitých okolností. Srov. např. § 30 odst. 1, § 88 odst. 1, § 102 odst. 2, § 158d odst. 1, § 207 odst. 2, § 211, § 212 odst. 2, § 219 odst. 3 a další.

¹⁰⁵ Obdobně srov. také rozhodnutí **č. 42/1972 Sb. rozh. tr.**

senátu po telefonickém rozhovoru se svědkem. Když se tento svědek poté na předvolání nedostavil k hlavnímu líčení, předseda senátu úřední záznam přečetl a vycházel z něj jako ze svědecké výpovědi. Rozhodnutí č. **22/1976 Sb. rozh. tr.** nepřipouští, aby jako důkaz před soudem sloužila vysvětlení osob, která orgány přípravného řízení získali podle § 158 odst. 3 TrŘ před zahájením trestního stíhání pro prověření oznámení o trestném činu, případně jiného podnětu k zahájení trestního stíhání.¹⁰⁶ K přípustnosti soukromě pořízených zvukových záznamů (rozhodnutí č. **7/2008 Sb. rozh. tr.**) srov. níže. Zajímavou otázkou dále představuje přípustnost důkazů po vyloučení řízení proti několika obviněným ze společného řízení, kterou se zabývá rozhodnutí č. **49/1989 Sb. rozh. tr.** V této kauze soud v hlavním líčení, ke kterému se nedostavilo několik obžalovaných, nejprve vyloučil věc těchto obžalovaných ze společného řízení. V tomto hlavním líčení byla posléze provedena podstatná část důkazů. Zejména byli vyslechnuti přítomní obžalovaní, a to i ke skutečnostem vztahujícím se k trestné činnosti ostatních obžalovaných, ačkoli jejich trestná činnost již nebyla předmětem tohoto řízení. Tak se stalo, že na základě téhož trestního spisu vlastně probíhala dvě samostatná řízení. Celý tento postup je v rozporu se zásadami pro konání hlavního líčení a rozhodování v tomto líčení. Důkazy, které byly provedeny v době, kdy věc některých obžalovaných byla vyloučena z probíhajícího řízení, nemohou tvořit podklad pro rozhodnutí o vině těchto obžalovaných. Další případ nepřípustnosti důkazů lze nalézt v ustanovení § 8 odst. 2 *in fine* trestního řádu.¹⁰⁷ K lepšímu pochopení tohoto ustanovení lze použít rozhodnutí **Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 1 To 189/97**, které bylo publikováno v časopisu **Soudní rozhledy**, č. **6/1998**, str. **151**. Omezení upravené ustanovením § 8 odst. 2 věta poslední TrŘ stran procesní využitelnosti důkazů směřuje do oblasti procesněprávní (nikoli do oblasti hmotněprávní), v důsledku čehož není vyloučeno využití těchto důkazů, jež byly opatřeny při zákonném postupu, při odchýlném právním posouzení skutku soudem, je-li skutek, jehož se rozhodnutí týká, totožný se skutkem, při jehož

¹⁰⁶ Srov. ovšem § 314d odst. 2 trestního řádu.

¹⁰⁷ Jestliže je toho v trestním řízení třeba k řádnému objasnění okolností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, nebo v řízení před soudem též k posouzení poměrů obviněného anebo pro výkon rozhodnutí, může státní zástupce a po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání předseda senátu požadovat údaje, které jsou předmětem bankovního tajemství, a údaje z evidence cenných papírů. V řízení o trestném činu podle § 180 trestního zákoníku může orgán činný v trestním řízení vyžadovat individuální údaje získané podle zvláštního zákona pro statistické účely. Podmínky, za nichž může orgán činný v trestním řízení vyžadovat údaje získané při správě daní, stanoví zvláštní zákon. Údaje získané podle tohoto ustanovení nelze využít pro jiný účel než pro trestní řízení, v jehož rámci byly vyžádány.

objasňování byly tyto důkazy obstarány. Na závěr lze ještě zmínit rozhodnutí č. **14/1997 Sb. rozh. tr.** zabývající se právním stykem s cizinou, dle něhož v trestní věci, ve které došlo k převzetí trestního stíhání cizího státu na základě mezinárodní smlouvy, jíž je Česká republika vázána, nebo i bez smluvního základu jen na základě reciprocity Nejvyšším státním zastupitelstvím způsobem předpokládaným právním řádem České republiky (§ 447 odst. 1 TrŘ), je možno v řízení před soudem použít i důkazy, které byly v procesní formě provedeny a zajištěny v rámci trestního stíhání orgány cizího státu. Důkazní řízení tedy není nutné provádět znovu jen proto, že důkazy nebyly provedeny a zajištěny orgány České republiky, ale orgány cizího státu před zahájením trestního stíhání v České republice.¹⁰⁸

Je tedy zřejmé, že kategorie nezákonnosti a nepřipustnosti nejsou shodné, a je proto zcela na místě je rozlišovat. Nezákonný důkaz je vždy nepřipustný, nepřipustný důkaz však může být získán a proveden v naprostém souladu se zákonem.

Již jsme se zmínili, že trestní řád (§ 89 odst. 2) obsahuje demonstrativní výčet nejběžnějších důkazních prostředků, přičemž tento výčet je nutné doplnit o tzv. některé zvláštní způsoby dokazování obsažené v §§ 104a – 104e.¹⁰⁹ Při demonstrativním výčtu důkazních prostředků se někdy mluví o tzv. zásadě volnosti dokazování. Rozumí se jí volnost subjektu provádějícího dokazování opatřovat důkazy z libovolného pramene, tedy nikoli jen z pramenů v zákoně demonstrativně uvedených, ale též z dalších pramenů, které nejsou zákonem upraveny.¹¹⁰ Tato zásada však vnáší značnou nejistotu do posuzování přípustnosti důkazních prostředků, které je tak ponecháno zejména judikatuře. Rovněž mohou vznikat pochybnosti, zda tato právní úprava je v souladu se zásadou řádného zákonného procesu vyjádřenou v § 2 odst. 1 trestního řádu a čl. 8 odst. 2 LPS, podle níž nemůže být nikdo stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon – trestní řád. Podle mého názoru je této nejdůležitější zásadě trestního řízení imanentní požadavek, že důkazy lze získávat pouze těmi důkazními prostředky, které jsou výslovně stanoveny v zákoně. Při taxativním výčtu

¹⁰⁸ Srov. také § 447 odst. 3 platného trestního řádu.

¹⁰⁹ Jedná se o konfrontaci, rekonstrukci, vyšetřovací pokus, rekonstrukci a prověrku na místě. Tyto zvláštní způsoby dokazování byly do trestního řádu doplněny novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. s účinností od 1. 1. 2002.

¹¹⁰ Repík, B. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. Bulletin advokacie, červenec-září 1982, str. 132.

důkazních prostředků jsou tak respektovány principy jistoty a předvídatelnosti práva a rovněž je procedurálně zajištěna vyšší ochrana základních práv a svobod.

Z našeho trestního řádu vyplývá nepochybně zásada, že důkaz musí být proveden způsobem stanoveným trestním řádem, aby mohl mít důkazní význam. To ovšem neznamená, že porušení každého zákonného předpisu o provádění důkazu musí mít nezbytně za následek, že důkazu nebude možno použít. Předpisy o provádění důkazů mají totiž různou povahu. Obtížnost řešení je stupňována tím, že zákon sám nestanoví nic výslovně o tom, jaké důsledky bude mít, jestliže některý z předpisů o provádění důkazů bude porušen. Neuvádí ani, kterou ze směrnic daných zákonem pro provádění důkazu považuje za zvlášť významnou, za podstatnou náležitost provádění důkazu.¹¹¹

Zákonnost tedy představuje hodnotové hledisko důkazu. Nezákonost však nemá vždy stejné účinky. Je uznanou zásadou v teorii a v obecné rovině i v judikatuře, že vadně provedený nebo nezákonným způsobem opatřený důkaz je podle povahy a závažnosti porušení zákona buď absolutně neúčinný (nelze k němu přihlížet a musí být vyloučen u hodnocení při zjišťování skutkového stavu) nebo relativně neúčinný (nelze k němu přihlížet, jen pokud není odstraněna vada, která se při jeho opatřování nebo provádění sběhla) anebo posléze jde o důkaz plně účinný, protože vada, ke které došlo, není podstatná. Vada, která má za následek neúčinnost důkazu (absolutní či relativní), musí být podstatná. Kritéria pro rozlišování mezi podstatnými vadami předepsaného procesního postupu při dokazování a mezi vadami, které podstatné nejsou, a proto nemají za následek ani relativní neúčinnost, však trestní řád s výjimkou § 89 odst. 3 neobsahuje, což rozhodně nelze považovat za klad stávající právní úpravy, a je nutné je hledat v teoretických pracích a soudní praxi.¹¹² Právní následky nezákonnosti toho kterého důkazu je proto třeba dovodit interpretací. Obtížnost výkladu je zvyšována tím, že jde o právní instituci, u které je třeba přesně rozlišovat mezi její existencí a její právní relevancí (účinností, platností), což se někdy přehlídí, čímž dochází k nesprávným závěrům, že nezákonný důkaz neexistuje. To je ovšem nesprávné. Z hlediska bytí nezákonný důkaz existuje, z hlediska jeho právní relevance nezákonný

¹¹¹ Růžek, A. K některým důsledkům porušení předepsaného procesního postupu. *Socialistické soudnictví*, č. 5/1966, str. 223. *De lege lata* ovšem srov. § 89 odst. 3, který byl do trestního řádu vložen novelou č. 178/1990 Sb.

¹¹² Srov. Repík, B. Niektoré problémy neúčinnosti dôkazu v judikatúre súdov. *Socialistické súdnictvo*, č. 2/1976, str. 16.

důkaz je buď absolutně resp. relativně neúčinný, anebo je účinný. Na neúčinný důkaz je pouze možno v procesu hledět tak, jako by neexistoval, protože jej nelze použít k důkazním účelům.¹¹³ Právě řečené opětovně potvrzuje správnost názoru, podle něhož má být prvním kritériem hodnocení důkazu jeho zákonnost.¹¹⁴

Podle B. Repíka lze zákonnost důkazu posuzovat z následujících hledisek:

1. zda byl důkaz opatřen z pramene, který stanoví, popřípadě alespoň připouští zákon,
2. zda byl důkaz opatřen a proveden procesním subjektem k tomu zákonem oprávněným,
3. zda byl důkaz opatřen a proveden v tom procesním stádiu, v němž je příslušný procesní subjekt podle zákona oprávněn opatřovat a provádět důkazy v procesním smyslu, tj. takové důkazy, které mohou být podkladem pro rozhodnutí v trestním stíhání, zejména pro rozhodnutí soudu,
4. zda opatřený a provedený důkaz se týká předmětu dokazování v daném procesu, tj. zda se týká skutku, o němž se řízení vede, popřípadě otázek, o nichž lze a je třeba podle zákona v souvislosti s tímto skutkem v řízení rozhodovat,
5. zda byl důkaz opatřen a proveden způsobem, který stanoví, popřípadě připouští zákon.¹¹⁵

Hodnocení z hlediska zákonnosti podléhá celý postup dokazování, ale jen za podmínky, že se celý uskutečňuje procesními úkony. Problém činí skutečnost, že především opatření důkazu není zcela právně upraveno a trestní řád neobsahuje definici kritérií přípustnosti důkazů. Zákonnost je tak určena subjektem a předmětem dokazování, stádiem procesu, v němž se dokazování provádí, prameny důkazů a

¹¹³ Fiala, J. Pojem důkazu ve smyslu procesním. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 28.

¹¹⁴ Soud, který nezákonný, příp. nepřipustný důkaz provedl, je jím nepochybně ovlivněn při svém rozhodování, i když nakonec učiní závěr v rámci hodnocení důkazu, že důkaz byl nezákonný a že k němu tzv. nepřihlíží. Toto ovlivnění pak mimořádně vzrůstá, pokud se rozhodování ve věci, jak je v trestním řízení v prvním stupni obvyklé, zúčastňují laičtí přísedící, pro které je takové právní posuzování zákonnosti či nezákonnosti nebo dokonce nepřipustnosti již provedeného důkazu často nepochopitelné a nelogické, zvláště když takový nezákonný důkaz jinak jednoznačně svědčí pro vinu nebo naopak nevinu obžalovaného. Zcela zásadní a rozhodující význam má pak takový postup, pokud by se rozhodování účastnila porota. Je však třeba zdůraznit, že ani někteří soudci z povolání (zejména méně zkušení, mladí apod.) se nedokážou od vlivu takového provedeného důkazu oprostit, a to i tehdy, když v rozsudku či jiném rozhodnutí jednoznačně uvádějí, že k tomuto důkazu nepřihlížejí. Srov. Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 296-297.

¹¹⁵ Repík, B. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. Bulletin advokacie, červenec-září 1982, str. 125-126.

způsobem dokazování. Česká trestněprávní nauka v zásadě redukuje zákonnost důkazu na zákonnost způsobu jeho opatření a provedení.¹¹⁶

Otázka neúčinnosti důkazů je v platném trestním řádu řešena zcela nedostatečně.¹¹⁷ Jediným ustanovením, které se zabývá neúčinností důkazu, je tak ustanovení § 89 odst. 3, vložené novelou č. 178/1990 Sb., podle něhož důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takového donucení nebo hrozby donucení použila.¹¹⁸ Přestože je toto ustanovení nutné hodnotit pozitivně, neboť poprvé zakotvilo kritérium absolutní neúčinnosti důkazu, jeho dosah a význam je omezený, když upravuje pouze nejzávažnější případ nepoužitelnosti důkazu v trestním řízení.

Celý proces dokazování je rozdělen do následujících pěti fází. Jedná se o vyhledání (zjištění samotné existence důkazu), opatření, provedení a procesní zajištění, prověrka a hodnocení. Jak upozorňuje B. Repík, v trestním řízení je nutné rozlišovat fázi vyhledání důkazu a fázi jeho opatření, když vyhledání důkazu může být zákonné, jeho opatření naopak nezákonné a naopak, přičemž procesní důsledky nejsou v obou případech stejné. Vyhledání důkazů potřebných pro rozhodnutí v trestním řízení se totiž zpravidla děje neprocesními prostředky, a proto soud obvykle nemůže zkoumat a prověřovat, jak byl důkaz vypátrán, jak se o něm orgán činný v trestním řízení dozvěděl. Jinak řečeno, hodnocení z hlediska zákonnosti sice zásadně podléhá celý postup dokazování, ale jen potud, pokud probíhá v rámci trestního stíhání, tj. jen potud, pokud se uskutečňuje procesními úkony podle trestního řádu.¹¹⁹

Jak uvádí A. Nett, za této situace se jeví dopad ustanovení § 89 odst. 3 problematický. Jeho prostřednictvím by byly pod sankcí neúčinnosti pouze důkazy, u nichž lze zákonnost dokazování přezkoumat, tj. pokud celý proces dokazování se uskutečňuje procesními úkony. Pokud by se především vyhledání důkazu neuskutečnilo procesním postupem, pak by nemohla být zkoumána otázka zákonnosti vyhledání

¹¹⁶ Nett, A. Plody z otráveného stromu. Brno: Masarykova univerzita, 1997, str. 43.

¹¹⁷ Také případy neúčinných důkazů je nutné hledat především v judikatuře, která bude u jednotlivých důkazních prostředků alespoň stručně rozebrána v následující kapitole této práce.

¹¹⁸ Doplněním tohoto ustanovení reagoval československý zákonodárce na převzetí závazku vyplývajícího z Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (č. 143/1988 Sb.). Srov. Nett, A. K problematice neúčinnosti důkazů podle novely trestního řádu. Justičná revue, č. 5/1991, str. 35.

¹¹⁹ Repík, B. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. Bulletin advokacie, červenec-září 1982, str. 126-127.

důkazu. Za této situace pak lze dospět k jednoznačnému závěru, že nezákonné donucení nebo hrozby donucení se ve smyslu ustanovení § 89 odst. 3 může dopustit pouze orgán činný v trestním řízení, neboť ten jediný je oprávněný k provádění procesní činnosti, která je předmětem zkoumání z hlediska zákonnosti. Z podaného vyplývá, že prostřednictvím ustanovení § 89 odst. 3 nelze řešit situace, kdy vyhledání důkazu neprobíhalo v procesní formě a v jeho průběhu došlo k použití hrozby donucení či donucení. S pomocí ustanovení § 89 odst. 3 rovněž nelze řešit případy, kdy se nezákonného donucení dopustí občan s cílem opatřit věc, jež bude použita jako důkaz.¹²⁰

Výkladem *a contrario* lze dále dospět k závěru, že nezákonné donucení či hrozba takového donucení představuje veškeré formy donucení mimo ty, jež připouští jako dovolené trestní řád. Tedy každé jiné, než v zákoně předvídané donucení, lze ve smyslu ustanovení § 89 odst. 3 považovat za nezákonné. Intenzita, resp. stupeň donucení pak není právně relevantní okolností při úvahách o aplikaci tohoto ustanovení.¹²¹

Domnívám se, že Nettem prezentovaný názor, podle nějž se hrozby donucení či hrozby donucení může dopustit pouze orgán činný v trestním řízení, je neudržitelný.¹²² Podle § 89 odst. 2 může každá ze stran (tedy i obviněný, resp. jeho obhájce, poškozený či zúčastněná osoba – srov. § 12 odst. 6) důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout, přičemž skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.¹²³ Pomocí logického argumentu *per reductionem ad absurdum* musíme dospět k závěru, že ustanovení § 89 odst. 3 je třeba aplikovat i na důkazy vyhledané a předložené procesními stranami.¹²⁴

¹²⁰ Nett, A. Účinný důkaz v trestním řízení de lege lata. Časopis pro právní vědu a praxi, č. III/1995, str. 68.

¹²¹ Nett, A. Účinný důkaz v trestním řízení de lege lata. Časopis pro právní vědu a praxi, č. III/1995, str. 69.

¹²² Na obranu A. Netta je však třeba uvést, že v jedné ze svých pozdějších prací (Nett, A. Plody z otráveného stromu. Brno: Masarykova univerzita, 1997, str. 46) již dospívá k názoru odlišnému.

¹²³ Odmítnutí určitého důkazu tedy musí být opřeno výlučně o jiné důvody, které nespočívají v tom, kdo důkaz vyhledal nebo vyžádal. Blíže srov. Vantuch, P. K použitelnosti důkazu, který v trestním řízení obstaral a předložil obhájce. Bulletin advokacie, č. 6-7/1996, str. 37; Vantuch, P. K znaleckým posudkům předloženým stranou a k výsledku jejich zpracovatele. Trestní právo, č. 5/2003, str. 19; Vantuch, P. K možnostem obhajoby před navržením výsledku svědka v trestním řízení. Právní rozhledy, č. 4/1998, str. 166; Vantuch, P. Princip rovnosti zbraní a neprovedení návrhů obhajoby na doplnění dokazování soudem. Trestní právo, č. 3/2008, str. 6.

¹²⁴ V opačném případě bychom museli jako zákonnou připustit např. vynucenou – a tedy zřejmě nepravdivou – výpověď svědka, kterého k takové výpovědi přinutil poškozený ve snaze pomstít se obviněnému, tj. domnělému pachateli trestného činu.

Jiný závěr je tak z hlediska ochrany lidských práv a svobod, resp. dodržování zákonnosti zcela nepřijatelný. *De lege ferenda* je tedy třeba uvažovat o podstatných změnách, které by odstranily již zmíněné nedostatky stávající právní úpravy.¹²⁵ Vhodným řešením se mi jeví kombinace generální klauzule upravující obecně kritéria absolutní a relativní neúčinnosti důkazu doplněná o kazuistickou (demonstrativní) úpravu nejběžnějších porušení zákona. Taková úprava by bezpochyby posílila záruky zákonnosti¹²⁶ a současně by zákonem stanovený výčet procesních pochybení zůstal otevřen pro případné doplnění ze strany soudní praxe.¹²⁷ Ve věcném záměru nového trestního řádu je navrhováno zavedení zákonných kritérií posuzování absolutní a relativní neúčinnosti důkazů a nepřípustnosti důkazů, tj. zavedení tzv. vylučovacích norem (*exclusionary rules*), jejichž neexistenci již dříve kritizoval P. Šámal. Podle Šámala neexistence tzv. vylučovacích norem a ponechání možnosti vyloučení nezákonných důkazů volné úvaze soudce, což je tradiční v kontinentálním inkvizičním procesu, vede k tomu, že v podstatě stále platí inkviziční zásada *Non refert quomodo veritas habeatur, dummodo habeatur* (Na tom nezáleží, jakými metodami byla pravda získána, pokud byla získána.) Vzhledem k podrobnému studiu spisového materiálu soudcem, jehož obsahem až na výjimky jsou zpravidla i důkazy získané nezákonnými prostředky, je pak soud, který bezprostředně rozhoduje věc, podstatně ovlivněn těmito materiály, i když dokonce jsou podle řídkých vylučovacích pravidel v soudním přelíčení nepřípustné.¹²⁸

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále také pouze „Úmluva“) proces dokazování jako takový neupravuje a přenechává jeho právní úpravu jednotlivým smluvním státům. Tento přístup je nezbytný vzhledem k velké rozmanitosti vnitrostátních úprav, která existuje zejména mezi kontinentálními systémy a systémem *common law*. Vnitrostátnímu právu tedy zásadně patří upravit a vnitrostátním soudům

¹²⁵ K těmto otázkám v připravované rekodifikaci trestního řádu srov. blíže Šámal, P. Provádění dokazování v hlavním líčení a úprava absolutní a relativní neúčinnosti důkazů ve věcném záměru trestního řádu. *Trestněprávní revue*, č. 12/2008, str. 349.

¹²⁶ Srov. Repík, B. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, červenec-září 1982, str. 153-154, který jednoznačně odmítá kazuistickou a vyčerpávající (taxativní) úpravu jednotlivých vad, které by měly za následek neúčinnost důkazu. Takovou úpravu považuje Repík vzhledem k složitosti matérie za prakticky neuskutečnitelnou, protože některé procesní vady mohou mít za následek neúčinnost důkazu jen za určitých podmínek, za jiných však nikoli.

¹²⁷ Blíže srov. Nett, A. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, str. 107-110.

¹²⁸ Šámal, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 39.

posoudit přípustnost důkazů. Především vnitrostátní soud hodnotí také závažnost důkazu, jeho relevantnost a pravdivost. Přímá kontrola soudu je tu výjimečná, jde-li o zřejmý exces nebo svévoli. Soud si však vyhrazuje právo zkoumat, zda řízení, posuzované vcelku, včetně způsobu provedení důkazů v neprospěch i v prospěch obviněného, mělo spravedlivý charakter požadovaný článkem 6 Úmluvy. I když tedy otázky důkazního práva upravuje především vnitrostátní právní řád autonomně a vykládat a aplikovat toto právo přísluší především vnitrostátním soudům, podléhají i tyto stránky důkazního řízení kontrole ESLP z hlediska respektování obecných principů spravedlivého procesu.¹²⁹

ÚLP neupravuje ani hodnocení důkazů z hlediska jejich pravdivosti a důkazní hodnoty, ani úroveň jistoty, jaká se vyžaduje pro odsouzení, nad každou rozumnou pochybnost (*beyond all reasonable doubt*) v systému *common law* a na základě vnitřního přesvědčení soudce (*intime conviction*) v kontinentálních systémech. Patří zásadně vnitrostátním soudům a zvláště soudu prvního stupně hodnotit shromážděné důkazy. Nepatří proto ESLP vyjadřovat se, zda Úmluvě odpovídá zásada volného hodnocení důkazů bez jakékoli výjimky, nebo naopak úprava, která tuto zásadu omezuje určitými výjimkami, např. požadavkem, že doznání obviněného, usvědčující výpověď jediného svědka nebo svědectví z doslechu musí být podepřeny též jinými důkazy. Určitou nepřímou kontrolu uskutečňuje ESLP jen tím, že vyžaduje, aby vnitrostátní soud odůvodnil svoje rozhodnutí, též pokud jde o hodnocení provedených důkazů. Musí také odůvodnit, proč odmítl provést obviněným navržené důkazy. Soud však není oprávněn kontrolovat věcnou správnost takového odůvodnění, ledaže by šlo o zřejmou svévoli nebo zřejmý omyl soudu.¹³⁰ Je tedy zřejmé, že jakékoli bližší poznatky o přístupu, který Evropský soud pro lidská práva volí ve vztahu k problematice přípustnosti a zákonnosti (procesní účinnosti) důkazů, je nutné hledat v rozsáhlé judikatuře.¹³¹

¹²⁹ Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002, str. 194.

¹³⁰ Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002, str. 208.

¹³¹ Aktuální přehled judikatury lze nalézt zejména v publikaci Čapek, J. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I. část – Úmluva. Praha: Linde, 2010. Dále srov. např. Repík, B. K přípustnosti důkazu získaného nelidským a ponižujícím zacházením a k právu neobviňovat sebe samého. Bulletin advokacie, č. 2/2007, str. 13.

4.4 Exkurz: řetězení nezákonnosti důkazů a kauza Gäfgen v. Německo

Na závěr této kapitoly se chci ve stručnosti zaměřit na problematiku zákonnosti důkazů získaných na základě důkazů nezákonných. V trestním procesu USA je tato problematika řešena prostřednictvím tzv. doktríny o plodech otráveného stromu (*fruit of the poisonous tree doctrine*). Pro potřeby této práce se nelze touto doktrínou blíže zabývat¹³², nicméně dovoluji si alespoň vypůjčit velice výstižnou terminologii této doktríny. Otázka tedy zní, zda plody otráveného stromu jsou v českém trestním řízení také otrávené či nikoli.

Především v starších teoretických pracích byl zastáván názor, že důkazy získané na základě nezákonných důkazů nejsou bez dalšího také neúčinné. A. Růžek uvádí, že účinky výpovědi, ke které nelze přihlížet jako k důkazu pro podstatnou vadu, k níž došlo při provádění výslechu, nelze vždy jednoduše smazat ze světa. Například obviněný byl hrubým fyzickým násilím donucen k doznání a uvedl místo, kam ukryl kořist, kterou získal trestným činem, a kořist byla na uvedeném místě nalezena. Pohlížet na věc tak, jako kdyby tato kořist vůbec nebyla, asi nebude možno. Růžek se domnívá, že jistě nebude nikdo žádat vrácení kořisti na původní místo a hledání nových důkazů, na jejichž podkladě by ji bylo možno znovu odkrýt. Procesně by mělo být postupováno asi tak, jako kdyby k doznání nedošlo a věci pocházející z trestného činu na jeho podkladě nebyly nalezeny. K odsouzení by za této situace mohlo dojít jen, jestliže by obviněnému donucenému k výpovědi bylo možno prokázat vinu neohledně na jeho doznání. Na kořist by bylo nutno pohlížet tak, jako kdyby byla nalezena jinak než v důsledku doznání. Růžek dále uvádí, že nemožnost použít výpovědi jako důkazu nebrání ovšem nijak možnosti provést znovu výslech přesně podle zákona. Tuto novou výpověď složenou při zachování postupu stanoveného zákonem je možno použít jako důkaz. Možno ji použít, i když, nebyť původní výpovědi, tedy původního výslechu provedeného s hrubým porušením předpisů o postupu při něm, by byl její obsah asi jiný.¹³³ B. Repík dodává, že s tímto názorem je patrně třeba se smířit, když nezákonným je zde pouze zjištění existence (vyhledání, vypátrání) důkazu, zatímco vlastní opatření

¹³² Proto zde pouze odkazuji na odbornou literaturu. Srov. Nett, A. Plody z otráveného stromu. Brno: Masarykova univerzita, 1997, str. 9-22; Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 307-314.

¹³³ Růžek, A. K některým důsledkům porušení předepsaného procesního postupu. Socialistické soudnictví, č. 5/1966, str. 231.

důkazu již probíhá v souladu se zákonem (domovní prohlídka, odnětí věci, výslech svědků nebo spoluobviněných atd.).¹³⁴ Podle A. Netta tak teorie i praxe českého trestního procesu se spíše kloní k závěru, že plody z otráveného stromu jsou zdravé.¹³⁵

V tomto kontextu se tak jeví značně ojedinělým jeden náleží Ústavního soudu ČR zabývající se zákonností rozhodnutí o prodloužení vazby a rozhodnutí od nich odvislých. Ústavní soud dospěl k závěru, že v této věci navazovala pozdější zákonná rozhodnutí ve vazebním řízení na rozhodnutí předcházející, avšak nezákonná. Ve věci této ústavní stížnosti nenastala překážka věci pravomocně rozhodnuté znemožňující vazebnímu soudu prvního stupně i soudu rozhodujícímu o stížnosti rozhodnout o žádosti o propuštění stěžovatele z vazby v souladu se zákonem, a tím napravit do jisté míry důsledky vadného pravomocného rozhodnutí předcházejícího. To se ovšem objektivně nestalo, tedy bez ohledu na to, zda soudy rozhodující o žádosti stěžovatele o propuštění z (nezákonně předtím prodloužené) vazby tuto nezákonnost zjistily či nikoli. Tím, že zmíněnou žádost v prvním i druhém stupni zamítly, přenesly na svá rozhodnutí nezákonnosti rozhodnutí jim předcházejících, i když tato jejich rozhodnutí izolovaně posuzovaná (tj. bez ohledu na rozhodnutí o prodloužení vazby, v nichž měla objektivně svůj základ) sama o sobě v souladu s trestním řádem byla.¹³⁶ I kdyby byla napadená usnesení shledána sama o sobě zákonná, (...) díky naznačené jejich podmíněnosti první dvojicí napadených a nezákonných usnesení by měla být v tomto kontextu posouzena stejně, čili rovněž jako rozporná s trestním řádem. Nezákonnost prvních usnesení se z povahy věci přenáší i na usnesení druhá (jako „...jed na plody z otráveného stromu“).¹³⁷

V nedávné době vzbudil pozornost rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Gäfgen proti Německu.¹³⁸ Dne 27. září 2002 unesl Magnus Gäfgen (mimořádně student práv) jedenáctiletého Jacoba von Metzlera, syna významného frankfurtského bankéře, následně jej usmrtil a jeho tělo ukryl. Posléze kontaktoval chlapcovi rodiče a žádal výkupné ve výši 1 mil. EUR. Policie předání výkupného sledovala a o tři dny později Gäfgena při snaze opustit Německo zadržela. Při následném výslechu Gäfgen

¹³⁴ Repík, B. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. Bulletin advokacie, červenec-září 1982, str. 139.

¹³⁵ Nett, A. Plody z otráveného stromu. Brno: Masarykova univerzita, 1997, str. 45.

¹³⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 757/2000, Sb.n.u. sv. 29, str. 401 (409).

¹³⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 757/2000, Sb.n.u. sv. 29, str. 401 (408).

¹³⁸ Rozsudek Gäfgen v. Německo ze dne 30. 6. 2008, stížnost č. 22978/05.

nejprve popíral svoji vinu – byl prý pouhým kurýrem – a poté uváděl falešné komplice i smyšlená místa úkrytu uneseného chlapce. Němečtí vyšetřovatelé zahájili rozsáhlou záchrannou operaci, neboť s postupujícím časem výrazně klesaly šance uneseného chlapce na přežití. Zde nutno podotknout, že policisté neměli tušení o chlapcově smrti.

Ráno 1. října 2002 již byla situace zcela bezvýchodná, a proto frankfurtský policejní viceprezident Wolfgang Daschner nařídil svému podřízenému, aby Gäfgenovi pohrozil užitím násilí, pokud nebude vypovídat. Ten se následně k činu doznal a prozradil svůj úkryt, kde chlapcovo tělo bylo skutečně nalezeno společně s dalšími důkazy. Německé soudy nepovažovaly důkazy získané na základě vynuceného doznání za procesně neúčinné a Magnus Gäfgen byl za únos a vraždu odsouzen na doživotí. Současně třeba podotknout, že německá justice zcela jasně konstatovala nepřipustnost postupu policejních orgánů a Wolfgang Daschner byl odsouzen, byť pouze k symbolickému trestu.

Magnus Gäfgen se posléze obrátil na ESLP, kde namíтал porušení čl. 3 a 6 EÚLP. Tvrdil, že při výslechu dne 1. října 2002 byl podroben mučení. Dále tvrdil, že bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces, neboť v trestním řízení byly provedeny důkazy, které byly vyhledány výlučně na základě jeho vynuceného doznání.

ESLP sice uznal, že stěžovatel byl podroben napadenému jednání proto, že se policisté obávali o život uneseného chlapce, avšak konstatoval, že když mučení či nelidské zacházení není povoleno ani v situaci, kdy je ohrožen život národa¹³⁹, může být stěží přípustné, pokud je ve hře toliko život jednotlivce. Při hodnocení přípustnosti takového jednání není podstatné, zda se tak děje s úmyslem zachránit něčí život či s úmyslem využít takovou výpověď v trestním řízení. Zákaz mučení vyjádřený v ustanovení čl. 3 EÚLP tedy nadále zůstává zákazem absolutním a nelze jej prolomit ani v situacích, kdy by porušení tohoto zákazu mohlo vést k záchraně mnoha lidských životů (např. při teroristickém útoku). Tento přístup však není zcela prost pochybností.¹⁴⁰

ESLP se však musel především vypořádat s tvrzeným porušením čl. 6 Úmluvy. Stěžovatel byl podle svého názoru v řízení před trestním soudem zbaven možnosti efektivní obhajoby tím, že byl přinucen poskytnout policistům informace o ukrytém

¹³⁹ Srov. např. rozsudek Labita v. Itálie ze dne 6. 4. 2000, stížnost č. 26772/95.

¹⁴⁰ Blíže srov. Herczeg, J. Zákaz mučení a jeho relativizace v boji proti terorismu. Trestněprávní revue, č. 7/2006, str. 203.

chlapci. Zároveň byly v souvislosti s vynucenou výpovědí získány další důkazy (tělo zavražděného, stopy pneumatik, otisky bot). Podle stěžovatele jsou takové důkazy nepřijatelné za jakýchkoli okolností a připuštění jejich použití v soudním řízení je zásadním porušením čl. 6 Úmluvy.

Evropský soud pro lidská práva připomněl, že hodnocení důkazů náleží především vnitrostátním soudům. ECHR může zasáhnout pouze tehdy, pokud dojde k vybočení z mezí stanovených čl. 6 Úmluvy. Použití výpovědi, která byla získána mučením, považuje ECHR vždy za postup, který je v rozporu s požadavky kladenými na spravedlivý proces. Pokud se týče dalších důkazů získaných na základě vynuceného přiznání, zjistil soud, že některé z těchto důkazů byly v trestním řízení použity k tomu, aby posloužily k ověření pravdivosti stěžovatelova doznání, jež před soudem učinil.¹⁴¹ Navíc již v té době příslušné orgány měly k dispozici další důkazní materiál (např. dopis rodičům zavražděného chlapce). Soud proto dospěl k závěru, že získání důkazů bylo pouze nepřímým důsledkem oné vynucené výpovědi. Přesto však i získání důkazů v nepřímé souvislosti s vynucenou výpovědí dává vzniknout závažným pochybnostem o spravedlivosti celého procesu. Proto soud zvažoval celkovou důkazní situaci a zaměřil se zejména na význam, který měly tyto důkazy s důkazy „neposkvřenými“. V tomto ohledu ECHR seznal, že nejdůležitějším důkazem vedoucím k odsouzení stěžovatele bylo jeho doznání před soudem, které bylo učiněno svobodně. (sic!) Námitka, že toto doznání bylo učiněno pouze pod tíhou faktů a s ohledem na tíživou důkazní situaci a tedy nikoli svobodně, byla odmítnuta. Ty důkazy, jejichž získání souviselo s porušením čl. 3 Úmluvy, byly použity pouze k ověření skutečností, které stěžovatel uvedl v doznání. Jejich role byla tedy dle ECHR vedlejší, ne-li zcela mizivá. Evropský soud pro lidská práva na základě této argumentace dospěl k závěru, že čl. 6 odst. 1 ani čl. 6 odst. 3 porušeny nebyly, když německé soudy se důkladně a se snahou o vyvážení protichůdných zájmů vypořádaly s námitkami stěžovatele.

S výše zmíněnými názory nemohu souhlasit. Osobně považuji za správný přístup, podle něhož důkaz získaný nezákonným donucením (resp. jeho hrozbou) je stížen absolutní neúčinností a informace v něm obsažené tak nelze v trestním řízení jakýmkoli

¹⁴¹ Pro pochopení zde nutno dodat, že Magnus Gäfgen se v řízení před soudem opětovně k únosu a vraždě doznal. V tomto okamžiku však již byla důkazní situace pro Gäfgena zcela bezvýchodná a lze tedy oprávněně pochybovat, zda by tak učinil, pokud by důkazy získané na základě vynucené výpovědi (tělo, otisky bot atd.) byly z dokazování jako nezákonné vyloučeny.

způsobem využívat. Tím, že ESLP postup německých soudů aproboval, pobídl tím do budoucna vnitrostátní orgány k častějšímu využívání mučení (resp. jeho hrozby), neboť jedinou „cenou“, kterou stát za toto jednání zaplatí, bude nutnost potrestat – třeba i jen symbolicky – vykonavatele tohoto jednání, či případně zaplatit odškodné.¹⁴² Rovněž nelze souhlasit se závěry, podle nichž byla důležitost oněch „problematických“ důkazů pouze marginální. V německém i českém trestním řízení platí, že doznání samo o sobě nemůže být nikdy dostatečným důkazem k odsouzení obžalovaného a musí být podpořeno důkazy dalšími, které pravdivost doznání potvrdí či vyvrátí. Takové důkazy, ač jsou použity pouze podpůrně pro verifikaci doznání, tedy lze za nepodstatné označit jen stěží. Evropský soud pro lidská práva tedy ukazuje poměrně jednoduchou cestu, jak vyřešit dilema, zda v časové tísni zabránit vážnému nebezpečí a znehodnotit tak důkazy pro trestní řízení či používat standardní metody ovšem s malými nadějemi na úspěch. Chceme ale skutečně touto cestou jít?

¹⁴² Srov. disentní stanovisko k rozsudku Gäfgen, který podala ukrajinská soudkyně Kalaydjieva.

5 Hodnocení důkazů a jednotlivé důkazní prostředky v judikatuře obecných soudů

5.1 Obecně k zásadě volného hodnocení důkazů

Jak jsem již výše několikrát uvedl, dle zásady volného hodnocení důkazů hodnotí orgány činné v trestním řízení důkazy, pokud jde o míru důkazů potřebných k prokázání určité skutečnosti a o důkazní sílu jednotlivých důkazů, podle svého volného uvážení. Při tomto hodnocení jsou vázány pouze zákonem a svým vnitřním přesvědčením založeným na pečlivém uvážení všech okolností a svým svědomím při posuzování přípustnosti, zákonnosti a posléze závažnosti, věrohodnosti a pravdivosti důkazů. V určitých směrech dává zákon – trestní řád – pro naplnění této důležité zásady určité směrnice, podle nichž musí orgány činné v trestním řízení posupovat. Řešení otázek, na které trestní řád žádné či jednoznačné odpovědi neposkytuje, je pak nutné hledat v judikatuře.¹⁴³ V následující části textu se tedy zaměřím nejprve na vybraná soudní rozhodnutí týkající se obecně problematiky hodnocení důkazů. V dalších podkapitolách se pak budu věnovat jednotlivým důkazním prostředkům, zejména doznání a výslechu obviněného, výslechu svědků a znaleckým posudkům. U problematiky jednotlivých důkazních prostředků bude také zmíněna judikatura zabývající se jejich zákonností.

Pokud jde o samotné hodnocení důkazů, poměrně instruktivní návod nabízí rozhodnutí **č. 30/1966 Sb. rozh. tr.** Podle tohoto rozhodnutí musí soud provádět hodnocení důkazů podle 2 odst. 6 TrŘ tak, že uváží všechny okolnosti případu jednotlivě i v jejich souhrnu, tedy, že zkoumá, zda výpověď svědka je logická, zda se svědek případně i v okolnostech méně podstatných neodchyluje od své předchozí výpovědi, přičemž v případě odchylek musí soud dotazem zjišťovat, proč k nim ve výpovědi svědka dochází. Při hodnocení důkazů pak vychází z celé výpovědi svědka, z rozsahu a závažnosti případných rozdílů v jeho výpovědích a z vysvětlení, proč

¹⁴³ Podle názoru K. Hasche je význam judikatury v trestním právu výraznější než v ostatních právních odvětvích. Souvisí to s povahou trestního práva jako prostředku „poslední instance“, který doplňuje ochranu společnosti a určitého okruhu právních vztahů poskytovanou normami jiných právních odvětví v těch případech, kde se ostatní právní prostředky ukážou jako neúčinné. (...) V podmínkách aplikace trestního práva je proto jednotný a správný výklad používaných norem zvláště důležitý. Srov. Kühn, Z., Bobek, M., Polčák, R. a kol. Judikatura a právní argumentace. Praha: Auditorium, 2006, str. 186.

k těmto rozdílům došlo. Aby mohl pak důkaz spolehlivě zhodnotit, musí vzít v úvahu i důkazy ostatní, posoudit případné rozpory mezi nimi, zkoumat, proč k nim dochází a jedině tak může získat bezpečný základ pro skutková zjištění a pro závěr o vině obžalovaného. Uvedený postup, který se v citovaném rozhodnutí zabývá hodnocením svědeckých výpovědí, lze bezpochyby zobecnit na všechny důkazní prostředky. V rozhodnutí **č. 14/1964 Sb. rozh. tr.** se uvádí, že výrok o vině obžalovaného může být založen jen na takových důkazech, které zcela vylučují pochybnost, zda se stal skutek, který je předmětem trestního stíhání. Ke správným a úplným skutkovým zjištěním dojde pak soud pouze tehdy, jestliže nejen provede všechny dosažitelné důkazy, ale je také jak v jednotlivostech, tak i v jejich souhrnu správně zhodnotí. Vyskytnou-li se i pak pochybnosti, nezbývá než rozhodnout ve prospěch obžalovaného. To platí tím spíše, když věrohodnost jediného přímého svědka je pochybná. Dle rozhodnutí **č. 5/1970 Sb. rozh. tr.** pochybnost ve skutkových zjištěních může obviněnému prospívat teprve v tom případě, když po vyčerpání všech dosažitelných důkazů a po jejich zhodnocení postupem uvedeným v § 2 odst. 6 TrŘ bude přicházet v úvahu více skutkových verzí. Velmi pregnantně se k problematice rozpornosti důkazů a jejich hodnocení vyjádřil **Nejvyšší soud** ve svém rozhodnutí **sp. zn. 5 Tz 37/2001**, které bylo publikováno v **Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 9/2001, č. T 263**. Podle tohoto judikátu¹⁴⁴ existence rozporů mezi důkazy sama o sobě neznamená, že by nebylo možné uznat obviněného vinným trestným činem a že by jakékoli rozpory mezi důkazy musely nutně vést k uplatnění pravidla „in dubio pro reo“, tj. k rozhodnutí v pochybnostech ve prospěch obviněného. I přes rozpory mezi důkazy může soud podle konkrétní důkazní situace dospět ke spolehlivému závěru o spáchání trestného činu obviněným. Rozhodnout ve prospěch obviněného lze jen za předpokladu, jestliže existující rozpory jsou tak zásadní, že vina obviněného není nepochybná ani po pečlivém vyhodnocení všech důkazů, přičemž v úvahu již nepřichází provedení dalších důkazů. Pravidlo „in dubio pro reo“ je namístež použít jen tehdy, jsou-li pochybnosti o vině důvodné, tj. rozumné a v podstatných skutečnostech, takže v konfrontaci s nimi by výrok o spáchání trestného činu nemohl obstát. Pochybnosti tedy musí být z hlediska rozhodnutí o vině

¹⁴⁴ Na tomto místě nelze než si povzdechnout nad zcela zbytečnou anonymizací soudních rozhodnutí v České republice. Tato absurdita pak ještě více vyniká, jsou-li konkrétní kauzy mediálně velmi sledované. Citovaný judikát Nejvyššího soudu, kterým se pro jeho rozsáhlost a komplikovanost nemohu pro potřeby této práce blíže zabývat, se totiž týká kauzy zřejmě nejznámějšího českého vězně odsouzeného na doživotí Jiřího Kajínka.

závažné a již neodstranitelné provedením dalších důkazů či vyhodnocením stávajících důkazů. Podaří-li se pochybnosti odstranit tím, že budou důkazy hodnoceny volně podle vnitřního přesvědčení a po pečlivém, objektivním a nestranném uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu, pak není důvodu rozhodovat ve prospěch obviněného, svědčí-li důkazy o jeho vině, třebaže jsou mezi nimi určité rozpory.

Dále je třeba se vyjádřit k problematice hodnocení nepřímých důkazů. V praxi často dochází k situaci, kdy se orgány činné v trestním řízení nemohou opřít o důkaz přímý a musejí si tedy vystačit pouze s důkazy nepřímými. To však v žádném případě neznamená, že by každé trestní řízení bez alespoň jednoho přímého důkazu muselo skončit zastavením trestního stíhání či vydáním zprošťujícího rozsudku. Jako příklad můžeme uvést rozhodnutí **č. 38/1970 – I. Sb. rozh. tr.**, podle něhož soud může opřít výrok o vině i (*pouze – poznámka O. V.*) o nepřímé důkazy, ovšem jen za předpokladu, že tvoří ve svém souhrnu logickou, ničím narušenou a uzavřenou soustavu nepřímých důkazů (nestačí proto jen jeden nepřímý důkaz) vzájemně se doplňujících a na sebe navazujících, které jsou v takovém příčinném vztahu k dokazované skutečnosti, že z nich možno dovést jen jediný závěr a současně vyloučit možnost jiného závěru. Nepřímé důkazy vedoucí sice k důvodnému podezření vůči obviněnému, nevylučující však reálnou možnost, že pachatelem mohla být i jiná osoba, nejsou dostatečným podkladem pro uznání viny obviněného.¹⁴⁵ V soudní praxi také vznikl problém, jak správně rozpoznat a označit nepřímý důkaz. Tento problém byl vyřešen rozhodnutím **č. 45/1994 Sb. rozh. tr.** Otázka, zda je určitý důkaz důkazem přímým nebo nepřímým, záleží na jeho vztahu k dokazované skutečnosti. Není rozhodná z hlediska použitelnosti tohoto důkazu před soudem, a to ani v tom smyslu, že by soud příkládal vzhledem k vadnosti jeho provedení menší význam. V tomto konkrétním případě použil soud v hlavním líčení k důkazu výpověď mladistvého obviněného z přípravného řízení, která byla učiněna v době, kdy mladistvý nebyl zastoupen obhájcem.¹⁴⁶ Soud v tomto případě

¹⁴⁵ Rovněž Ústavní soud akceptuje obecně uznávaný postup při hodnocení důkazní situace, v níž existují, resp. jsou dostupné pouze důkazy nepřímé. Použité nepřímé důkazy, mají-li posloužit k jednoznačnému závěru o vině, musí tvořit systém, jehož jednotlivé články musejí být v souladu jak mezi sebou, tak i s dokazovanou skutečností. Odsuzující rozsudek v trestním řízení a především uložení trestu odnětí svobody musí vycházet z dostatečně zjištěných skutečností tak, aby rozhodnutí mělo reálný základ. Nároky na standard reálného základu se nutně zvyšují v situaci, kdy chybí přímý důkaz o vině a absenteje i doznání obviněného. Srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 670/05, Sb.n.u. sv. 41, str. 127 (137).

¹⁴⁶ *De lege lata* srov. § 42 odst. 2 ZSM, podle něhož musí mít mladistvý obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně

postupoval nesprávně až absurdně, když důkaz zatížený takto zásadní procesní vadou hodnotil jako důkaz nepřímý, nikoli jako důkaz přímý a absolutně neúčinný.¹⁴⁷

Pro ilustraci chci trochu podrobněji rozebrat jeden konkrétní případ ze soudní praxe, a sice rozhodnutí publikované pod č. **29/1971 Sb. rozh. tr.** V této kauze byl obžalovaný Krajským soudem v Bratislavě zproštěn obžaloby pro trestný čin vraždy podle § 140 odst. 1 TZ, kterého se měl dopustit tím, že dne 13. června 1969 požil v obcích Senice a Hlboká alkoholické nápoje a po 19.10 hod. odešel do objektu trafostanice nedaleko obce Hlboká, kde napadl nočního strážného, kterého při vzájemném zápase usmrtil tak, že jej bil do hlavy a do obličeje a škrtil jej.¹⁴⁸ Obžalovaný ve svém odvolání vytkl soudu prvního stupně neopodstatněnost zjištění, že poškozeného zavraždil. Zjištění soudu prvního stupně totiž podle obžalovaného nebylo založeno na takových důkazech, které by na tento závěr bezpečně ukazovaly. Soud prvního stupně toto zjištění opřel o jediný nepřímý důkaz (krevní stříkance na oblečení obžalovaného), což ovšem podle názoru obžalovaného pro takovýto závěr nemůže být dostačující. Proto se domáhal zproštění obžaloby z pro něj příznivějšího důvodu podle § 226 písm. c) TrŘ. Protože v tomto případě žádný přímý důkaz o tom, že obžalovaný poškozeného usmrtil, neexistuje, mohl krajský soud zjištění, že pachatelem byl obžalovaný, opřít pouze o důkazy nepřímé. Avšak mohl tak učinit pouze za toho předpokladu, že nepřímé důkazy tvoří ničím nenarušenou soustavu důkazů, vzájemně se doplňujících a na sebe navazujících, které ve svém souhrnu spolehlivě ukazují na jediný závěr, že pachatelem je obžalovaný, a současně možnost jiných závěrů vylučují. Krajský soud ovšem nepostupoval podle výše uvedené zásady pro dokazování na základě nepřímých důkazů a vážné podezření vůči

úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit.

¹⁴⁷ Dle doktrinárních názorů je nepřímým důkazem (indicií) takový důkaz, který dokazuje jinou skutečnost, než která je konkrétním předmětem dokazování, přičemž však jde o takovou skutečnost, z níž je možno prostřednictvím logických úvah a zkušeností usuzovat, zda se stala či nestala skutečnost, jež je dokazována. Nepřímý důkaz tedy potvrzuje nebo vyvrací existenci určité dokazované skutečnosti pomocí skutečnosti jiné, která souvisí s dokazovanou skutečností jen nepřímě. Srov. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 394-396.

¹⁴⁸ Obžalovaný byl zproštěn obžaloby dle ustanovení § 226 písm. d) TrŘ, když soud prvního stupně dospěl k závěru, že obžalovaný byl nepřičetný z důvodu tzv. patologické opilosti. Toto rozhodnutí dále uvádí, že soud může obžalovaného zprostit obžaloby z důvodu uvedeného v ustanovení § 226 písm. d) TrŘ, tedy proto, že obžalovaný není pro nepřičetnost trestně odpovědný, pouze tehdy, bylo-li zjištěno, že obžalovaný se skutku, který je předmětem obžaloby, dopustil, a že tento skutek vykazuje znaky některého trestného činu; tedy až poté, když není dán žádný z důvodů zproštění uvedených v § 226 písm. a) až c) TrŘ. Jinými slovy řečeno, jednotlivé důvody zproštění obžaloby dle § 226 TrŘ jsou vůči sobě v poměru subsidiarity.

obžalovanému, které nepochybně existovalo, považoval nesprávně za dostatečný podklad pro zjištění, že pachatelem byl právě obžalovaný, přestože výsledky provedeného dokazování možnost jiných verzí nevylučují. Přitom nebyly pro objasnění skutečného stavu věci provedeny všechny potřebné a dostupné důkazy. Krajský soud své závěry opřel o následující zjištění: obžalovaný byl viděn v hostinci v obci Hlboká okolo 19.00 hod. a po 10–15 minutách odešel; okolo objektu trafostanice, který se nachází asi 1,5 km od obce Hlboká, procházel svědek, který viděl poškozeného a siluetu další osoby; obžalovaného našli spát v objektu trafostanice v 22.15 hod.; na oděvu a těle obžalovaného byly nalezeny stopy krve (krevní skupiny A) ve formě stříkanců a kapek; poškozený měl krevní skupinu A, obžalovaný krev jiné skupiny; na těle obžalovaného byly lékařsky zjištěny menší odřeniny a otláčeniny. I když tedy uvedená zjištění odpovídají až na některé méně významné nepřesnosti provedeným důkazům a odůvodňují podezření, že obžalovaný poškozeného usmrtil, nejsou jednotlivě ani ve svém souhrnu takovou soustavou nepřímých důkazů, které by mohli být základem bezpečného a nepochybného zjištění, že pachatelem byl právě obžalovaný. V první řadě je tak třeba uvést, že nebylo spolehlivě dokázáno, že obžalovaný byl v předpokládaném čase úmrtí poškozeného (dle pitvy mezi 19. a 21. hod.) na místě činu. Za základní nepřímý důkaz považoval krajský soud krevní stopy nalezené na těle a oděvu obžalovaného, které dle expertízy odpovídaly krvi poškozeného, a dále odřeniny a otláčeniny na těle obžalovaného. Výsledkem rozboru krevních stop ovšem pouze prokázal, že na oděvu obžalovaného se nacházela krev krevní skupiny A, tedy stejná krevní skupina, jakou měla krev poškozeného. Vzhledem k tomu, že rozbor krevních se dále nezaměřil na tzv. krevní znaky (např. Rh faktor), nejednalo se o takový důkaz, který by jednoznačně dokazoval, že se jednalo o krev poškozeného. Dalším závažným nedostatkem přípravného řízení bylo neodebrání vzorků nečistoty zpod nehtů obžalovaného za účelem jejich rozboru, který by mohl prokázat, zda pod nehty obžalovaného nenacházejí stopy lidské krve a částičky lidské kůže, které by co do znaků odpovídaly krvi a kůži poškozeného. Výsledky takto provedeného dokazování tedy ukazují pouze na důvodné podezření obžalovaného, neposkytují však dostatečné podklady pro bezpečné a nepochybné zjištění soudu, že obžalovaný byl v čase smrti poškozeného na místě činu a že poškozeného usmrtil způsobem uvedeným v obžalobě. Není totiž zejména vyloučeno, že k potřísnění těla a částí oděvu obžalovaného mohlo

dojít i jinde a jiným způsobem a že čin mohl spáchat jiný doposud nezjištěný pachatel. Jak je vidět z právě uvedeného příkladu, na první pohled možná jednoduchý algoritmus hodnocení nepřímých důkazů může v každém individuálním případě znamenat pro orgány činné v trestním řízení nemalý problém. Nezajistí-li tedy orgány přípravného řízení okamžitě potřebné nepřímé důkazy (k čemuž právě došlo v uvedeném příkladu), může jejich pochybení vést až k zproštění obžaloby, přičemž takovéto pochybení je již zpravidla nenapravitelné.

Na závěr této podkapitoly chci alespoň velmi stručně zmínit některé další rozhodnutí, která více či méně souvisí s hodnocením důkazů. Podle rozhodnutí **č. 22/1976 Sb. rozh. tr.** je soud povinen dokazovat zavinění i ve vztahu k okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby. I k takovéto kvalifikační okolnosti musí být tedy prokázáno alespoň zavinění z nevědomé nedbalosti (pokud trestní zákoník nevyžaduje úmysl – srov. § 17 TrZ). V rozhodnutí **č. 32/1972 Sb. rozh. tr.** se uvádí, že závěr soudu o tom, že účelu trestu lze dosáhnout i bez jeho výkonu (§ 81 odst. 1 TrZ), se musí opírat o náležitě a všestranně zhodnocení skutečností týkajících se osoby pachatele, zejména jeho dosavadního života a prostředí, v němž žije a pracuje, stejně jako okolnosti případu a nesmí být s těmito skutečnostmi v logickém rozporu.¹⁴⁹ Dle právní věty rozhodnutí **č. 23/1992 Sb. rozh. tr.** v případě, kdy bylo trestní stíhání zastaveno z důvodu amnestie, musí soud při posuzování otázky, zda věc, která má být zabrána podle § 101 odst. 1 písm. a) TrZ, je věcí uvedenou v ustanovení § 70 odst. 1 písm. a) – d) TrZ, sám zhodnotit skutkové a právní otázky týkající se činu; nemůže se omezit na skutkové a právní závěry uvedené v obžalobě. K obdobným závěrům dospělo i rozhodnutí **č. 59/1968 Sb. rozh. tr.** Samo doporučení lékařů, zda je či není vhodné uložit obviněnému ochranné léčení (§ 99 odst. 1, 2 písm. a) TrZ), není dostatečným podkladem pro rozhodnutí soudu o této otázce. Takové rozhodnutí může učinit soud až na základě zhodnocení všech v úvahu přicházejících důkazů, zejména po zhodnocení celého znaleckého důkazu, provedeného vyšetřením duševního stavu obviněného.

¹⁴⁹ Za zmínku stojí, že trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.) na rozdíl od předchozí právní úpravy (zákon č. 140/1961 Sb.) již neobsahuje ustanovení o účelu trestu. Dle stávající právní úpravy (§ 81 odst. 1 TrZ) soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody, jestliže (...) má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu. V tomto smyslu je tedy třeba citovaný judikát používat.

5.2 Výslech obviněného (obžalovaného)

Výpověď obviněného je nejenom jedním z důkazních prostředků, ale i prostředkem obhajoby obviněného ve vztahu k zahájenému trestnímu stíhání. To však na druhé straně neznamena, že bychom mohli výpověď obviněného rozdělit na část, kdy vypovídá ke skutkovým okolnostem případu, a na část, v níž se vyjadřuje ke svému chování a všem dalším okolnostem věci, neboť jde jen o různé pohledy na skutkové okolnosti, které obviněný ve své výpovědi uvádí. Tento dvojjediný charakter výpovědi obviněného je třeba si uvědomit při jejím hodnocení, což by však nemělo vést ke zjednodušujícímu závěru, že vzhledem k osobní zainteresovanosti obviněného je jeho výpověď vždy jen pouhým zaujatým stanoviskem procesní strany, a proto neobjektivním, málo významným důkazem. Takový přístup by přehlížel, že obviněný, pokud spáchal skutek, v němž je spatřován trestný čin, je zpravidla osobou, která nejlépe zná okolnosti případu, včetně těch, které se vztahují k zavinění, pohnutce, zná možné svědky, případně spolupachatele či osoby jinak zúčastněné na činu, dále úkryt nástrojů použitých k jeho spáchání či místo uschování odcizených, zpronevěřených nebo podvodně vylákaných věcí apod. Z toho vyplývá, že výpověď obviněného má podstatný význam pro objasnění a rozhodnutí trestní věci, zároveň však z toho nelze vyvozovat, že nejlepší a nejkratší cesta k objasnění věci spočívá ve vytvoření takové situace, ve které se obviněný dozná a sám tedy odhalí rozhodující skutečnosti spáchaného činu. I přiznání obviněného je totiž třeba podrobit prověrce a hodnocení stejně jako všechny ostatní důkazy.¹⁵⁰

Podle rozhodnutí **č. 36/1968 Sb. rozh. tr.** je výslech obviněného jedním z důkazních prostředků. Odporuje však ustanovení § 92 odst. 1 věty druhé a § 164 odst. 3 věty druhé TrŘ, je-li výslech prováděn jen za tím účelem, aby se tím dosáhlo doznání obviněného; obviněný nesmí být k doznání donucován žádným způsobem, tedy ani neustálým opakováním jeho výslechu. Vina obviněného musí být prokázána na základě důkazů provedených v souladu s trestním řádem. Nelze usuzovat na vinu obviněného ze způsobu obhajoby, např. z toho, že obviněný záměrně vypovídal nepravdu, popíral určité skutečnosti nebo se snažil svést vyslýchající orgány na falešnou

¹⁵⁰ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 421.

stopu apod.; takový postup soudu by znamenal potlačování práva na obhajobu, byl by v rozporu s presumpcí nevinny a se zásadou vyhledávací. Citované rozhodnutí dále uvádí, že obsah doznání obviněného se považuje věrohodný jenom, je-li věrohodnost prokázána dalšími věrohodnými důkazy.¹⁵¹ Toto rozhodnutí opětovně upozorňuje na nesprávnost opakovaných a ničím neodůvodněných výslechů obviněného, který se nedoznává k trestnému činu. Takové výslechy nutně vyvolávají dojem, že jsou prováděny výlučně za účelem získat doznání obviněného. Je-li tomu skutečně tak, pak takový postup nutno považovat za nezákonný.¹⁵² Rozhodnutí č. **49/1968 Sb. rozh. tr.** dospělo k závěru, že za důkaz, který musí být proveden způsobem stanoveným v trestním řádu, nelze považovat vylíčení skutku obviněným před znalci při přípravě znaleckého posudku. Je v rozporu s § 92 odst. 3 TrŘ, je-li obviněný při kladení otázek za účelem doplnění výpovědi nebo k odstranění neúplnosti, nejasnosti a rozporů přesvědčován, že jeho výpověď je nepravdivá, a je mu předstírán názor vyslyšajícího na obsah výpovědi s cílem přizpůsobit výpověď obviněného tak, aby byly v souladu s výsledky místního ohledání a pitvy, které jsou známy vyslyšajícímu. Dalším důležitým rozhodnutím týkajícím se výslechu obviněného je rozhodnutí č. **40/1968 Sb. rozh. tr.**, dle něhož ve veřejném zasedání konaném o odvolání obviněného je nutno rozlišovat mezi přednesením návrhu obviněného jakožto osobou, která dala k veřejnému zasedání podnět (§ 235 odst. 1 TrŘ), a výslechem obviněného (§ 91 a násl. TrŘ). Pouze v druhém případě je přednes obviněného důkazem, který může odvolací soud provést (§ 263 odst. 6 TrŘ) a který může hodnotit ve svém rozhodnutí. Naproti tomu obviněným přednesený návrh není důkazním prostředkem a jeho obsah proto nemůže být hodnocen v rozhodnutí odvolacího soudu, i když obsahuje okolnosti, které se bezprostředně dotýkají předmětu trestního stíhání. Soudní praxe dále zastává stanovisko (rozhodnutí č. **25/1969 Sb. rozh. tr.**), že trestní stíhání osoby, která spáchala trestný čin, pro nepravdivou výpověď ohledně tohoto jejího trestného činu by bylo v rozporu s § 92 odst. 1 TrŘ, podle něhož obviněný nesmí být k výpovědi nebo k doznání žádným způsobem donucován, protože sankce stanovená za trestný čin podle § 346 TrZ by představovala nepřípustné donucení k pravdivé výpovědi.

¹⁵¹ Srov. ustanovení § 2 odst. 5 věta druhá TrŘ.

¹⁵² Srov. také směrnici pléna Nejvyššího soudu ČSSR Pls 6/66.

Otázku, v jakém procesním postavení je možné vyslechnout bývalého spoluobviněného a za jakých podmínek je možné přečíst jeho předchozí výpověď, vyřešilo rozhodnutí **č. 45/1978 Sb. rozh. tr.** Osoba, která byla původně spoluobviněná a u které toto procesní postavení zaniklo vyloučením věci ze společného řízení (§ 23 odst. 1 TrŘ), případně skončením trestního stíhání v důsledku jeho zastavení anebo v důsledku pravomocného rozsudku, se ve věci proti bývalému spoluobviněnému vyslechne jako svědek. Pokud se ještě vede společné řízení, nemůže být spoluobviněný vyslechnut o trestné činnosti jiného spoluobviněného jako svědek a to ani tehdy, když vypovídá o trestném činu, pro který sám není trestně stíhán. V této situaci může vypovídat jako obviněný. Protokol o výpovědi, kterou osoba, jež se vyslýchá jako svědek, učinila v procesním postavení spoluobviněného, je možné přečíst pouze za splnění podmínek § 211 odst. 2 TrŘ. Stejně tak (rozhodnutí **č. 27/1995 Sb. rozh. tr.**) důkazy, které byly provedeny před zahájením trestního stíhání (§160 odst. 1 TrŘ) jednoho ze spoluobviněných, přičemž nešlo o úkony neodkladné nebo neopakovatelné, nelze v řízení před soudem použít ve vztahu k tomuto spoluobviněnému, byť byly provedeny řádně po zahájení trestního stíhání ostatních spoluobviněných.¹⁵³ Dále nutno dodat, že výpověď obviněného složená v postavení účastníka v občanskoprávním řízení o rozvod manželství není důkazem výslechem obviněného provedeným podle § 91 a násl., resp. § 207, § 208 tr. řádu. V trestním řízení vedeném proti obviněnému k jejímu obsahu proto nelze přihlížet, pokud tento důkaz nebyl proveden způsobem, který trestní řád stanoví, tedy přečtením protokolu o výpovědi učiněné v jiném soudním řízení v hlavním líčení jako důkazu listinného podle § 213 TrŘ (rozhodnutí **č. 53/1992 Sb. rozh. tr.**). V rozhodnutí **č. 25/1988 Sb. rozh. tr.** bylo řečeno, odpovědi obviněného učiněné k dotazu policejního orgánu při prostudování spisu po skončení vyšetřování (§ 166 TrŘ) a zaznamenané do spisu, aniž se postupovalo podle § 91 a násl. TrŘ, zejména aniž byl obviněný poučen o svých právech podle § 91 odst. 1 TrŘ, nelze považovat za důkaz ve smyslu trestního řádu, k němuž by soud mohl přihlížet při svém rozhodování.

¹⁵³ Jak dále uvádí citované rozhodnutí, po zahájení trestního stíhání však není nutné opakovat v trestním řízení všechny tyto důkazy. Postačí provedení těch úkonů, které jsou potřebné pro rozhodnutí státního zástupce o obžalobě u tohoto spoluobviněného (§ 176 odst. 1 TrŘ), popř. má-li být obžaloba podána, k tomu, aby byly objasněny základní skutečnosti pro rozhodnutí soudu v jeho věci (§ 188 odst. 1 písm. e) TrŘ).

Ve smyslu rozhodnutí č. 60/1972 Sb. rozh. tr. při zjišťování okolností, které mají význam pro závěr o zavinění, není možné přikládat žádnému důkaznímu prostředku zvláštní význam, ale na zavinění a jeho formu je třeba usuzovat ze všech konkrétních okolností, za nichž byl trestný čin spáchán, a ze všech důkazů významných z tohoto hlediska, včetně doznání obviněného, pokud existuje. Se zřetelem na zásadu volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 TrŘ) zákon nepřikládá žádnému důkazu zvláštní význam. Pouze ze skutečnosti, že obviněný skutek popřel, proto nelze dovozovat, že zjištění přímého úmyslu nepřichází v úvahu. Zavinění je možné zjistit i z jiných důkazů, nikoli pouze z doznání obviněného. Tímto rozhodnutím se dostáváme k problematice obhajoby obviněného, když se v tomto rozhodnutí uvádí, že při ustanovování obhájce obviněnému v případě nutné obhajoby už v přípravném řízení¹⁵⁴ nelze postupovat tak váhavě, aby tím byl zmařen smysl nutné obhajoby, ale je třeba postupovat s nejvyšším urychlením, aby se obhájci zabezpečila reálná možnost vykonávat svá práva, zejména právo účastnit se vyšetřovacích úkonů (§ 165 odst. 2, 3 TrŘ). Porušení této zásady je chybou přípravného řízení, pro kterou je zpravidla nutné vrátit věc státnímu zástupci k došetření podle § 186 písm. e), § 188 odst. 1 písm. e) TrŘ. Obdobné závěry byly vysloveny v rozhodnutí č. 40/1994 Sb. rozh. tr. Provedení důležitých důkazů v přípravném řízení za situace, kdy obviněný neměl obhájce, ačkoli šlo o případ nutné obhajoby, je závažnou vadou přípravného řízení, pro kterou soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření. Závažnou vadou je i porušení práva obhajoby záležící v tom, že obhájce obviněného, který oznámil policejnímu orgánu, že se chce účastnit vyšetřovacích úkonů, nebyl vyrozuměn o konání těchto úkonů, přičemž nešlo o úkony, jejichž provedení nebylo možno odložit. Žádný z těchto vadně provedených důkazů nelze v dalším řízení použít. V případě nutné obhajoby nestačí, že obviněný má obhájce v řízení o jiné trestní věci. Nic však nebrání tomu, aby byl ustanoven stejný obhájce.¹⁵⁵ Dalším judikátem zabývajícím se procesní účinností výpovědi obviněného je rozhodnutí č. 25/1990 Sb. rozh. tr. Dle tohoto rozhodnutí koná-li se výslech obviněného, který není neodkladným nebo neopakovatelným důkazem, v době, kdy obviněný dosud nemá

¹⁵⁴ Srov. § 36 TrŘ.

¹⁵⁵ Pro hodnocení výpovědi obžalovaného dále platí, že mění-li obviněný zásadním způsobem své výpovědi a vzniká tak pochybnost o jeho schopnosti vnímat události, uložit si je do paměti a reprodukovat je, zpravidla bude třeba doplnit dokazování znaleckým posudkem z oboru psychologie zaměřeným na zjištění jeho psychických vlastností. Uvedený závěr lze bezpochyby zobecnit a aplikovat jej také na svědeckou výpověď.

obhájce, ačkoli jde o případ nutné obhajoby, nemůže obviněný svým prohlášením, že souhlasí s výslechem bez účasti obhájce, zhojit vadu takto provedeného důkazu. Takový výslech je absolutně neúčinným důkazem a nelze jej v trestním řízení jako důkaz použít. Ve smyslu citovaného rozhodnutí může být dále důkazem absolutně neúčinným výslech obviněného prováděný za záměrně vytvořených okolností výrazně nepříznivě ovlivňujících jeho psychický stav, jako např. výslech bezprostředně následující po dlouhodobé eskortě obviněného uskutečňovaný po dlouhou dobu i v nočních hodinách za aktivní účasti většího počtu vyslychajících. Dále můžeme zmínit rozhodnutí **č. 29/1977 Sb. rozh. tr.**, které se zabývá problematikou protokolace výpovědi obžalovaného v hlavním líčení. Podle tohoto rozhodnutí musí být výpověď obžalovaného k obsahu obžaloby v hlavním líčení (§ 207 TrŘ) v protokole o hlavním líčení zaprotokolována tak, aby z protokolu o hlavním líčení bylo patrné, že při výslechu obžalovaného byl dodržen postup uvedený v § 92 odst. 1 věta první TrŘ (§ 55 odst. 1 písm. d) TrŘ). Je-li obžalovaný vyslychán v hlavním líčení v nepřítomnosti spoluobžalovaných, je třeba v protokole o hlavním líčení poznamenat i skutečnost, že spoluobžalovaní byli seznámeni s výpovědí obžalovaného (§ 208 TrŘ) a zda a jak se k této výpovědi vyjádřili (§ 214 TrŘ).

Na závěr této části můžeme uvést rozhodnutí **č. 6/1970 Sb. rozh. Tr.**, dle něhož je-li soud postaven před úkol zhodnotit věrohodnost dvou v podstatných bodech diametrálně odlišných důkazů, nemůže nevěrohodnost jednoho z těchto důkazů odůvodnit pouze okolnostmi svědčícími o věrohodnosti druhého důkazu. V této konkrétní kauze byl v řízení o stížnosti pro porušení zákona zrušen rozsudek soudu prvního stupně, kterým byl obviněný uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 TrZ. Soud prvního stupně rozhodl pouze na základě výpovědi poškozeného, aniž by se zabýval dalšími provedenými důkazy a aniž by odůvodnil, proč neuvěřil obhajobě obviněného. Za této důkazní situace, kdy soud musí zhodnotit věrohodnost dvou obsahově zcela odlišných důkazů, v tomto případě výpovědi obviněného a svědecké výpovědi poškozeného, a kdy zároveň ostatní důkazy nepodporují podle jeho názoru ani jednu z těchto výpovědí, pak nestačí, aby odůvodnil věrohodnost jen jedné výpovědi, pominul okolnost svědčící pro věrohodnost též druhé výpovědi a neobjasnil, proč této výpovědi neuvěřil. Soud prvního stupně tedy pochybil, pokud věrohodnost svědecké výpovědi poškozeného odůvodnil jen tím, že svědek vypovídal stejně u hlavního líčení

jako v přípravném řízení, na svých tvrzeních přesvědčivě setrval i při provedení konfrontace s obviněným a že ze znaleckého posudku vyplývají velmi dobré charakterové vlastnosti poškozeného, když tytéž okolnosti svědčily také pro věrohodnost výpovědi obviněného. Uvedený názor lze zcela jistě aplikovat obecně v každé podobné situaci, i když v praxi budou zřejmě nejčastější právě rozpory mezi výpovědí obviněného a svědectvím poškozeného.

5.3 Svědecká výpověď

Dalším důkazním prostředkem, jímž se chci v této práci z hlediska judikatury zabývat, je svědecká výpověď. I přes rozvoj moderních technologií zůstává svědecká výpověď základním a nejčastějším důkazem, z čehož také pramení zvláštní význam tohoto důkazu. Svědkem rozumíme fyzickou osobu odlišnou od obviněného předvolanou orgánem činným v trestním řízení, aby vypovídala o skutečnostech, které přímo vnímala svými smysly a které mají být podkladem pro rozhodnutí v trestním řízení. Z této definice svědka vyplývá, že svědek (na rozdíl např. od znalce) je osobou nezastupitelnou.¹⁵⁶

Dle rozhodnutí **č. 18/1996 Sb. rozh. tr.** důkazem podle trestního řádu je výpověď svědka o okolnostech, jež mají být v řízení zjištěny a jež svědek vnímal svými smysly. Ze svědecké výpovědi mají důkazní význam jen zprávy o skutečnostech, nikoli jejich hodnocení svědkem. Hodnocení faktů a tím spíše takových, na nichž svědek neměl účast jako jedinečná a nezaměnitelná individualita, mu nepřísluší. Je nepřípustné, aby soud vyslychané osoby do takové situace uváděl a jejich názory a hodnocení považoval za důkazy ve smyslu trestního řádu. V tomto směru je nutno důsledně rozlišovat mezi výpovědí svědka a znaleckým posudkem. Postup soudu prvního stupně byl nesprávný, když důkazy hodnotil sice podle svého názoru, ale tento názor byl spíše apriorní a nebyl založen na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Postup soudu však musí být opačný. Teprve po provedení řádného dokazování a po objektivním vyhodnocení provedených důkazů může soud zjistit skutkový stav věci a ten pak posoudit po právní stránce, tedy dospět k závěrům o vině či nevině

¹⁵⁶ K otázce tzv. utajených svědků srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 499/04, Sb.n.u. sv. 40, str. 303 (310), dle něhož se odsouzení hlavní měrou na základě výpovědi anonymních svědků neslučuje s principy „férového“ procesu. Dále srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 4/94, Sb.n.u. sv. 2, str. 57; sp. zn. III. ÚS 291/03, Sb.n.u. sv. 41, str. 427; sp. zn. I. ÚS 481/04, Sb.n.u. sv. 43, str. 3.

obžalovaného. Právní závěry o tom, zda obžalovaný spáchal trestný čin či nikoli, musí učinit a řádně odůvodnit toliko soud a nikoli svědci. Pokud soud ke svým závěrům potřebuje odborné znalosti z oboru mimo oblast práva, je třeba přibrat znalce (§ 105 a násl. TrŘ). Ale i v tomto případě právní závěr o vině či nevině obžalovaného náleží soudu a nelze jej přesunout na znalce. Problematice vztahu (či rozdílu) postavení svědka a znalce se věnuje také další rozhodnutí. Podle rozhodnutí **č. 35/1980 – I. Sb. rozh. tr.** ošetřujícího lékaře, který vydal lékařskou zprávu o zranění poškozeného (která má povahu odborného vyjádření příslušného orgánu ve smyslu § 105 odst. 1 věta první TrŘ), lze v případě potřeby vyslechnout jen jako svědka, a nikoli jako znalce ve smyslu § 105 odst. 1 věta druhá TrŘ. Stejný závěr vyplývá i z rozhodnutí **Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 To 68/2005**, které bylo publikováno v časopisu **Trestněprávní revue**, **č. 8/2005, str. 215**. Hlavní rozdíl mezi svědkem a znalcem nespočívá v tom, že by svědek nemohl mít odborné znalosti, nýbrž ve způsobu, jakým nabyl znalosti o posuzované skutečnosti. Jestliže má být proto ošetřující lékař vyslechnut k doplnění (bližšímu vysvětlení) své lékařské zprávy, musí být vyslechnut v postavení svědka, nikoli znalce. V rozhodnutí **č. 38/1970 – II. Sb. rozh. tr.** je popsán postup, jak by měl soud postupovat při hodnocení několika rozcházejících se výpovědích jednoho svědka. Z tohoto rozhodnutí vyplývá, že při hodnocení výpovědi svědka, který o rozhodných skutečnostech nevypovídal vždy stejně, je soud povinen probrat všechny výpovědi svědka a zdůvodnit, proč své rozhodnutí opírá jen o některou z rozdílných výpovědí. Rozhodnutí **č. 19/2006 Sb. rozh. tr.** k problematice věrohodnosti a pravdivosti svědecké výpovědi uvádí, že posouzení svědecké výpovědi orgány činnými v trestním řízení jako nevěrohodné ještě nemusí znamenat, že se zároveň jedná o výpověď nepravdivou, protože nevěrohodnost vyjadřuje jen pochybnosti o pravdivosti takové výpovědi, zatímco nepravdivost znamená jistotu, že tvrzení obsažené ve výpovědi je v rozporu se skutečností. Velice pregnantně se k hodnocení svědeckých výpovědí vyjádřil **Nejvyšší soud** v rozhodnutí **sp. zn. 5 Tz 107/98**, které bylo publikováno v časopisu **Právní rozhledy**, **č. 3/1999, str. 151**. Při hodnocení svědeckých výpovědí dvou skupin svědků, z nichž jedna potvrzuje obhajobu obviněného, z verbálních trestných činů (např. § 355 či § 184 TrZ) ve smyslu § 2 odst. 6 TrŘ je třeba uvážit všechny okolnosti případu jednotlivě i v jejich souhrnu, přičemž se soud musí především vypořádat s konkrétními skutečnostmi vyplývajícími ze svědeckých

výpovědi jednotlivých svědků, včetně citací výroků, které měl obviněný pronést a které jsou mu kladeny za vinu. Dále je třeba hodnotit, zda výpověď každého svědka je logická, zda se svědek, byť i pokud jde o méně významné skutečnosti, neodchyluje od své předchozí výpovědi i od ostatních svědeckých výpovědí, přičemž musí posoudit a zhodnotit všechny takové zjištěné rozpory ve výpovědích svědků a jejich příčiny, souvislost a návaznost svědeckých výpovědí navzájem i na ostatní důkazy, jakož i kladný či záporný poměr svědků k obviněnému apod., neboť tak jedině může získat bezpečný a spolehlivý základ pro svá skutková zjištění a pro závěr o vině obviněného.

Při posuzování zákonnosti provedené svědecké výpovědi hraje naprosto klíčovou ustanovení § 100 trestního řádu, které upravuje právo svědka odepřít výpověď, ve spojení s ustanovením § 101 odst. 1 trestního řádu, podle něhož je třeba svědka o tomto právu vždy poučit. Podle rozhodnutí **č. 10/1996 Sb. rozh. tr.** jestliže svědek nebyl před svým výslechem v přípravném řízení poučen o svém právu odepřít výpověď (§ 11 odst. 2 TrŘ), jde o absolutně neúčinný důkaz. Vadný postup orgánů přípravného řízení, které svědka nepoučily, a jeho důsledky pro použitelnost takového důkazu v trestním řízení, nelze obcházet tak, že soud v hlavním líčení přečte z protokolu o výpovědi svědka pouze ty vybrané části, z nichž není možné dovodit, že by se jimi svědek vystavil nebezpečí trestního stíhání, a jiné části nepřečte. Svědeckou výpověď je nutné z hlediska uvedeného pochybení považovat za jediný celek a nelze některou její část oddělovat od ostatních. Přitom poučit svědka podle § 101 odst. 1 TrŘ je třeba před každým výslechem, tedy i před opakovaným výslechem v téže věci (srov. rozhodnutí **č. 11/1987 - V. Sb. rozh. tr.**). Ve smyslu rozhodnutí **č. 3/1981 Sb. rozh. tr.** je pak součástí poučení svědka podle § 101 odst. 1 TrŘ o právu odepřít výpověď podle § 100 odst. 1, 2 TrŘ označení skutku, jehož se má výpověď týkat, a po vznesení obvinění (*zahájení trestního stíhání – poznámka O. V.*) také označení osoby obviněného, v jehož věci má svědek vypovídat. Je-li více obviněných, je třeba označit všechny obviněné, v jejichž věci má svědek vypovídat. Bez toho nemůže svědek posoudit, zda má či nemá právo odepřít výpověď. Jestliže svědek nebyl v přípravném řízení takto řádně poučen a v hlavním líčení výpověď odepřel, nelze protokol o jeho výpovědi z přípravného řízení přečíst vzhledem k ustanovení § 211 odst. 3 TrŘ. To platí i tehdy, je-li svědkem osoba uvedená v § 102 TrŘ. Dále můžeme zmínit rozhodnutí **č. 9/1985 Sb. rozh. tr.**, dle něhož svědek musí být poučen i o právu odepřít výpověď, musí se k tomuto poučení

výslovně vyjádřit, a má-li právo odepřít výpověď, musí výslovně prohlásit, zda tohoto práva využívá či nikoli. Obsah jeho vyjádření musí být uveden v protokolu o výslechu. Jedině při splnění těchto podmínek je možno výpovědi svědků, kteří mají právo odepřít výpověď, považovat za důkaz, který je v případě potřeby použitelný v hlavním líčení (§ 211 odst. 3 TrŘ). Nebyl-li takový svědek poučen o tomto právu nebo nevyjádřil-li se výslovně, zda tohoto práva využívá či nikoli, jde o podstatnou vadu řízení, kterou lze odstranit jen opakováním vadně provedených úkonů. Podle § 55 odst. 1 písm. e) TrŘ (rozhodnutí č. **24/1980 Sb. rozh. tr.**) musí protokol o každém úkonu trestního řízení kromě jiných náležitostí obsahovat návrhy stran, udělené poučení, případně vyjádření poučených osob. V důsledku toho v případě výslechu svědka, který má podle § 100 odst. 1 TrŘ právo odepřít výpověď, protokol o jeho výslechu musí obsahovat nejen obsah poučení, ale také obsah vyjádření svědka, zda toto právo využívá či nikoli. Pokud takové vyjádření svědka, který byl vyslechnut v přípravném řízení, protokol neobsahuje, nemůže jej soud přecíst jako důkaz v hlavním líčení podle § 211 odst. 2 písm. a) TrŘ. V rozhodnutí č. **20/1984 – II. Sb. rozh. tr.** se uvádí, že ustanovení § 100 odst. 1 TrŘ o právu odepřít výpověď nelze obcházet takovým způsobem, že vyšetřovatel přesto, že svědek oprávněně odepřel výpověď, se ho dotazuje na důvody a pohnutky odepření výpovědi a na skutečnosti, které měly být předmětem výslechu, a tyto skutečnosti potom uvede v písemném záznamu. Takový postup je nepřijatelný a obsah takto nezákonně získané výpovědi nebo sdělení nelze použít k důkazu před orgány činnými v trestním řízení, ať už čtením záznamu pořizovaného policejním orgánem, popř. jiným způsobem (např. výslechem policejního orgánu k obsahu sdělení svědka, které takto nezákonně získal). V této konkrétní kauze, v níž se jednalo o podezření ze spáchání trestného týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1 TrZ, nezletilá poškozená odepřela v přípravném řízení výpověď. Po tomto úkonu se již neměl policejní orgán dotazovat poškozené na pohnutky a důvody odepření výpovědi a ani na to, jak se obviněný choval k poškozené v rozhodné době, zda jí vyhrožoval, bil apod. Pokud pak policejní orgán nesprávně zaznamenal obsah tohoto pohovoru do služebního záznamu, nebylo jej možné považovat za důkaz opatřený způsobem stanoveným trestním řádem. Šlo o úkon, který nemohl sloužit jako důkaz před orgány činnými v trestním řízení a soud k němu nesmí při rozhodování přihlížet. Zákon v ustanovení § 100 odst. 1 TrŘ o právu odepřít výpověď chrání svědky před kolizemi, do kterých by se nevyhnutelně

dostávali, kdyby svou výpovědí mohli usvědčovat blízké osoby nebo je vydávat v nebezpečí trestního stíhání. Pokud tedy soud prvního stupně opřel svůj odsuzující rozsudek také o obsah služebního záznamu, zatížil své rozhodnutí závažným pochybením, pro něž toto rozhodnutí nemohlo nadále obstát a muselo být v opravném řízení zrušeno. Stejně tak výslech svědka (§ 101 a násl. TrŘ) nelze provést takovým způsobem, že orgán činný v trestním řízení dá svědkovi přečíst protokol o výpovědi jiného svědka a vyslýchaný svědek prohlásí potom do protokolu, že „tato výpověď má být považována za jeho vlastní výpověď“. Takové prohlášení nelze považovat za důkaz výslechem svědka a nelze k němu při rozhodování přihlížet (srov. rozhodnutí **č. 52/1977 – I. Sb. rozh. tr.**). V rozhodnutí **č. 52/1977 – II. Sb. rozh. tr.** je uvedeno, že o právu odepřít vypovídat, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu nebo druhu nebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní (§ 100 odst. 2 TrŘ), je třeba svědka před zahájením výslechu vždy poučit. V rozhodnutí **č. 52/1986 Sb. rozh. tr.**, podle něhož o právu odepřít výpověď podle § 100 odst. 2 TrŘ musí být svědek vždy poučen (§ 101 odst. 1 TrŘ), se uvádí, že jestliže obviněný žil se svědkyní jako druh a má s ní společné děti, může být podle okolností osobou, která je se svědkyní v poměru obdobném rodinnému poměru, jejíž újmu svědkyně právem pociťuje jako újmu vlastní, i když už s ní obviněný jako druh nežije. V takovém případě má svědkyně právo odepřít výpověď podle § 100 odst. 2 TrŘ. Při výslechu osoby mladší patnácti let představuje porušení zákona v ustanovení § 102 odst. 1 TrŘ, jestliže je tato osoba vyslýchána v přítomnosti jiného dospělého svědka, který byl slyšen nebo by mohl být slyšen k týmž skutečnostem, a který nadto není osobou, která by mohla přispět k správnému vedení výslechu nedospělce ve smyslu § 102 odst. 1 TrŘ (srov. rozhodnutí **č. 38/1970 – III. Sb. rozh. tr.**). Podle rozhodnutí **č. 27/2002 Sb. rozh. tr.** dále nejsou procesně použitelné v řízení před soudem výslechy svědků provedené v době, kdy bylo vedeno řízení proti uprchlému, aniž by byly splněny pro tento postup zákonné podmínky § 302 a násl. TrŘ, a tyto výslechy je tedy třeba opakovat. Pro výslechy osob mladších patnácti let (rozhodnutí **č. 11/1994 – I. Sb. rozh. tr.**) dále platí, že vada přípravného řízení záležející v tom, že výslech svědka, jímž byla osoba mladší než patnáct let, byl proveden bez dodržení podmínek stanovených v § 102 odst. 1 TrŘ, není zhojena tím, že

tato osoba mezitím dovršila patnáctý rok věku. Bez odstranění této vady nemůže být takový důkaz použit před soudem.¹⁵⁷ S ohledem na zásadu ústnosti a bezprostřednosti (§ 2 odst. 11, 12 TrŘ) lze protokol o svědkově dřívější výpovědi přečíst pouze výjimečně za podmínek ustanovení § 211 trestního řádu. Jak tedy vyplývá z rozhodnutí **č. 51/1977 Sb. rozh. tr.**, nebyla-li výpověď svědka provedená v přípravném řízení přečtena v hlavním líčení pro nesplnění podmínek § 211 odst. 1 až 4 TrŘ, nelze k takové výpovědi při rozhodování přihlížet, i když okolnosti v ní uváděné svědčí proti obviněnému nebo v jeho prospěch. Dle tohoto rozhodnutí dále provedení důkazu přečtením protokolu o výslechu svědka mladšího než patnáct let i bez splnění podmínek uvedených v § 211 TrŘ (§ 102 odst. 2 věta druhá TrŘ) předpokládá, že byly splněny všechny náležitosti předepsané trestním řádem pro výslech svědka, zejména že svědek byl řádně poučen ve smyslu § 101 TrŘ i o právu odepřít výpověď podle § 100 TrŘ. K podmínkám aplikace ustanovení § 211 odst. 1 TrŘ je třeba uvést rozhodnutí **č. 19/1997 Sb. rozh. tr.** Obsahuje-li výpověď svědka popis skutkových okolností důležitých pro rozhodnutí, které se týkají několika obžalovaných, může soud místo výslechu takového svědka v hlavním líčení číst protokol o jeho výpovědi jen tehdy, pokud s tím souhlasí státní zástupce a všichni tito obžalovaní. Nedodržení tohoto pravidla je podstatnou vadou řízení ve vztahu k výrokům rozhodnutí týkajícím se obžalovaného, který s přečtením takového protokolu nesouhlasil, neboť k takto provedenému důkazu nelze v jeho případě přihlížet a významné skutkové okolnosti tak zůstanou neobjasněny. V rozhodnutí **č. 13/1995 Sb. rozh. tr.** byl ve vztahu k ustanovení § 211 odst. 2 písm. a) trestního řádu vysloven následující názor: „Samotná skutečnost, že svědek je cizím státním občanem a má trvalý pobyt v cizině, nemůže vést k závěru, že jej nelze vyslechnout před soudem České republiky pro nedosažitelnost ve smyslu § 211 odst. 2 písm. a) TrŘ. Pokud vyhlášená mezinárodní smlouva, jíž je Česká republika vázána, umožňuje předvolat takového svědka, je zákonná podmínka nedosažitelnosti splněna, až když je zřejmé, že se svědek na předvolání k výslechu dobrovolně nedostaví.“

¹⁵⁷ Dle citovaného judikátu však uvedené důsledky nemá vada přípravného řízení záležející jen v tom, že osobě mladší než patnáct let bylo poučení před výslechem svědka dáno ve formě a v rozsahu odpovídajícím obecným ustanovením o výslechu svědka, a nikoli podle zvláštního ustanovení pro osoby mladší než patnáct let, pokud je z okolností případu zřejmé, že svědkovi bylo v rámci poučení vysvětleno, jaký význam jeho výpověď má, a že jeho povinností je poskytnout úplnou a pravdivou výpověď.

Dále je třeba zmínit ještě rozhodnutí č. 3/1990 Sb. rozh. tr., dle něhož z platné zákonné úpravy vyplývá, že výjimku z povinnosti svědčit v trestním řízení, která je podmíněna osobním postavením toho, kdo přichází v úvahu jako svědek, stanoví jen § 10 odst. 1 TrŘ (diplomatická imunita a výsady). Z žádného ustanovení zákona není možno dovodit, že z povinností uvedených v § 97 TrŘ jsou vyňaty osoby, které v předchozích stadiích trestního stíhání působily jako orgány činné v trestním řízení. Tyto orgány nemají povinnost vypovídat jako svědek v trestním řízení o okolnostech důležitých pro trestní řízení jen tehdy, když je v konkrétním případě splněna některá z věcných výjimek, uvedených v § 99 odst. 1, odst. 2, resp. § 100 odst. 1, odst. 2 TrŘ, o čemž rozhoduje orgán, který provádí výslech. Okolnosti charakterizující postup při výslechu obviněného v přípravném řízení, resp. při provádění jiného procesního úkonu podle trestního řádu, nejsou předmětem povinné mlčenlivosti ve smyslu § 99 odst. 2 TrŘ ve vztahu k soudu, který jedná a rozhoduje ve věci, ve které předtím působil vyslýchaný orgán činný v trestním řízení. V každé konkrétní trestní věci musí sám soud rozhodnout o tom, jakými důkazními prostředky bude objasňovat určitou okolnost, která je důležitá pro náležité zjištění skutkového stavu věci a pro správné rozhodnutí o vině či nevině obžalovaného. Vyplývá to z ústavního principu nezávislosti soudců při výkonu jejich funkce a z jejich vázanosti pouze zákonem. Podstata tohoto principu spočívá zejména v tom, že soudcům není možné přikazovat v konkrétní věci, jak mají v této věci rozhodnout, ale ani to, jaké důkazy mají v zájmu zjištění skutkového stavu věci provést a jakým způsobem je mají zhodnotit. Je třeba zdůraznit, že v soudním stadiu trestního stíhání již procesní funkce policejního orgánu ve věci zanikla, na čemž nemůže nic změnit ani možnost vrácení věci státnímu zástupci k došetření.¹⁵⁸

5.4 Znalecký posudek a výslech znalce

Je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení

¹⁵⁸ Obiter dictum lze uvést v tomto rozhodnutí vyslovený závěr, že kromě případu uvedeného v § 10 odst. 1 TrŘ se svědek musí na předvolání dostavit i tehdy, pokud si myslí, že v jeho případě je dán zákaz výslechu anebo že má právo odepřít výpověď. O tom, zda uvedený zákaz výslechu nebo právo odepřít výpověď v jeho případě přichází v úvahu, rozhoduje orgán, který výslech uskutečňuje. Tento orgán musí vzhledem k § 101 odst. 1 TrŘ před výslechem svědka vždy poučit o právu odepřít výpověď, resp. o zákazu výslechu.

a v řízení před soudem předseda senátu znalce (§ 105 odst. 1 trestního řádu). Z platné právní úpravy¹⁵⁹ tedy vyplývá, že znalecký posudek by měl být vyžadován pouze v skutečně obtížných případech, kdy se odborné vyjádření nejeví být dostatečným.¹⁶⁰ Znalce tedy není třeba přibírat, jestliže k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení postačí běžné znalosti a praktické zkušenosti získané školním vzděláním a výchovou, které z určité odborné oblasti má každý kulturní člověk. Přibírání znalce bez zákonného důvodu vede zpravidla k neúčelnému a nežádoucímu prodlužování trestního řízení, které má za následek oslabování ochrany společnosti a nehospodárnost trestního řízení.¹⁶¹ Znalec je osobou se speciálními odbornými znalostmi rozdílnou od procesních stran (§ 12 odst. 6 TrŘ) a orgánů činných v trestním řízení (§ 12 odst. 1 TrŘ), která je přibrána za účelem objasnění konkrétní skutečnosti důležité pro trestní řízení, jejíž objasnění takových odborných znalostí vyžaduje (např. v oboru medicíny, písma, stavebnictví, ekonomie, účetnictví, chemie, techniky a technologie).¹⁶²

Přestože je znalecký posudek samostatným a velmi specifickým důkazním prostředkem, nelze mu ve smyslu zásady volného hodnocení důkazů přikládat vyšší důkazní význam než důkazním prostředkům ostatním. Podle rozhodnutí **č. 56/1953 Sb. rozh. tr.** se znalecký posudek jako důkaz neliší od jiných důkazů, pokud jde o povinnost soudu hodnotit jej v zájmu zjištění skutkového stavu, o němž nejsou pochybnosti, v souvislosti se všemi ostatními výsledky dokazování. Stejný závěr byl vysloven v rozhodnutí **č. 40/1969 Sb. rozh. tr.** Z tohoto rozhodnutí lze dále dovodit, že pouze na základě znaleckého posudku lze obviněného uznat vinným jedině tehdy, jestliže znalecký posudek po náležitém zhodnocení vyústí v tak jednoznačný závěr,

¹⁵⁹ Srov. znění § 105 odst. 1 TrŘ před novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb.

¹⁶⁰ K rozdílu mezi odborným vyjádřením a znaleckým posudkem srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1076/08, Sb.n.u. sv. 50, str. 269 (276), v němž byl vysloven názor, že znalecké zkoumání složitých odborných otázek skýtá zásadně lepší předpoklady pro poskytnutí kvalitního a věrohodného důkazu než pouhé odborné vyjádření. To je garantováno preciznější a podrobnější procesní úpravou znaleckého dokazování v trestním řádu (...), vyššími nároky na ověřování odborné kvalifikace znalce (...), možností znalce požadovat přístup k relevantním informacím ze spisu a podílet se na provádění procesních úkonů. Právní garancí za správnost znaleckého posudku je rovněž trestní odpovědnost znalce (...), která u zpracovatele odborného vyjádření neexistuje.

¹⁶¹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 443.

¹⁶² Srov. např. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. Vydání. Praha: C. H. Beck, str. 946. Je tedy zřejmé, že znalec je na rozdíl od svědka, jehož podjatost (např. negativní vztah k obviněnému) „pouze“ klade vyšší nároky na zhodnocení jeho věrohodnosti a pravdivosti jeho svědecké výpovědi, osobou zastupitelnou a v případě jeho podjatosti by měl příslušný orgán činný v trestním řízení přibrat znalce jiného.

že pachatelem je právě obviněný.¹⁶³ Orgány činné v trestním řízení obvykle nemívají potřebné odborné znalosti a jsou tedy odkázány na závěry znaleckého posudku. To však v žádném případě neznamená, že by tyto závěry musely přijímat zcela nekriticky.¹⁶⁴ Jak vyplývá z rozhodnutí **č. 40/1972 – I. Sb. rozh. tr.**, soud hodnotí znalecký posudek volně jako každý jiný důkaz (§ 2 odst. 6 TrŘ) a není jím bezpodmínečně vázán. Nemůže sice libovolně nahradit odborné mínění znalce vlastním, v dané otázce laickým míněním, ale může a je dokonce povinen prověřit znalecký posudek zejména z toho hlediska, zda znalec přihlédl ke všem skutečnostem, které mají význam pro podání posudku, či zda se skutková východiska znaleckého posudku opírají o skutečnosti v trestním řízení náležitě zjištěné anebo naopak o skutečnosti, které jsou pochybné nebo dokonce odporující jiným výsledkům dokazování, a zda závěry znalce logicky vyplývají z těchto skutkových předpokladů. Dále srov. rozhodnutí **Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 138/2001**, které bylo publikováno v **Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 9/2001, č. T 242**, v němž byl vysloven názor, že orgánům činným v trestním řízení při stanovení výše škody nepřísluší, aby v trestním řízení nahrazovaly svojí úvahou a hodnocením závěry znaleckého posudku, k němuž je zapotřebí odborných znalostí. Stejně tak k vyhodnocení záznamu tachografického kotouče autobusu je zapotřebí odborných znalostí. Jestliže je tedy nutno ze záznamů tachografického kotouče zjistit rychlost jízdy vozidla, nemůže příslušné záznamy vyhodnotit sám orgán činný v trestním řízení, a to ani tehdy, kdyby měl odborné znalosti v tomto směru (srov. rozhodnutí **č. 9/1990 Sb. rozh. tr.**). Již výše bylo alespoň stručně naznačeno, jaký je rozdíl mezi procesním postavením svědka znalce. Podle rozhodnutí **č. 11/1977 Sb. rozh. tr.** je funkce svědka a znalce neslučitelná. Pokud je někdo v konkrétní věci svědkem, nemůže být přibrán jako znalec. Je-li někdo přibrán za znalce, nemůže být při podávání posudku vyslechnutý jako svědek, tj. podle procesních předpisů platných pro

¹⁶³ Tento závěr ovšem nelze chápat v tom smyslu, že by znalecký posudek (o vzniku poranění poškozeného) jako jediný důkaz mohl být podkladem pro odsuzující rozsudek. V tomto případě proti sobě stály výpovědi obviněného a poškozeného, přičemž soud věrohodnost svědecké výpovědi poškozeného odůvodnil právě znaleckým posudkem a neuvěřil výpovědi svědkyně, která naopak měla potvrdit výpověď obviněného.

¹⁶⁴ Rovněž v judikatuře Ústavního soudu byl vysloven názor, že znalecký posudek je nutno hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz, ani on nepoživá žádné větší důkazní síly, a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale též věcné správnosti. (...) Ponechávat bez povšimnutí věcnou správnost znaleckého posudku, slepě důvěřovat závěrům znalce by znamenalo ve svých důsledcích popřít zásadu volného hodnocení důkazů. Srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 299/06, Sb.n.u. sv. 45, str. 149 (158).

výslech svědka, ale jen podle předpisů platných pro výslech znalce. Za znalce nelze přibrat osobu, která vzhledem ke svému poměru k věci, k orgánům činným v trestním řízení nebo k stranám může vzbuzovat pochybnosti o své nepodjatosti.¹⁶⁵ Posudek takového znalce nelze v trestním řízení použít jako důkaz.¹⁶⁶ K poměru mezi odborným vyjádřením, které je považováno za důkaz listinný, a znaleckým posudkem lze uvést rozhodnutí **č. 13/1966 Sb. rozh. tr.** Má-li lékařské potvrzení (lékařská zpráva) o poranění v jednotlivých případech nahradit posudek znalců (§ 105 odst. 1 TrŘ), musí obsahovat všechny skutečnosti a okolnosti rozhodné pro závěr, zda jednáním pachatele bylo způsobeno ublížení na zdraví nebo zda došlo k těžké újmě na zdraví. Z odborného vyjádření stejně jako ze znaleckého posudku tedy musí bezpečně vyplývat pro závěry pro rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení. Ve smyslu rozhodnutí **č. 40/1997 – II. Sb. rozh. tr.** se pro posouzení skutkových otázek nezbytných k vyměření cla a dovozní přírážky z dovezeného zboží vyžadují odborné znalosti, takže pokud nebyly vyřešeny rozhodnutím příslušného celního úřadu, je třeba k jejich zodpovězení v jednoduchých případech opatřit odborné vyjádření podle § 105 odst. 1 TrŘ, ve složitějších případech pak přibrat znalce.

Podle platné právní úpravy (srov. § 107 odst. 1 věta druhá trestního řádu) je při přípravě znaleckého posudku třeba dbát toho, aby znalci neprováděli hodnocení důkazů a neřešili právní otázky. Důsledky porušení tohoto ustanovení však v trestním řádu již upraveny nejsou. Z rozhodnutí **č. 1/1998 Sb. rozh. tr.** vyplývá závěr, podle něhož znalecký posudek nelze odmítnout jen proto, že znalec se nad rámec svého oprávnění vyjadřoval i otázkám právním. Skutečnost, že znalec ve svém posudku zaujme stanovisko k otázce, jejíž zodpovězení přísluší soudu, nečiní tento posudek nepoužitelným, pokud obsahuje odborné poznatky a zjištění, z nichž znalec tento právní závěr učinil a které umožňují, aby si soud tentýž nebo jiný takový závěr dovodil sám. Obdobně se k tomuto problému vyjadřuje rozhodnutí **č. 12/1987 Sb. rozh. tr.** Znalec

¹⁶⁵ K otázce nepodjatosti znalce srov. také nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 346/01, Sb.n.u. sv. 25, str. 237 (243), podle něhož vypracuje-li znalec posudek za podmínek, jež odporují zákonu, jeho opětovné přibrání k těmto znaleckému posouzení zakládá důvodnou pochybnost o jeho nepodjatosti s ohledem na jeho poměr k věci, jež je dána skutečností, že ve věci již názor vyjádřil, a to za podmínek rozporných se zákonem.

¹⁶⁶ Z citovaného judikátu dále vyplývá, že je-li k podání znaleckého posudku třeba vykonat ohledání podle § 113 TrŘ, musí znalec provedení tohoto důkazů navrhnout orgánu činnému v trestním řízení (§ 107 odst. 1 *in fine* TrŘ), nemůže však takový důkaz provést sám. Není tedy vyloučeno, aby znalec v rámci přípravy posudku prohlédl věc a vykonal jiné podobné úkony, které ale nemají charakter důkazu ve smyslu § 113 TrŘ. Obdobně srov. rozhodnutí **č. 11/1987 – IV. Sb. rozh. tr.**

psycholog je povolán vyjádřit se k těm rysům osobnosti obviněného, popř. svědka, které mohou mít vliv na jeho věrohodnost, není však oprávněn vyjadřovat se k otázce, zda výpověď obviněného nebo svědka je věrohodná či nikoli, popřípadě která z rozdílných výpovědí téže osoby je věrohodnější. Takové hodnocení důkazů přísluší soudu, který je povinen postupovat při tom podle § 2 odst. 6 TrŘ. Stejný závěr lze nalézt také v rozhodnutí **Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 175/2001**, které bylo publikováno v **Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 9/2001, č. T 260**. Při posuzování otázky, zda obviněný spáchal trestný čin ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 TrZ, nelze vycházet výlučně ze závěru znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, že podle rozsahu zranění a délky léčení se nejedná o uvedený trestný čin. V tomto případě jde o posouzení právní otázky a nikoli o otázku znaleckou. Orgán činný v trestním řízení proto musí tuto právní otázku posuzovat v trestním řízení samostatně a postupovat přitom podle ustanovení § 2 odst. 5, 6 TrŘ a podle obecných ustanovení o dokazování uvedených v § 89 odst. 1 TrŘ.

V soudní praxi mohou vzniknout situace, kdy znalec (znalci) není schopen dát jednoznačnou odpověď na položenou otázku a poskytne tedy orgánu činnému v trestním řízení více možností, jak k určité události mohlo dojít. Řešení tohoto problému lze nalézt v rozhodnutí **č. 20/1970 Sb. rozh. tr.** Připustí-li znalci z oboru lékařství možnost tří alternativ týkajících se příčin zranění poškozeného, je soud povinen po zhodnocení výsledků znalecké expertizy v souhrnu s ostatními provedenými důkazy rozhodnout, která z uvedených alternativ je v souladu s provedenými důkazy. Za tím účelem je soud povinen provést všechny dosažitelné důkazy k objasnění příčiny zranění a osoby pachatele. V tomto případě, v němž šlo o trestný čin ublížení na zdraví (§ 146 odst. 1, 3 TrZ), dospěli dva znalci lékaři k závěrům, že ke zranění poškozeného došlo buď přímým a silným úderem pěstí do míst zlomeniny pravé spánkové kosti nebo po úderu pádem na vyčnívající předmět, např. oblý kámen, kdy rychlost pádu je zvýšena úderem, nebo kopnutím do hlavy v době, kdy již poškozený ležel na zemi. To, že znalci nemohli jen podle mechanismu zranění spolehlivě stanovit jeho příčinu, připustili možnost tří alternativ a zaujali stanovisko k určitým verzím podle výpovědí jednotlivých obviněných i některých svědků o průběhu události, nezbavuje soud povinnosti, aby po zhodnocení znalecké expertizy jednotlivě i v souhrnu s ostatními důkazy a za pomoci znaleckých závěrů k jednotlivým verzím rozhodl, která

z uvedených alternativ je v souladu s provedenými důkazy a která je s nimi v rozporu. Pokud se tedy soud nalézací i soud odvolací, aniž by vůbec provedly zhodnocení provedených důkazů, spokojily se závěry znaleckého posudku a jen na jejich základě rozhodly, že je nemožné zjistit skutečnou příčinu zranění poškozeného, porušily tím zákon v ustanovení § 2 odst. 6 trestního řádu.

V § 109 trestního řádu je upraven postup orgánů činných v trestním řízení pro případ vad znaleckého posudku.¹⁶⁷ Vztahem dvou znaleckých posudků podaných v téže věci k téže otázce se zabývá rozhodnutí **č. 11/1987 Sb. rozh. tr.** Podle tohoto rozhodnutí jestliže je třeba ve smyslu § 109 věta druhá TrŘ přibrat nového znalce, musí nový znalec podat nový znalecký posudek, v němž se ovšem musí vyrovnat i s předchozím znaleckým posudkem. Jestliže byly podány dva znalecké posudky k téže otázce, soud v hlavním líčení je povinen provést důkaz oběma posudky, vyslechnout zpracovatele obou posudků a při hodnocení důkazů a zjišťování skutečného stavu věci se s oběma rozsudky vypořádat tak, aby bylo zřejmé, který z posudků bere za základ svého rozhodnutí a z jakých rozhodnutí. Skutečnost, že dva dosud podané znalecké posudky obsahují různé závěry, není sama o sobě důvodem pro vyžádání posudku ústavu podle § 110 TrŘ.¹⁶⁸ V této kauze byli přibráni dva znalci psychiatři, neboť v průběhu trestního řízení vyvstaly pochybnosti o přičetnosti obviněného. Protože tyto pochybnosti i po podání posudku a posléze doplňku k tomuto posudku přetrvávaly, byli přibráni další dva znalci. Soud, který věc posuzoval při předběžném projednání obžaloby¹⁶⁹, shledal pochybení policejního orgánu, který úkol druhé dvojice znalců vymezil mimo jiné jako přehodnocení předchozího posudku jiných znalců. V tomto směru jde skutečně o nesprávné stanovení úkolů znalců, které je v rozporu s trestním řádem, zejména s ustanovením § 109 TrŘ. Tuto nesprávnost v přístupu policejního orgánu k vymezení úkolů nových znalců ovšem nelze hodnotit bez zřetele na věcný obsah nově vypracovaného posudku. Pokud tedy nově přibraní znalci vypracovali v celém rozsahu nový znalecký posudek, v němž vysvětlili odchylnosti od posudku dřívějšího, nelze konstatovat, že by tito znalci pouze přezkoumávali dřívější posudek,

¹⁶⁷ Je-li pochybnost o správnosti posudku nebo je-li posudek nejasný nebo neúplný, je nutné požádat znalce o vysvětlení. Kdyby to nevedlo k výsledku, přibere se znalec jiný.

¹⁶⁸ Znalecký posudek ústavu by měl vyžadován pouze ve výjimečných, zvláště obtížných případech, které vyžadují zvláštní vědecké posouzení.

¹⁶⁹ Srov. také náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 271/97, Sb.n.u. sv. 11, str. 199 (203), v němž byl vysloven názor, že v rámci předběžného projednání obžaloby nelze provádět důkazy vztahující se k otázce viny.

což by z hlediska trestního řádu bylo nepřípustné. Takovýto závěr nelze dovozovat pouze z formálního vymezení jejich úkolů, které policejní orgán nesprávně označil za přehodnocení dřívějšího posudku jiných znalců. Rozhodná je tedy věcná a obsahová stránka posudku. Obdobný závěr lze nalézt v rozhodnutí č. **55/1986 Sb. rozh. tr.** Jestliže znalci psychiatrii zkoumající duševní stav obviněného činí svůj nálezný závěr závislým na úrazu hlavy obviněného a jeho následcích, musí se ve svém posudku vyrovnat s dosavadní zdravotnickou dokumentací týkající se tohoto úrazu a jeho následků včetně předchozích posudků znalců psychiatrů, kteří se těmito otázkami v minulosti již zabývali. Bez objasnění a zdůvodnění odlišných závěrů nelze považovat posudek znalců za úplný. K této problematice je třeba dále uvést rozhodnutí č. **2/1989 – II. Sb. rozh. tr.**, podle něhož v přípravném řízení nelze upustit od výslechu znalce, resp. znalců podle § 108 odst. 3 TrŘ, pokud vzniknou pochybnosti o spolehlivosti a úplnosti písemného znaleckého posudku. V takových případech mají orgány přípravného řízení povinnost znalce vyslechnout a postupem podle § 109 TrŘ odstranit nejasnosti nebo neúplnosti posudku.

Jako další důležité rozhodnutí ve vztahu ke znaleckým posudkům můžeme uvést rozhodnutí č. **27/1977 Sb. rozh. tr.** Dle tohoto judikátu posudek znalců psychiatrů o duševním stavu obviněného v jiné trestní věci nelze považovat za znalecký důkaz ve smyslu § 116 TrŘ, ale pouze za listinný důkaz ve smyslu § 112 TrŘ, který může sloužit jen k prověření správnosti posudku znalců psychiatrů podle § 116 TrŘ podaného v projednávané trestní věci. Proto zásadní rozpor mezi těmito dvěma znaleckými posudky o duševním stavu obviněného, který je stíhán pro stejnou nebo obdobnou trestnou činnost, musí být pro orgány činné v trestním řízení podnětem k tomu, aby postupovaly ve vztahu k znaleckému posudku, podanému v projednávané trestní věci, podle § 109 a případně také podle § 110 TrŘ. Je tedy třeba upozornit, že postup podle § 109 TrŘ nelze nahradit přečtením znaleckých posudků z jiné trestní věci, neboť takový postup by byl v rozporu se zásadou bezprostřednosti podle § 2 odst. 12 TrŘ. V citovaném rozhodnutí se dále uvádí, že znalecký posudek přečtený bez splnění podmínek uvedených § 211 odst. 5 TrŘ nemůže být použit jako důkaz při rozhodování, přičemž v tomto případě se jedná o neúčinnost relativní.¹⁷⁰ Znalecký posudek, který

¹⁷⁰ Podle § 106 trestního řádu musí být znalec v trestním řízení kromě upozornění na své povinnosti poučený také o významu znaleckého posudku z hlediska všeobecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi a vědomě nepravdivého znaleckého posudku. Na toto ustanovení navazuje ustanovení

znalec vypracoval na žádost některé strany ve smyslu ustanovení § 89 odst. 2 TrŘ, lze přečíst podle § 211 odst. 5 TrŘ, jen pokud byl znalec před podáním posudku poučen některým orgánem činným v trestním řízení podle § 106 TrŘ. Jestliže se tak do hlavního líčení nestalo a soud má záměr provést důkaz takovým posudkem jako důkazem znaleckým, musí nejprve znalce poučit podle § 106 TrŘ a pak jej k posudku vyslechnout podle § 108 TrŘ. Je-li pro rozhodnutí soudu o tomto postupu nutné takový posudek v hlavním líčení přečíst, nakládá s ním soud jako s důkazem listinným. Slouží tak jako podklad k úvaze, zda bude třeba s ohledem na požadavky objasnění věci nutné vyslechnout jeho zpracovatele jako znalce postupem podle § 106 věta druhá TrŘ (poučení) a § 108 TrŘ, nebo bude možno stranou předložený znalecký posudek odmítnout jako nadbytečný. Znalecký posudek provedený jako důkaz listinný nemůže sloužit jako podklad k objasnění skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, ve smyslu § 105 odst. 1 TrŘ (rozhodnutí **č. 55/1997 Sb. rozh. tr.**). Situací, kdy se jeden z více znalců odchyluje od písemného posudku, se zabývá rozhodnutí **č. 46/1994 Sb. rozh. tr.** Jestliže se jeden ze znalců psychiatrů, kteří zpracovali posudek o duševním stavu obviněného v době činu, podstatně odchýlí při svém výslechu v hlavním líčení od závěrů společně písemně vypracovaného rozsudku, je nutno k jeho novým závěrům vyslechnout i druhého znalce (§ 108 odst. 2 TrŘ).

Z ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu vyplývá, že důkaz vyhledaný či vyžádaný obviněným (jeho obhájcem) je zásadně rovnocenný s důkazy, které vyhledaly orgány činné v trestním řízení, a takový důkaz nelze odmítnout pouze proto, že jej vyhledal či vyžádal právě obviněný. Z toho ovšem nelze vyvodit závěr, podle něhož by soud musel provést jakýkoli důkaz navržený obviněným.¹⁷¹ Podle rozhodnutí **č. 3/1996 Sb. rozh. tr.** zásada uvedená v ustanovení § 89 odst. 2 TrŘ nevylučuje, aby znalecký posudek, který nevyžádal orgán činný v trestním řízení, ale předložil jej v hlavním líčení obhájce obžalovaného, soud po prostudování odmítl jako nadbytečný a rozhodl, že jej neprovede. Nadbytečnost provedení takového důkazu v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání nemůže však záležet jen ve skutečnosti, že ve věci byl k posouzení

§ 211 odst. 5 TrŘ, podle kterého místo výslechu znalce lze číst protokol o jeho výpovědi nebo jeho písemný posudek pouze v případě, že znalec byl před podáním posudku poučen podle § 106 TrŘ, nejsou pochybnosti o správnosti a úplnosti posudku a státní zástupce a obžalovaný s tím souhlasí. Obdobně srov. rozhodnutí **č. 33/1977 Sb. rozh. tr.**

¹⁷¹ Uvedené závěry lze pochopitelně zobecnit a vztáhnout na všechny strany, jak to ostatně vyplývá ze znění § 89 odst. 2 trestního řádu. Pouze soud totiž rozhoduje, kterými důkazy bude dokazovat určitou skutečnost důležitou pro trestní řízení. Dále srov. § 110a TrŘ.

otázek, pro jejichž objasnění je třeba odborných znalostí, orgány činnými v trestním řízení znalecký posudek již opatřen. Pokud soud dojde v takovém případě k závěru, že předložený důkaz provede, znalce před výsledkem formálně podle § 105 odst. 1 TrŘ nepřibírá, avšak poučí jej vždy podle § 106 TrŘ. Dále srov. rozhodnutí **Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 To 85/2006**, které bylo publikováno v časopise **Trestněprávní revue, č. 5/2007, str. 143**. Jestliže je mezi posudkem znalce, jehož přibral orgán činný v trestním řízení, a posudkem znalce předloženým stranou zásadní rozpor odborné povahy, nemůže soud tento rozpor zpravidla vyřešit tak, že skutkové zjištění založí na jednom z těchto znaleckých posudků. V takovém případě musí soud oba znalce podle § 109 TrŘ požádat o vysvětlení a kdyby i po něm oba znalci na svých odlišných závěrech trvali, přibere soud znalce jiného, když v úvahu bude přicházet zejména posudek ústavu podle § 110 TrŘ. V obdobných případech je tedy třeba každého ze znalců seznámit s posudkem druhého znalce, popř. je konfrontovat, a pokusit se tak odstranit rozpory způsobem předpokládaným v ustanovení § 108 odst. 2 věta za středníkem a § 109 TrŘ. Není totiž vyloučeno, že při tomto postupu se oba znalci na svých závěrech sjednotí a že rozpor mezi jejich posudky se ukáže jen jako zdánlivý.

Na závěr lze stručně zmínit problematiku specializace znalců, kteří by měli přibrání pro posouzení určité odborné otázky. Je zjevné, že vzhledem ke své specializaci nevhodně přibráný znalec nemůže pomoci orgánu činnému v trestním řízení vytvořit si podklad pro své rozhodnutí, což ve svém výsledku musí vést k přibrání nového znalce a nežádoucímu prodlužování trestního stíhání. Např. podle rozhodnutí **č. 2/1982 Sb. rozh. tr.** za znalce z oboru psychiatrie ve smyslu § 116 odst. 1 TrŘ, který může vyšetřit duševní stav obviněného, je možné přibrat pouze lékaře psychiatra, který získal předepsaným způsobem vysokoškolské vzdělání a specializaci v oboru psychiatrie. Takovýmto znalcem nemůže být klinický psycholog, který nemá lékařské vzdělání, byť by pracoval jako tzv. jiný odborný pracovník ve zdravotnictví na úseku psychiatrie a získal tak odborné znalosti z odvětví psychiatrie. Vztah mezi psychiatrickým a psychologickým posudkem je podrobně popsán v rozhodnutí **č. 41/1976 Sb. rozh. tr.** Rozmezí mezi psychiatrickým a psychologickým posudkem lze obecně spatřovat v tom, že jádro otázek řešených psychiatrem spočívá v oblasti psychopatologické, kdežto psychologovi je vyhrazena oblast psychologie pachatele, jehož duševní stav je v podstatě v normě, a to v jeho sféře interpersonální, při rozboru a objasňování

motivačních faktorů, při zkoumání subjektivních podmínek a příčin trestného jednání pachatele, psychologických faktorů urychlujících či retardujících či vůbec znemožňujících proces resocializace pachatele. Závěry psychologických posudků mohou být velmi užitečné, pokud objasňují některé osobnostní rysy, inteligenci pachatele, jeho sklony k afektivnímu jednání, otázky související se způsobem jeho myšlení, důsledky životního prostředí na utváření osobnosti pachatele a jeho přístupnost k psychoterapeutickému, popř. jinému výchovnému působení. Jedině znalci psychiatrie (nikoli psycholog) jsou povoláni k tomu, aby se vyjádřili, zda a jakou duševní poruchou trpěl pachatel v době činu a aby určili její vliv na rozpoznávací a ovládací schopnosti pachatele (§ 116 odst. 1 TrŘ). Přibírání znalce sexuologa je na místě v případech posuzování trestných činů vraždy spáchaných sexuálními devianty nebo pachateli s výrazně zvýšeným sexuálním pudem. Sexuolog může totiž přesněji diagnostikovat takové případy, zejména složitější povahy, a přispět k objasnění motivačních faktorů a jejich vlivu na rozhodnutí pachatele spáchat trestný čin, i možnosti resocializace takových pachatelů. Vyjadřuje se též k otázce vhodnosti ochranného léčení. Sexuolog může přispět i k správnému pochopení otázek řešených v psychiatrických expertizách zejména tam, kde jsou pochybnosti, zda pachatel je sadista a zda u něho jde o sexuální agresi. Pokud má erudici (atestaci) psychiatrickou, je sexuolog rovnocenný znalci psychiatrie a může se vyjadřovat i k diagnóze duševních poruch a jejich vlivu na rozpoznávací a ovládací schopnosti pachatele.¹⁷² Jak uvádí rozhodnutí **č. 52/1991 Sb. rozh. tr.**, trestní řád výslovně nestanoví, jakou specializaci musí mít znalci-lékaři provádějící prohlídku a pitvu mrtvoly podle § 115 TrŘ. Volba znalců z oboru zdravotnictví musí vycházet z požadavku, aby šlo o lékaře, kteří na základě svých odborných znalostí mohou přispět k objasnění skutečností v konkrétním případě důležitých pro rozhodnutí. Skutečnost, že znalecký posudek o prohlídce a pitvě mrtvoly byl zpracován vedle znalce z odvětví soudního lékařství též znalcem z odvětví patologické anatomie, nemůže být sama o sobě důvodem vadnosti posudku. Podle rozhodnutí **Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Tzn 9/97**, které bylo publikováno v časopise **Právní rozhledy, č. 1/1998, str. 37**, se k otázce, zda léčení poškozeného na chirurgickém zdravotnickém zařízení probíhalo *lege artis* (v souladu se stavem lékařské vědy), musí vyjádřit znalec z tohoto lékařského odvětví, nikoli jen znalec z odvětví

¹⁷² Blíže srov. např. Pavlovský, P. a kol. Soudní psychiatrie a psychologie. Praha: Grada, 2009.

soudního lékařství. V tomto rozhodnutí se tedy – *inter alia* – řeší otázka, jakou specializaci v oboru medicíny má mít znalec, který má posoudit průběh léčení poškozeného, jestliže o něm vznikly pochybnosti. Přestože tedy v případě smrti poškozeného by měl být přibrán znalec (znalci – srov. § 105 odst. 4 věta druhá TrŘ) z odvětví soudního lékařství, k posouzení průběhu léčby poškozeného, tj. zda byl *lege artis*, se může vyjádřit pouze znalec z toho lékařského odvětví, které odpovídá odbornosti zdravotnického pracoviště, v němž byl poškozený léčen. Na závěr je možné ještě zmínit rozhodnutí **Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 90/2001**, které bylo publikováno v **Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 6/2001, č. T 169**. Dle tohoto rozhodnutí je znalecký posudek z oboru dopravy jedním z důkazů, který je nutno podle § 2 odst. 6 TrŘ hodnotit jednotlivě i v souhrnu s ostatními důkazy. Jestliže závěry znaleckého posudku podaného v souvislosti s trestným činem těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 TrZ spáchaným v silniční dopravě vzbuzují pochybnosti, které se nepodařilo odstranit ani výsledkem znalce, je třeba k bližšímu objasnění všech rozhodujících otázek provést vyšetřovací pokus. Ke zjištění mechanismu a rozsahu zranění poškozeného při dopravní nehodě nestačí konzultace znalce z oboru dopravy se znalcem z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, jejíž závěry jsou součástí znaleckého posudku z oboru dopravy, ale je nutno k uvedeným otázkám přibrat znalce z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, k podání znaleckého posudku.

5.5 Ostatní důkazní prostředky

V této „zbytkové“ podkapitole chci pouze ve vší stručnosti zmínit judikaturu týkající se ostatních důkazních prostředků včetně tzv. zvláštních způsobů dokazování (§ 104a - § 104e). Předem však nutno konstatovat, že judikatura není příliš bohatá a zabývá se především zákonností provedených důkazů.

Hodnocením tzv. revizní zprávy jako důkazu v trestním řízení se zabývá rozhodnutí **č. 45/1973 Sb. rozh. tr. – II**. Revizní zpráva je důkazem podle § 112 odst. 2 TrŘ. Musí být zpracována tak, aby bylo možno z ní zjistit závěry, ke kterým revizní orgány došly; musí však z ní být též zřejmé i zásady, kterými se revizní orgány řídily, postup, který při revizi zachovávaly, metody zjišťování, kterých použily, a konkrétní podklady, které braly při revizi v úvahu. Dále lze uvést rozhodnutí **č. 50/1969 Sb. rozh. tr.**, podle něhož protokol o hlavním líčení, který má charakter veřejné listiny, je nutno považovat za

důkaz o tom, jaký byl průběh hlavního líčení, dokud by nesprávnost jeho obsahu nebyla prokázána jinými důkazy. Pouhá protokolace, že byl konstatován obsah trestního spisu bez konkrétního uvedení, co bylo ze spisu čteno nebo konstatováno, není dostatečným dokladem o provedení důkazu o okolnosti obsažené v uvedeném spise. Samotná protokolace, že byl konstatován obsah spisu bez bližšího upřesnění, je prázdnou protokolární floskulí a neznamena z trestně procesního hlediska nic. Z ustanovení § 237 TrŘ plyne, že z protokolu o veřejném zasedání musí být patrné, které skutečnosti byly probrány a které důkazy byly provedeny ve veřejném zasedání. Není-li tomu tak, nedá se zjistit, zda se soud při rozhodování opíral pouze o ně. Z rozhodnutí **č. 46/1965 Sb. rozh. tr.** plyne závěr, dle něhož výsledky daktyloskopické expertízy je třeba hodnotit podle stejných zásad jako jiné důkazy s přihlédnutím ke všem okolnostem případu. V rozhodnutí **č. 33/1995 Sb. rozh. tr.** bylo konstatováno, že magnetofonové záznamy rozhovorů osob, které byly pořízeny v rozporu se zákonem, jsou důkazem absolutně neúčinným. Přepisy takových záznamů nelze zařazovat do trestního spisu, a pokud již k tomu dojde, nelze je, stejně jako samotné záznamy, použít v trestním řízení jako důkaz.¹⁷³ Obdobnou otázkou se zabývá rozhodnutí **č. 7/2008 Sb. rozh. tr.** Podle tohoto rozhodnutí nelze s ohledem na ustanovení § 89 odst. 2 TrŘ zásadně vyloučit možnost, aby byl k důkazu použit i zvukový záznam, který byl pořízen soukromou osobou bez souhlasu osob, jejichž hlas je takto zaznamenán. Ustanovení § 88 TrŘ se zde neuplatní, a to ani analogicky. Přípustnost takového důkazu je však nezbytné vždy posuzovat též s ohledem na respektování práva na soukromí zakotveného v čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ve smyslu čl. 7 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Podle názoru Nejvyššího soudu je podstatné to, že předmětný záznam, jehož nepoužitelnost byla v této kauze namítána, nebyl pořízen orgány činnými v trestním řízení, pro něž je závazné ustanovení § 88 TrŘ, které upravuje možnost nařízení a provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a stanoví podmínky pro jeho použití jako důkazu v trestním řízení. Jestliže tedy zvukový záznam není pořízen orgánem činným v trestním řízení, nelze požadovat splnění zákonem přesně vymezeného postupu a podmínek, za nichž může dojít k takovému opatření důkazu. Jak Nejvyšší soud dále

¹⁷³ V tomto případě šlo o problematiku použití zpravodajské techniky tehdejší Federální bezpečnostní informační služby podle zákona č. 244/1991 Sb. Aktuálně srov. § 8 a § 9 zákona č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, v platném znění.

uvádí, významnou okolností v takových případech bude především to, zda důkaz v podobě takového zvukového záznamu stojí v konkrétní věci osamocen v rámci hodnocení otázky viny pachatele, anebo zda má soud k dispozici i jiné důkazy, které významným způsobem nasvědčují důvodnosti obvinění a s nimiž je zvukový záznam v obsahové shodě. Ještě třeba uvést rozhodnutí **Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 107/2002**, které bylo publikováno v **Souboru rozhodnutí NS, svazek 25/2004, č. T 592**. Z tohoto rozhodnutí, jež se zabývá povahou důkazu spočívajícího v poznacích o identifikaci pachových stop za pomoci cvičených psů, lze vyvodit závěr, že tzv. pachové stopy jsou důkazem v trestním řízení přípustným dle § 89 odst. 2 TrŘ, ale pouze jako důkaz nepřímý, který sám o sobě jako usvědčující důkaz nemůže obstát, pokud je v dané věci důkazem jediným svědčícím pro vinu obviněného.¹⁷⁴ Poznatky získané metodou pachové identifikace jako důkaz je v hlavním líčení nutné hodnotit – *inter alia* – v souvislosti s jejich počtem a místem výskytu, dobou jejich odběru, ale pouze jako důkaz nepřímý, jehož vypovídací hodnotou je nanejvýš to, že se pach obviněného na konkrétních místech či předmětech nacházel, ale nikoli to, že obviněný bezpochyby spáchal žalovaný trestný čin. Na správnosti tohoto závěru nemůže nic zněmit ani množství ztotožněných pachových stop obviněného, neboť ani mnohost pachových stop sama o sobě nemůže změnit povahu tohoto důkazu z nepřímého v přímý. Početnost ztotožněných pachových stop je nepochybně významnou indicií, která zvyšuje důvodné podezření, že dotyčná osoba mohla trestný čin spáchat, ale bez dalších důkazů se taková pravděpodobnost nemůže proměnit v potřebnou míru jistoty, a to tím méně, existují-li značné rozpory mezi výsledky pachové identifikace a ostatními důkazy.

Konfrontace je zvláštní forma výslechu konfrontovaných osob, která využívá bezprostředního psychologického působení a konfliktní situace při jejím provádění k vyjasnění existujících rozporů mezi konfrontovanými osobami. Judikatura k tomuto zvláštnímu způsobu dokazování je prozatím velmi kusá. Z dosud publikovaných rozhodnutí tak lze zmínit, že konfrontace podle § 104a TrŘ mezi obviněným a svědkem

¹⁷⁴ Srov. také nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 394/97, Sb.n.u. sv. 10, str. 179 (186-187), dle něhož Ústavní soud nezpochybňuje obecnou věrohodnost (a tedy i přípustnost) samotného důkazu pachovou stopou. Jde však o důkaz nepřímý, tj. opřely-li obecné soudy odsuzující rozsudek pouze o takovýto nepřímý (podpůrný) důkaz, porušily tak základní práva a svobody obžalovaného a vybočily svým postupem extrémně z mezí ústavnosti. Obdobně srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 2168/07, Sb.n.u. sv. 49, str. 185.

nebo spoluobviněným je možná pouze po jejich předchozím výslechu ve stejném procesním postavení, v jakém mají být konfrontováni (rozhodnutí **č. 52/1992 Sb. rozh. tr.**).¹⁷⁵ Protokol o konfrontaci mezi spoluobviněnými, příp. mezi obviněným a svědkem lze v hlavním líčení přechíst jako důkaz jen za podmínek ustanovení § 207 odst. 2, resp. § 211 odst. 1 až 4 TrŘ, nikoli jako důkaz listinný podle § 213 odst. 1 TrŘ (rozhodnutí **č. 25/1993 – I. Sb. rozh. tr.**). Podle rozhodnutí **č. 11/1994 – II. Sb. rozh. tr.** úkon, jímž byly tváří v tvář postaveny osoby, jejichž předchozí výslech byl proveden z hlediska trestního řádu vadně, nelze považovat za konfrontaci ve smyslu § 104a TrŘ. Podstatou rekognice je, aby poznávající osoba znovu poznala určitou osobu nebo věc, kterou již dříve svými smysly vnímala, pokud takovéto opakované poznání je důležité pro trestní řízení. Jak uvádí rozhodnutí **č. 54/1990 Sb. rozh. tr.**, vzhledem k povaze rekognice (§ 104b TrŘ), která je v podstatě neopakovatelným procesním úkonem, nesmí být osoba, jež má být poznána, ukázána před rekognicí ztotožňující osobě, například poškozenému. Jestliže by tento postup dodržen nebyl, mohou být výsledky uvedeného procesního úkonu zpochybněny tak, že ztratí svůj důkazní význam. Podle rozhodnutí **č. 31/1997 Sb. rozh. tr.** má-li být rekognice se svědkem použita jako důkaz v řízení před soudem, lze ji provést před zahájením trestního stíhání (§ 160 odst. 1 TrŘ) jedině za předpokladu, že jde o úkon neodkladný, popř. neopakovatelný (§ 158a TrŘ). Dále třeba uvést rozhodnutí **č. 33/2003 Sb. rozh. tr.**, dle něhož rekognice provedená ukázáním osob svědkovi (§ 104b odst. 1, 2 a 3 TrŘ) má povahu neodkladného úkonu ve smyslu § 158a, § 160 odst. 4 TrŘ také v případě, kdy nejsou k dispozici jiné prostředky, jak objasnit skutečnosti podmiňující zahájení trestního stíhání, nebo v případě, kdy ty prostředky, které k dispozici jsou, by mohly ohrozit důkazní význam takové rekognice (např. rekognice provedená ukázáním fotografie). Za této situace nepřítomnost obhájce u rekognice nemá za následek nepoužitelnost tohoto úkonu jako důkazu v řízení před soudem.¹⁷⁶ K otázce zákonnosti rekognice nutno ještě zmínit rozhodnutí **Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 To 45/2005**, které bylo publikováno v časopise **Soudní rozhledy, č. 113/2005, str. 336**, v němž byl vysloven

¹⁷⁵ Při platné právní úpravě konfrontace (§ 104a odst. 3 TrŘ) je ovšem tento judikát již poněkud nadbytečný.

¹⁷⁶ Obdobně srov. rozhodnutí **Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 To 64/2007**, které bylo publikováno v časopise **Trestněprávní revue, č. 11/2007, str. 320**, dle něhož účast zvoleného obhájce podezřelé osoby u rekognice provedené ukázáním této osoby svědkyni (poškozené) jako neodkladného úkonu není vadou, ale naopak předností takové rekognice.

názor, že zákon nepřipouští postup, aby poznávající osoba, kterou je svědek, nebyla před rekognicí vyslechnuta v tomto procesním postavení, nýbrž pouze podala vysvětlení podle § 158 odst. 3 písm. a) TrŘ. Pokud bylo takto nezákonně policejním orgánem postupováno, nelze rekognici, která nenavazovala na svědecký výslech poznávající osoby, ale jen na její vysvětlení, považovat za, byť jen relativně účinný (přípustný) důkaz. V ustanovení § 104c trestního řádu je upraven tzv. vyšetřovací pokus, jehož účelem je prověření nebo upřesnění skutečností zjištěných v trestním řízení, popřípadě zjištění skutečností nových, v uměle vytvořených nebo obměňovaných podmínkách. Z rozhodnutí **č. 34/1990 – I. Sb. rozh. tr.** vyplývá, že vyšetřovací pokus může být v trestním řízení důkazem jen tehdy, když je vykonán za podmínek ustanovení § 104c TrŘ a je o něm sepsán protokol. Koná-li se vyšetřovací pokus za účasti obviněného, popřípadě svědka, je nutno je před jeho zahájením poučit ve smyslu příslušných ustanovení trestního řádu o výsledku těchto osob. K provádění vyšetřovacích pokusů v dopravě dále srov. rozhodnutí **Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 90/2001**, které bylo publikováno v **Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 6/2001, č. T 169** (viz také výše), nebo rozhodnutí **č. 42/1988 – II. Sb. rozh. tr.**

6 Zásada volného hodnocení důkazů a instanční přezkum rozhodnutí

Přestože se zásada volného hodnocení důkazů upravená v ustanovení § 2 odst. 6 trestního řádu vztahuje na všechny orgány činné v trestním řízení, jednoznačně nejvýznamnějším je hodnocení důkazů, které provádí soud, neboť je to jen a právě soud, kdo rozhoduje o nejdůležitějších otázkách trestního řízení, tj. o vině a trestu. Ve vztahu k soudům je zásada volného hodnocení důkazů důležitým aspektem soudní, resp. soudcovské nezávislosti, když soudce (soudní senát) vždy hodnotí provedené důkazy pouze na základě vlastního přesvědčení, ke kterému dospěl pečlivým uvážením všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Současně však soudce může hodnotit pouze ty důkazy, které sám provedl a které sám bezprostředně svými smysly vnímal. I když tedy např. odvolací soud není zásadně vázán hodnocením důkazů soudu nalézacího, nemůže dospět k odlišnému hodnocení určitého důkazu, aniž by sám tento důkaz zopakoval (srov. § 263 odst. 7 TrŘ).

6.1 Řízení o odvolání

Odvolání je řádný opravný prostředek, kterým oprávněná osoba¹⁷⁷ napadá dosud nepravomocný rozsudek soudu prvního stupně.¹⁷⁸ Úkolem odvolacího řízení, resp. odvolacího soudu je přezkum co nejvyššího počtu rozsudků soudů prvního stupně z hlediska jejich věcné správnosti a zákonnosti. Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. byl v řízení o odvolání výrazně posílen apelační princip, a proto odvolací soud může, resp. měl by v případě potřeby doplnit dokazování provedené soudem nalézacím a na základě takto zjištěného skutkového stavu sám ve věci rozhodnout.¹⁷⁹ Přezkoumávání samotného hodnocení důkazů však trestní řád neupravuje a je tedy třeba se obrátit na judikaturu.

¹⁷⁷ Srov. § 246 a § 247 TrŘ.

¹⁷⁸ Na rozdíl od civilního řízení, v němž lze odvoláním napadnout také nepravomocné usnesení, je odvolání v řízení trestním určeno výlučně k přezkumu nepravomocných rozsudků, zatímco nepravomocné usnesení je možné nechat přezkoumat na základě jiného řádného opravného prostředku, a sice stížnosti, která ve vztahu k odvolání vykazuje nemalé rozdíly (např. lhůta k podání).

¹⁷⁹ Dle platné právní úpravy odvolání (§ 258 odst. 1 písm. c) TrŘ) může odvolací soud zrušit rozsudek soudu prvního stupně z důvodu nesprávně zjištěného skutkového stavu pouze tehdy, jestliže opakování důkazů nebo provádění důkazů nových ze strany odvolacího soudu by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně.

Jako první můžeme uvést rozhodnutí **č. 36/1968 Sb. rozh. tr.**, v němž se uvádí, že není-li skutkový stav věci správně zjištěn a má-li odvolací soud za to, že je tomu tak proto, že okresní soud nehodnotil správně důkazy ve věci provedené, může odvolací soud upozornit soud prvního stupně, v kterých směrech má být řízení doplněno nebo čím je třeba se znovu zabývat, nesmí však k způsobu hodnocení důkazů udělovat závazné pokyny. Jinými slovy řečeno, přestože je soud prvního stupně vázán právním názorem odvolacího soudu, že správně zjištěný skutkový stav vykazuje znaky konkrétního trestného činu, v otázce hodnocení důkazů zůstává nalézacímu soudu nezávislé postavení vyplývající z ustanovení § 2 odst. 6 TrŘ. Podle rozhodnutí **č. 57/1984 Sb. rozh. tr.** odvolací soud nemůže sám rozhodnout rozsudkem (§ 259 odst. 3 TrŘ), pokud sám neprovede žádné důkazy a mění skutkový stav zjištěný soudem prvního stupně jen na tom základě, že hodnotí jinak důkazy provedené před soudem prvního stupně. V takovém případě musí věc zpravidla vrátit soudu prvního stupně k novému řízení a rozhodnutí.¹⁸⁰ Přestože odvolací soud sám neprovede žádné nové důkazy ani neopakuje důkazy provedené před soudem prvního stupně, může dojít k závěru, že skutková zjištění soudu prvního stupně jsou nejasná, neúplná nebo vzbuzující pochybnost o své správnosti. Odvolací soud může v takovém případě vytknout vady při hodnocení důkazů, jichž se podle jeho názoru dopustil soud prvního stupně (nelogičnost závěrů, opomenutí některých okolností apod.), není však oprávněn dávat mu závazné pokyny, k jakým závěrům má dojít při hodnocení jednotlivých důkazů. Dále třeba uvést důležité rozhodnutí **č. 53/1992 – II. Sb. rozh. tr.**, v němž byl vysloven názor, že posuoval-li soud prvního stupně při hodnocení důkazů důsledně podle § 2 odst. 6 TrŘ, tj. že je hodnotil podle vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu a učinil logicky odůvodněná úplná skutková zjištění, nemůže odvolací soud podle § 258 odst. 1 písm. b) TrŘ napadený rozsudek zrušit jen proto, že sám na základě svého přesvědčení hodnotí tytéž důkazy s jiným v úvahu přicházejícím výsledkem. V takovém případě totiž nelze napadenému rozsudku vytknout žádnou vadu ve smyslu uvedeného ustanovení.¹⁸¹

¹⁸⁰ Tento názor je ovšem třeba korigovat vzhledem k platnému znění ustanovení § 259 odst. 3 trestního řádu.

¹⁸¹ Nepřípustnost postupu, při němž odvolací soud dává soudu prvního stupně závazné pokyny k hodnocení důkazu, je třeba chápat materiálně a nikoli formálně, tj. tak, že by pokyny k hodnocení důkazů musely být uvedeny explicitně. Jak uvádí Nejvyšší soud ČR v tomto rozhodnutí, i když odvolací soud výslovně v napadeném usnesení neuvedl, jak má soud prvního stupně hodnotit jednotlivé důkazy

Obdobné závěry vyplývají také z rozhodnutí **č. 20/1997 Sb. rozh. tr.** Dle tohoto rozhodnutí pokud se odvolací soud neztotožní se skutkovými zjištěními rozsudku soudu prvního stupně, není oprávněn sám vytvářet závěry o skutkovém stavu věci a nahrazovat tak hlavní líčení, nýbrž může jen v odůvodnění svého rozhodnutí rozvést, proč jsou tato skutková zjištění vadná, v čem je třeba je doplnit, popřípadě k jakým důkazům je ještě třeba přihlédnout. V případě, že odvolací soud považuje rozsah dokazování za úplný, ale provedené důkazy sám hodnotí jinak než soud prvního stupně, nemůže rozhodnout po částečném zrušení rozsudku soudu prvního stupně podle § 258 odst. 1 písm. d) TrŘ novým rozsudkem bez toho, že by nezbytné důkazy předtím zopakoval bezprostředně před odvolacím soudem. Přitom však musí zvážit, zda rozsah důkazů, které by bylo třeba opakovat ve veřejném zasedání odvolacího soudu, nepřekračuje meze uvedené v § 263 odst. 6 TrŘ. Pokud by tomu tak bylo, musel by odvolací soud postupovat podle § 259 odst. 1 TrŘ; přitom by však mohl soud prvního stupně jen upozornit, čím se znovu zabývat, nesmí mu však ke způsobu hodnocení důkazů udělovat závazné pokyny. K této otázce můžeme dále uvést nepublikované rozhodnutí **Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Tzn 7/97**, z něhož vyplývá, že zhodnotil-li soud prvního stupně všechny ve věci provedené důkazy sice výhradně podle vnitřního přesvědčení, založeného však na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě, v jejich souhrnu i ve všech relevantních vzájemných souvislostech, a učinil logicky odůvodněná skutková zjištění, nemůže odvolací soud podle § 258 odst. 1 písm. b) TrŘ zrušit jeho rozsudek jen proto, že sám na základě svého vlastního přesvědčení hodnotit tytéž důkazy s jinými, reálně v úvahu přicházejícími závěry. I tehdy, pokud má odvolací soud právem za to, že soud prvního stupně nehodnotil důkazy (či některý nebo některé z nich) z pohledu ustanovení § 2 odst. 6 TrŘ správně, přičemž právě toto pochybení vedlo k nesprávnému zjištění skutkového stavu, napadený rozsudek tohoto soudu sice podle § 258 odst. 1 TrŘ zruší, nesmí však ke konkrétnímu způsobu hodnocení těchto důkazů udělovat nalézacímu soudu závazné pokyny; může ovšem soud prvního stupně upozornit, v kterých směrech má být řízení doplněno, anebo čím je třeba a z jakých důvodů se znovu zabývat. Problematiku přezkumu hodnocení důkazů v odvolacím

(což by bylo v rozporu se zásadou uvedenou v § 2 odst. 6 TrŘ), lze z jeho postupu – když již podruhé zrušil zprošťující rozsudek soudu prvního stupně, aniž současně uvedl, jakých konkrétních pochybení se při zjišťování skutečného stavu věci soud prvního stupně podle jeho závěrů dopustil – dovodit, že tak fakticky vyjádřil svůj požadavek k budoucímu hodnocení důkazů provedených před soudem prvního stupně.

řízení můžeme uzavřít stručným, ale pregnantním názorem vyjádřeným v rozhodnutí **Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 To 54/2006**, které bylo publikováno v časopise **Trestněprávní revue, č. 1/2007, str. 24**. Hodnocení důkazů je doménou toho soudu, který důkaz provedl, tj. zpravidla soudu prvního stupně. Jestliže tomuto hodnocení důkazů nelze vytknout žádnou zásadní vadu – zejména neúplnost nebo logickou chybnost – není opravná instance, v daném případě odvolací soud, oprávněna takové hodnocení důkazů a z něj vyplývající skutkové zjištění zpochybňovat a nahrazovat vlastním hodnocením.

6.2 Řízení o dovolání

Dovolání je mimořádným opravným prostředkem, který směřuje k nápravě vad již pravomocných taxativně vyjmenovaných meritorních rozhodnutí soudů.¹⁸² Přípustnost dovolání je vázána na taxativně vyjmenované důvody uvedené v ustanovení § 265b trestního řádu, přičemž dovolání podané z jiného než zákonem předpokládaného důvodu je důvodem odmítnutí podle § 265i odst. 1 písm. b) TrŘ. Jako mimořádný opravný prostředek není dovolání z hlediska své povahy a právní úpravy určeno k nápravě skutkových vad. Jak uvádí např. nepublikované rozhodnutí **Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 68/2002**, z vymezení důvodů dovolání v ustanovení § 265b odst. 1 TrŘ vyplývá, že důvodem dovolání nemůže být nesprávné skutkové zjištění, a proto i závěr soudů učiněný na podkladě vyhodnocení provedených důkazů (§ 2 odst. 5, 6 TrŘ) o neexistenci příčinného vztahu mezi jednáním a následkem není možno napadnout dovoláním. Pokud jde o ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) TrŘ, znamená to, že Nejvyšší soud musí vycházet ze skutkového zjištění nalézacího, příp. odvolacího soudu a v návaznosti na tento skutkový stav hodnotí správnost hmotněprávního posouzení. Posuzováním skutkových zjištění v dovolacím řízení se dále zabývá např. rozhodnutí **č. 36/2004 Sb. rozh. tr.**, v němž byl vysloven závěr, že s ohledem na dosavadní poznatky aplikační praxe lze konstatovat, že judikatura se ustálila na závěru, podle něhož dovolání umožňuje oběma hlavními procesními stranám namítat zásadní procesněprávní a hmotněprávní pochybení taxativně vypočtených soudních rozhodnutí,

¹⁸² Dovolání bylo do trestního řádu zavedeno – ve srovnání s občanským soudním řádem – poměrně pozdě, konkrétně novelou č. 265/2001 Sb., přičemž jeho neexistence byla terčem kritiky ze strany odborné literatury. Srov. např. Šámal, P. Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, str. 160-169.

kteřá byla podrobena přezkumu již v řádném opravném řízení. Dosavadní praxe Nejvyššího soudu jako soudu dovolacího přitom důsledně vychází ze zásady, že trestní řízení je založeno na principu dvouinstančnosti, na existenci toliho dvou plných skutkových instancí. Dovolání tedy nepředstavuje žádnou další (třetí) skutkovou instanci a námitky vztahující se primárně ke skutkovým zjištěním (např. neúplnost skutkových zjištění, vadné hodnocení důkazů atd.) nepředstavují žádný z dovolacích důvodů taxativně uvedených v ustanovení § 265b TrŘ. K výkladu ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) TrŘ (dovolací důvod spočívající v tom, že „rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo na jiném nesprávném hmotněprávní posouzení“) je třeba uvést, že dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu vychází z toho, že tento dovolací důvod se týká nesprávné aplikace zákonných znaků skutkové podstaty trestného činu na zjištěný skutkový stav, jímž je dovolací soud vázán, popřípadě nesprávné aplikace jiných norem hmotného práva (např. předpisů občanského práva, obchodního práva). Stejně závěry lze nalézt v rozhodnutí **Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 482/2002**, které bylo publikováno v **Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 17/2004, č. T 420**, dle něhož důvodem dovolání nemůže být samo o sobě nesprávné skutkové zjištění, neboť takový důvod není uveden v § 265b TrŘ. Dovolání je mimořádným opravným prostředkem určeným k nápravě výslovně uvedených procesních a hmotněprávních vad, ale nikoli k revizi skutkových zjištění a hodnocení důkazů učiněných soudy prvního a druhého stupně.¹⁸³ Těžiště dokazování je totiž v řízení před soudem prvního stupně a jeho skutkové závěry může doplňovat, popřípadě korigovat jen odvolací soud (§ 259 odst. 3, § 263 odst. 6, 7 TrŘ). Proto

¹⁸³ V judikatuře Ústavního soudu ČR zabývající se zásadou volného hodnocení důkazů lze pozorovat zajímavý názorový posun. V dřívějších nálezech [např. náleží sp. zn. IV. ÚS 802/02, Sb.n.u. sv. 33, str. 89 (93-94)] Ústavní soud vyslovil názor, že postupu Nejvyššího soudu, který podané dovolání odmítl, neboť vzhledem k taxativnímu vymezení dovolacích důvodů není oprávněn přezkoumávat a hodnotit správnost a úplnost skutkového stavu ani prověřovat úplnost provedení dokazování a správnost hodnocení jednotlivých důkazů, nelze vytknout žádné pochybení. Usnesení Nejvyššího soudu jako soudu dovolacího o odmítnutí dovolání poté Ústavní soud rušil z toho důvodu, že při zrušení rozhodnutí soudu prvního stupně a soudu odvolacího nemůže na ně navazující rozhodnutí dovolacího soudu nadále obstát. V nálezech novějších [např. náleží sp. zn. I. ÚS 49/06, Sb.n.u. sv. 49, str. 381 (393)] dospěl Ústavní soud k závěru, že i když zákonná úprava dovolání staví na striktně vymezených dovolacích důvodech, ani tento fakt nemůže nic měnit na ústavní povinnosti soudů poskytovat ochranu základním právům a svobodám (čl. 4 Ústavy ČR), Nejvyšší soud nevyjímá. Usnesení Nejvyššího soudu o odmítnutí dovolání je tedy třeba zrušit proto, že vydáním takového usnesení bylo pokračováno v zásahu do základních práv stěžovatele, jelikož trestní řízení z hlediska zásahu do základních práv je třeba posuzovat v jeho celistvosti. Ovšem vzhledem k tomu, že o ústavních stížnostech rozhodují čtyři senáty Ústavního soudu, při mimořádně vysokém počtu každoročně podaných ústavních stížností lze konzistentnost judikatury i v tomto ohledu zajistit jen stěží.

s poukazem na nesprávná skutková zjištění nebo na nesouhlas s hodnocením důkazů nelze dovozovat ani dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) TrŘ spočívající v nesprávném právním posouzení skutku nebo v jiném nesprávném hmotněprávním posouzení. Obsah konkrétně uplatněných námitek, tvrzení i právních názorů, o něž je v dovolání opírána existence určitého dovolacího důvodu, musí skutečně věcně odpovídat zákonnému vymezení takového dovolacího důvodu podle § 265b TrŘ. Pouze formální poukaz na příslušné ustanovení obsahující některý z dovolacích důvodů zde však nestačí a vede k odmítnutí dovolání podle § 265i odst. 1 písm. b) TrŘ.

6.3 Řízení o stížnosti pro porušení zákona

Stížnost pro porušení zákona je dalším mimořádným opravným prostředkem, který směřuje proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce. Na rozdíl od dovolání tedy není podmínkou přípustnosti stížnosti pro porušení zákona využití řádného opravného prostředku.¹⁸⁴ Stížnost pro porušení zákona je zcela specifický opravný prostředek, který není v dispozici procesních stran trestního řízení, neboť ji může podat pouze ministr spravedlnosti (§ 266 odst. 1 TrŘ). Z tohoto důvodu také podání stížnosti pro porušení zákona není podmínkou přípustnosti ústavní stížnosti.¹⁸⁵ Účelem stížnosti pro porušení zákona je náprava právních vad pravomocného rozhodnutí nebo náprava vadného postupu řízení, které napadenému pravomocnému rozhodnutí přeecházelo. Stížností pro porušení zákona lze napravit také skutkové nedostatky, což u dovolání – jak bylo výše uvedeno – není přípustné. Skutkové nedostatky lze ovšem stížností pro porušení zákona odstranit pouze tehdy, jestliže takové nedostatky jsou důsledkem vadného právního posouzení nebo vadného postupu řízení. Vadný postup řízení je však v tomto případě vykládán velmi široce, včetně porušení základních zásad trestního řízení, a proto je v praxi stížnost pro porušení

¹⁸⁴ Dovoláním je ovšem možné napadnout pouze rozhodnutí soudu (nikoli státního zástupce), jestliže rozhodl ve druhém stupni.

¹⁸⁵ Podle § 75 odst. 1 ZÚS je ústavní stížnost nepřípustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje. Blíže srov. Filip, J., Holländer, P., Šimíček, V. Zákon o Ústavním soudu. Komentář. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 549 a násl.

zákona podávána převážně pro nesprávné skutkové zjištění s odkazem na porušení ustanovení § 2 odst. 5, 6 trestního řádu.¹⁸⁶

Pokud jde o samotné hodnocení důkazů v řízení o stížnosti pro porušení zákona, řešení této otázky lze nalézt např. v rozhodnutí **Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 37/2001**, které bylo publikováno v **Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 9/2001, č. T 263** (srov. také výše). Dle tohoto rozhodnutí rozhodování stížnosti pro porušení zákona je založeno na presumpci správnosti a zákonnosti přezkoumávaného pravomocného rozhodnutí i řízení, které mu předcházelo. Proto porušení zákona může Nejvyšší soud vyslovit, jen když skutečně zjistí tak závažný rozpor napadeného rozhodnutí nebo řízení mu předcházejícího se zákonem, že nelze trvat na vlastnostech vyplývajících z právní moci rozhodnutí, tj. na jeho závaznosti a nezměnitelnosti. Nevybočují-li skutková zjištění soudů ani právní závěry z nich vyvozované ze zákonných mezí zásady volného hodnocení důkazů, nelze dospět k tomu, že byl jejich rozhodnutím porušen zákon. Nejvyšší soud totiž v řízení o stížnosti pro porušení zákona nemůže dávat závazné pokyny v tom směru, jak mají soudy nižších stupňů hodnotit provedené důkazy a jaké závěry mají na podkladě zhodnocení důkazů učinit. Jak dále uvádí citované rozhodnutí, těžiště dokazování je u soudu prvního stupně, který důkazy za dodržení zásad ústnosti (§ 2 odst. 11 TrŘ) a bezprostřednosti (§ 2 odst. 12 TrŘ) nejen provádí, ale podle zásady volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 TrŘ) je hodnotí tak, aby na jejich podkladě mohl učinit spolehlivé skutkové závěry. Proto v řízení o stížnosti pro porušení zákona nemůže Nejvyšší soud bez dalšího „přehodnocovat“ provedené dokazování, aniž má sám možnost provádět všechny potřebné důkazy za dodržení zásad ústnosti a bezprostřednosti, a nemůže tedy jen na podkladě spisového materiálu zpochybnit dosavadní hodnocení důkazů i skutkové závěry na jejich podkladě učiněné. Jinak by se totiž Nejvyšší soud dostal do kolize se zásadou volného hodnocení důkazů a s požadavky na utváření vnitřního přesvědčení založeného na uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Dále můžeme uvést závěry vyplývající z nepublikovaného rozhodnutí **Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Tzn 7/97**. Podle tohoto judikátu platí ve stávající trestněprávní teorii i praxi nepřekročitelná zásada, že pokud soud prvního stupně postupoval při hodnocení důkazů důsledně podle § 2 odst. 6 TrŘ,

¹⁸⁶ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 977-978.

tj. že provedené důkazy hodnotil podle svého vnitřního přesvědčení, založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu a učinil logicky odůvodněná skutková zjištění, nemůže odvolací soud podle § 258 odst. 1 písm. b) TrŘ napadený rozsudek zrušit jen proto, že sám na základě svého přesvědčení hodnotí tytéž důkazy s jiným v úvahu přicházejícím výsledkem. A pokud tuto zákonnou možnost nemá odvolací soud vybavený ve smyslu § 254 odst. 1 TrŘ poměrně výraznou a rozsáhlou přezkumnou pravomocí, tím méně může toto oprávnění dovozovat Nejvyšší soud na základě podstatně specifictějšího a *sui genesis* užšího přezkumného práva vymezeného ustanovením § 267 TrŘ.

6.4 Obnova řízení

Poslední mimořádným opravným prostředkem v českém trestním řízení je obnova řízení, která slouží k odstranění nedostatků ve skutkových zjištěních taxativně určených pravomocných rozhodnutí, přičemž příčiny těchto skutkových nedostatků vyšly najevo až po právní moci původního rozhodnutí. Obnova řízení se rozpadá do dvou na sebe navazujících fází, řízení o návrhu na povolení obnovy (*iudicium rescindens*) a řízení po povolení obnovy (*iudicium rescisorium*). Řízení po povolení obnovy, pokud jde o hodnocení důkazů, již nevykazuje žádné odchylky a nebudeme se jím proto nadále zabývat.

V rámci řízení o návrhu na povolení obnovy má naopak hodnocení důkazů velmi specifický charakter a význam, což lze demonstrovat závěry uvedenými v rozhodnutí **Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 111/2006**, které bylo publikováno v **Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, sešit 39/2007, č. T 1031**. Návrh na obnovu řízení, resp. skutečnosti a důkazy v něm uvedené, hodnotí soud jednak z hlediska okamžiku, kdy vyšly najevo, a jednak z hlediska jejich samostatného účinku nebo účinku ve spojení s jinými již známými skutečnostmi či důkazy na pravomocné rozhodnutí. Nová skutečnost je taková skutečnost, která nebyla předmětem dokazování nebo zjišťování před rozhodnutím, jehož se návrh na obnovu týká. Skutečnost dříve v řízení příslušným orgánům neznámá je objektivně existující jev, který v téže věci nebyl důkazem, ale může mít vliv na zjištění skutkového stavu v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí. Novým důkazem je důkaz, který nebyl v původním řízení obsažen ve spise, uplatněn některou procesní stranou nebo proveden. Za dříve neznámý důkaz je pak třeba

považovat též důkaz provedený, jehož obsah je však jiný než v původním řízení. Zde však musí být hodnoceny i okolnosti, popř. důvody, které vedly k obsahové změně důkazů. Skutečnosti a důkazy známé orgánu, který původně rozhodoval, jsou i ty již patrné ze spisu, s nimiž se orgán v rozhodnutí nevypořádal nebo je přehlédl. Nové důkazy se mohou týkat jak nových skutečností, tak i těch, které již dříve obviněný namítal, nebo byly známy, pro které však nebyly v původním řízení dostatečné či žádné důkazy. Obnově nebrání, že obviněný o existenci důkazů věděl a neuplatnil je. Novou skutečnost je pak třeba v řízení o obnově prokázat důkazy. Nové skutečnosti a důkazy přitom nejsou v řízení o obnově předmětem povinného zjišťování orgánů činných v trestním řízení, nýbrž jsou předkládány soudu spolu s návrhem na obnovu k posouzení, zda jejich existence v případě pravdivosti může vyvolat důvodné pochybnosti o správnosti napadeného rozhodnutí. Nezáleží přitom na tom, proč byly nové skutečnosti nebo důkazy dosud neznámé. Zkoumání, zda nové skutečnosti nebo důkazy jsou způsobilé samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy příslušným orgánům dříve známými odůvodnit jiné než původní pravomocné rozhodnutí, musí být provedeno porovnáním dosud provedených důkazů a dosavadního skutkového zjištění s důkazním významem nově tvrzených skutečností nebo nově navrhaných důkazů. Výsledkem tohoto zkoumání nemusí být ještě nové úplně změněné skutkové zjištění, nýbrž určitý stupeň pravděpodobnosti či důvodný předpoklad pro možnou změnu rozhodnutí. Lze tudíž uzavřít, že nestačí nekritické převzetí nově tvrzených skutečností či důkazů bez jejich zhodnocení ve vztahu ke skutečným a důkazům, z nichž povstalo původní skutkové zjištění. Proto ne každá nová skutečnost či důkaz je způsobilá vyvolat následky předvídané ustanovením § 278 odst. 1 TrŘ. Způsobilost nové skutečnosti nebo důkazu změnit původní rozhodnutí je vždy třeba posuzovat podle právního stavu existujícího v době vydání původního rozhodnutí, tedy *ex tunc*. Role soudu v řízení o povolení obnovy je dána jednoznačně – zkoumat, zda existence nových skutečností či nových důkazů je způsobilá a schopna sama o sobě či ve spojení s důkazy již známými odůvodnit jiné než původní pravomocné rozhodnutí. Toto zkoumání nelze provést jinak, než porovnáním dosud provedených důkazů a dosavadního skutkového zjištění s důkazním významem nově tvrzených skutečností nebo nově navrhaných důkazů, tedy zhodnocením důkazů. A tento myšlenkový hodnotící proces se může odvíjet pouze v intencích ustanovení § 2

odst. 6 TrŘ, neboť v jiném procesním ustanovení není upraven. Opačný přístup by v praxi znamenal, že by soud rezignoval na svou hodnotící činnost, výlučně jemu zákonem svěřenou. Každá nová skutečnost či nově navržený důkaz, jakákoli změna v obhajobě obviněného by pak totiž nutně musela znamenat automatické zrušení původního rozhodnutí a teprve v novém hlavním líčení by soud mohl uplatnit zásadu uvedenou v ustanovení § 2 odst. 6 TrŘ. Takovýto přístup by byl zásadním průlomem do zákonem upravené skutečnosti, že obnova řízení je mimořádným opravným prostředkem. Role soudu by v tomto typu řízení byla devalvována na pouhé registrování nově označených skutečností a důkazů, přičemž v tomto typu řízení by tak zcela absentovala jedna ze stěžejních základních zásad trestního řízení – zásada volného hodnocení důkazů, upravená v ustanovení § 2 odst. 6 TrŘ. Jak dále v citovaném rozhodnutí uvádí, jsou-li základní zásady trestního řízení upravené v ustanovení § 2 TrŘ základními právními idejemi, na kterých je vybudováno trestní řízení jako celek, a jejich vůdčí postavení jim přiznává sám zákon, je třeba tento systém základních zásad chápat a používat jako vnitřně jednotný celek, na němž jsou vybudovány jednotlivé právní instituty určitého stádia trestního řízení, a tedy i obnova řízení, pak podle názoru Nejvyššího soudu vyloučení této základní zásady (*zásady volného hodnocení důkazů – poznámka O. V.*) v rozhodování o tomto mimořádném opravném prostředku je zásadně v rozporu se zákonem. Dále srov. rozhodnutí **č. 43/1960 Sb. rozh. tr.**, dle něhož hodnocení důkazů v řízení o povolení obnovy nemůže přesahovat rámec zjištění, zda navrhovaný důkaz sám nebo ve spojení s již provedeným dokazováním by mohl vést k jinému rozhodnutí. Jinými slovy řečeno, hodnocení důkazů v této fázi má sloužit pouze a výhradně k prověření, zda jsou splněny podmínky pro obnovu řízení, tedy zda soud má obnovu řízení povolit či nikoli.¹⁸⁷

6.5 Instanční přezkum rozhodnutí obecnými soudy v judikatuře Ústavního soudu

Pokud jde o instanční přezkum rozhodnutí z hlediska zásady volného hodnocení důkazů, Ústavní soud se zcela ztotožňuje se závěry rozhodovací činnosti obecných soudů (srov. výše). Dle názoru Ústavního soudu pokud odvolací soud dospěje k závěru, že rozsah dokazování je úplný, opakovaně soudu prvního stupně ve

¹⁸⁷ Srov. také nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 95/99, Sb.n.u. sv. 16, str. 165.

zrušujících usneseních vytkl jeho způsob hodnocení důkazů, (...) když upřednostňoval svůj způsob hodnocení závěrů znaleckého posudku a argumentace znalkyně, (...) čímž si v podstatě vytvořil závěry o skutkovém stavu věci, které opakovaně soudu prvního stupně vnucoval, nejednal odvolací soud v souladu se zásadami spravedlivého procesu a došlo tak k zásahu do práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.¹⁸⁸ V jiném rozhodnutí Ústavní soud uvedl, že oprávnění soudu vyššího stupně dávat soudu nižšího stupně závazné pokyny vyplývá z instanční koncepce soudního řízení, která sama o sobě neodporuje zásadám ústavnosti. Nařizovací oprávnění soudu vyššího stupně má však stanoveny jasné meze již na úrovni podústavního práva (srov. § 264 odst. 1, § 263 odst. 7, § 265s odst. 1 a § 270 odst. 4 trestního řádu). Soud vyššího stupně může vyslovit právní názor, který je pro nižší soud závazný, avšak nesmí jej zavazovat k určitému hodnocení důkazů. V případě trestného řízení je odvolací soud výslovně vázán hodnocením důkazů, jež provedl soud prvního stupně (§ 263 odst. 7 TrŘ). Ústavní soud konstatuje, že z hlediska kautel spravedlivého procesu a práva na obhajobu nelze považovat přečtení výpovědi nepřítomného svědka za provedení důkazu, které by mohlo mít relevanci z hlediska změněného hodnocení věrohodnosti svědka.¹⁸⁹

V této souvislosti je důležitým atributem práva na spravedlivý proces rovněž právo na zákonného soudce podle ustanovení čl. 38 odst. 1 Listiny.¹⁹⁰ Dle judikatury Ústavního soudu je prvotním, nikoli však jediným účelem práva na zákonného soudce, vyloučit svévolnou manipulaci při přidělování věcí jednotlivým soudcům. Jinými slovy účelem tohoto práva je zajistit nestranné rozhodování nezávislým soudcem. Ústavní imperativ, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, se sluší pokládat za

¹⁸⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 49/06, Sb.n.u. sv. 49, str. 381 (390-391). Obdobně srov. nález sp. zn. IV. ÚS 544/98, Sb.n.u. sv. 15, str. 75. Stejně tak je porušením práva na spravedlivý proces dle článku 36 odst. 1 Listiny, jestliže odvolací soud v usnesení o zamítnutí odvolání dle § 256 TrŘ vyjadřuje souhlas se skutkovými zjištěními nalézacího soudu s poukazem na důkazy, které nalézací soud (ovšem ani soud odvolací) vůbec neprovedl a nehodnotil. Odvolací soud má dále povinnost vypořádat se s námitkami odvolatele, jimiž obviněný realizuje své právo na obhajobu. Tuto povinnost odvolací soud porušuje, jestliže ignoruje námitky odvolatele vůči důkazům, na něž nalézací soud odkazuje jako na klíčové pro učiněné skutkové závěry. V důsledku tím odvolací soud odvolateli upírá právo na soudní ochranu. Srov. dosud nepublikovaný nález sp. zn. III. ÚS 1104/08, dostupný na <http://nalus.usoud.cz>.

¹⁸⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 608/06, Sb.n.u. sv. 49, str. 153 (160-161). Obdobně srov. nález sp. zn. II. ÚS 445/06, Sb.n.u. sv. 50, str. 311.

¹⁹⁰ Srov. § 262, § 265l odst. 3, § 270 odst. 3 trestního řádu, podle nichž při vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí může instančně nadřízený soud rozhodující o odvolání, dovolání nebo stížnosti pro porušení zákona přikázat, aby tuto věc soud projednal v jiném složení senátu.

zcela neopominutelnou podmínku řádného výkonu té části veřejné moci, která soudům byla ústavně svěřena; ten totiž na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé pak představuje pro každého účastníka řízení stejně cennou záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy, a aby byl vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců „ad hoc“. Ústavní princip zákonného soudce nelze proto obcházet, byť by důvody k tomu byly jakékoli; tím méně jej nelze zakrývat poukazem na „jinak věcnou správnost“ rozhodnutí, které bylo vydáno v rozporu s ním, neboť – mimo jiné – nejen historické zkušenosti, ale i zkušenosti z nedávné doby totalitního režimu, přesvědčivě ukazují, jak pro jedince nebezpečné a pro celou společnost škodlivé je při nalézání práva povolávat k výkonu spravedlnosti soudy a soudce podle účelových hledisek či výběru. Zatímco účelem manipulativního přidělování věci charakteristického pro totalitarismus je plnit vůli zadavatele (zpravidla stranických orgánů), účelem práva na zákonného soudce v liberální demokracii je zajistit nestranné a svobodné rozhodování, tj. objevení smyslu a účelu právní normy, resp. zákona, který má být aplikován, tak, aby bylo možno rozhodnout spravedlivě.¹⁹¹

6.6 Zákaz překvapivých rozhodnutí

Důležitým aspektem práva na spravedlivý proces je zákaz tzv. překvapivých rozhodnutí, o něž se jedná tehdy, jestliže postup obecných soudů nese znaky libovůle. Zajímavou otázkou se Ústavní soud zabýval při posuzování vztahu mezi trestním příkazem a – po podání odporu – následným rozsudkem. Dle ustanovení § 314g odst. 2 věty první TrŘ, byl-li podán proti trestnímu příkazu oprávněnou osobou ve lhůtě odpor, trestní příkaz se tím ruší a samosoudce nařídí ve věci hlavní líčení; při projednání věci v hlavním líčení není samosoudce vázán právní kvalifikací ani druhem a výměrou trestu obsaženými v trestním příkazu. Zásada zákazu *reformationis in peius* se zde tedy obecně neuplatní. Uložení přísnějšího trestu ovšem nemůže být založeno na libovůli soudu, ale musí odpovídat zjištěným skutečnostem. Při stanovení výše trestu tedy

¹⁹¹ Dosud nepublikovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1922/09; dostupný na <http://nalus.usoud.cz>. K problematice práva na zákonného soudce srov. také náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 232/95, Sb.n.u. sv. 5, str. 101. Za zmínku stojí také dosud nepublikovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 956/09 v kauze tzv. justiční mafie; dostupný na <http://nalus.usoud.cz>.

obecný soud vycházel ze skutečností, jež mu musely být známy již v okamžiku rozhodnutí věci trestním příkazem, jímž rozhodl o trestu odnětí svobody v délce šesti měsíců. Stěžovatel přesto byl po provedeném hlavním líčení odsouzen k trestu odnětí svobody v délce dvaceti měsíců. Ústavní soud se proto domnívá, že téměř skutečným odůvodňujícím uložením přísnějšího trestu byla obecným soudem v různých fázích trestního řízení přikládána bez rozumného vysvětlení rozdílná váha, a to v neprospěch obžalovaného.¹⁹² Dle názoru Ústavního soudu jde o překvapivé rozhodnutí i tehdy, kdy se odvolací soud odchýlí od hodnocení důkazů soudem prvního stupně a tyto důkazy hodnotí jinak, aniž by je sám opakoval nebo doplnil. Jinými slovy, odchýlil-li se odvolací soud nejen od skutkových zjištění, jaká učinil soud prvního stupně na základě bezprostředně před ním provedených důkazů, ale také od právních závěrů z těchto zjištění vycházejících, a rozhodl sám bez dokazování, aniž by umožnil stěžovateli se vyjádřit k jím nově nastolenému meritu věci, odepřel mu tímto postupem právo na spravedlivý proces. V konkrétní kauze spočívala nepředvídatelnost rozsudku odvolacího soudu především v tom, že změna rozsudku se opírala o toliko zdánlivý nový podstatný důkaz, o němž mohl stěžovatel i jeho advokát jen stěží předpokládat, že představuje onen klíčový důkaz, jenž má sílu změnit skutkové závěry nalézacího soudu. Až do vynesení rozsudku neměl stěžovatel a jeho advokát důvod předpokládat, že – byť ve věci podal odvolán i státní zástupce – by se stěžovatelovo postavení mohlo oproti rozsudku nalézacího soudu jakkoli zhoršit. Stěžovatel se proto nemohl proti – v jeho neprospěch hovořící – změně skutkových zjištění účinně bránit, neboť z probíhajícího veřejného zasedání nebylo lze učinit domněnku, že ke změně skutkových závěrů v neprospěch stěžovatele může dojít. Stěžovateli tak bylo před odvolacím soudem fakticky zabráněno provádět efektivní obhajobu.¹⁹³

¹⁹² Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 213/2000, Sb.n.u. sv. 25, str. 143 (150).

¹⁹³ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 455/05, Sb.n.u. sv. 49, str. 119 (124-125).

7 Hodnocení důkazů a jeho přezkum v řízení o ústavní stížnosti

Účelem trestního řízení není jenom „spravedlivé potrestání pachatele“, samotným účelem trestního řízení je i „fair“ proces. Existence řádného procesu je nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu, je tudíž ve vztahu k demokratickému právnímu státu účelem samým o sobě.¹⁹⁴ Právo na spravedlivý proces je podle názoru Ústavního soudu limitem práva na řádný zákonný proces v tom významu, že ne každá nezákonnost rovná se nespravedlivosti a neústavnosti, ale pouze taková, která vede za uvedených předpokladů k vině obviněného. Také sama zákonnost limituje spravedlivost procesu tím, že nezákonný proces jeho spravedlivost přinejmenším ohrožuje, zejména tak, že nemůže vést ke spravedlivému potrestání pachatele (§ 1 TrŘ). Základem takového potrestání musí být skutkový stav věci zjištěný bez důvodných pochybností (§ 2 odst. 5 TrŘ). Případné pochybnosti nelze omluvit účelovým konstatováním, že celková spravedlivost procesu byla přeci zachována a tím snad byl garantován i spravedlivý trest. Nezákonný proces nemůže přispět k rozhodnutí o oprávněnosti trestního obvinění proti konkrétní osobě, resp. není s to tuto oprávněnost náležitě garantovat. Proto rámcem spravedlivého procesu může být jedině proces vedený zákonným způsobem. Zákonnost, poněkud schematicky vyjádřeno, je tu formou trestního řízení, spravedlivost pak žádoucí kvalitou (obsahu) trestního řízení.¹⁹⁵

Právo na spravedlivý proces je základním procedurálním právem garantovaným čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, resp. čl. 8 odst. 2 ve spojení s Hlavou pátou Listiny. Proto představuje právo na spravedlivý proces nejdůležitější a nejvyšší hodnotu, jejímž prizmatem Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti přezkoumává napadená rozhodnutí obecných soudů. Ústavní stížnost je ovšem zcela specifickým prostředkem ochrany. Jak vyplývá z judikatury, nelze ji považovat za řádný (mimořádný) opravný prostředek proti jakémukoli (byť i nesprávnému) pravomocnému rozhodnutí obecného soudu; ústavní stížnost má své opodstatnění pouze tam, kde pravomocným rozhodnutím obecného soudu bylo konkrétním způsobem porušeno konkrétní ústavně zaručené právo stěžovatele, především pak to, které vyplývá z Listiny

¹⁹⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 271/96, Sb.n.u. sv. 7, str. 153 (156).

¹⁹⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 623/2000, Sb.n.u. sv. 30, str. 163 (176-177). Obdobně srov. nález sp. zn. I. ÚS 521/06, Sb.n.u. sv. 44, str. 443.

základních práv a svobod.¹⁹⁶ Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který – jak lze dovodit systematickým výkladem – stojí mimo soustavu obecných soudů. Ústavní soud není běžnou třetí, resp. čtvrtou instancí v systému všeobecného soudnictví. Není jeho úkolem zabývat se eventuálním porušením běžných práv fyzických nebo právnických osob, chráněných občanským zákoníkem, trestním zákoníkem, občanským soudním řádem a dalšími předpisy, pokud takové porušení současně neznamena porušení základního práva nebo svobody těchto osob, zaručených ústavním pořádkem České republiky. Tato zásada má význam i pro otázku hodnocení důkazů provedených obecnými soudy. Ústavní soud by mohl vzhledem k zásadě přímosti dokazování provedené důkazy hodnotit odchylně jen tehdy, jestliže by tyto důkazy provedl znovu. Ústavní soud se může zabývat správností hodnocení důkazů obecnými soudy jen tehdy, pokud zjistí, že v řízení před nimi byly porušeny ústavní procesní principy. Mezi ně patří např. právo na soudní ochranu, právo na zákonného soudce, rovnost účastníků, právo každého na veřejné projednání věci v jeho přítomnosti a právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům.¹⁹⁷ Ústavní soud respektuje nezávislost obecných soudů a již opakovaně zdůraznil, že zásadně není oprávněn zasahovat do jejich rozhodovací činnosti, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 81, 90 Ústavy). Ústavní soud rovněž ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti a nikoli zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Není povolán k přezkumu aplikace „jednoduchého“ práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Rozhodování obecných soudů se musí uskutečňovat nejen v zákonném, ale prioritně v ústavním rámci, jehož součástí je i právo na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny); v rámci tohoto práva musí být vyloučena libovůle v rozhodování a musí také být zajištěna pro každého obviněného právně účinná

¹⁹⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 44/93, Sb.n.u. sv. 1, str. 237 (239).

¹⁹⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 68/93, Sb.n.u. sv. 1, str. 123 (129). K právu vyjádřit se ke všem důkazům srov. také nález sp. zn. IV. ÚS 1526/08, Sb.n.u. sv. 51, str. 301 (305), dle něhož skutečnost, že se odvolací soud v rámci přípravy na veřejné zasedání sám seznámil s celým pořízeným kamerovým záznamem, a na základě toho pak konstatoval, že nemá smysl formálně tímto záznamem provádět dokazování, je zejména z hlediska zásady kontradiktornosti trestního řízení naprosto nepřijatelná. Soud druhého stupně tím provedl jakési utajené dokazování, takže stěžovateli nebyl opět dán prostor, aby se k důkazu vyjádřil, tedy prezentoval svůj verifikační či falzifikační postoj, což je jeho ústavně garantovaným právem.

ochrana, jejíž neodmyslitelnou součástí je právo na spravedlivé a vyčerpávající projednání každé věci.¹⁹⁸ Postupují-li tedy obecné soudy ve shodě s ustanoveními hlavy páté Listiny, nemůže Ústavní soud na sebe přebírat právo přezkumného dohledu nad jejich činností.¹⁹⁹ Jinými slovy řečeno, zásahy Ústavního soudu do soudní moci jsou odůvodněny jen tam, kde obecné soudy vykročily z mezí a zásad spravedlivého procesu, čemuž nelze rozumět jinak, než že Ústavní soud, ve vztahu k soudům obecným, svou činností je povolán k tomu, aby především dbal v konkrétní věci na procesní čistotu toho kterého řízení.²⁰⁰ Pod aspektem postulátů právního státu nelze rozumět ústavně souladnému řízení a jeho konečnému výsledku jinak, než že procesní čistota řízení, a to tím spíše v trestním procesu, musí dostát všem zákonným požadavkům, aby bylo možné shledat jeho výsledek (rozhodnutí), k němuž se vedení trestního řízení upíná, zákonným a ústavně souladným. Není-li tomu tak, je ingerence do rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci nepochybně založena (dána).²⁰¹ Postup orgánů činných v trestním řízení, jenž je ovládán induktivní metodou (již pro její podstatu), musí být, má-li vykazovat soulad s principy řádného procesu, ovládán procesní čistotou provedeného řízení, a to podle přesvědčení Ústavního soudu i co do jeho přezkoumatelnosti ve vztahu k jednotlivým dílčím komponentům (fázím) procesu dokazování, z nichž se tento skládá.²⁰²

Z ústavního principu nezávislosti soudů dle čl. 82 Ústavy vyplývá mimo jiné i zásada volného hodnocení důkazů. Obecný soud v každé fázi řízení zvažuje, které důkazy je třeba provést, zda a nakolik je potřebné dosavadní stav dokazování doplnit a

¹⁹⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 182/04, Sb.n.u. sv. 35, str. 273 (278).

¹⁹⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 219/03, Sb.n.u. sv. 32, str. 225 (236).

²⁰⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 61/94, Sb.n.u. sv. 3, str. 51 (54).

²⁰¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 10/02, Sb.n.u. sv. 30, str. 287 (289).

²⁰² Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 10/02, Sb.n.u. sv. 30, str. 287 (291). Pokud jde o dokazování prováděné v řízení o ústavní stížnosti, Ústavní soud dle § 48 odst. 1 ZÚS provádí důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, přičemž rozhoduje, které z navrhovaných důkazů je třeba provést, a může provést i jiné důkazy, než jsou navrhovány. Uvedené zákonné ustanovení nutno interpretovat z pohledu čl. 83 Ústavy, dle něhož je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti, jakož i z pohledu judikatury, v níž je zvýrazněna rozdílná funkce Ústavního soudu ve vztahu k soudům obecným. Ústavními stížnostmi napadená rozhodnutí obecných soudů posuzuje Ústavní soud tudíž toliko hlediskem dotčení ústavním pořádkem garantovaných základních práv a svobod, a nikoli přezkoumáním věci samé pohledem jednoduchého práva. Pro oblast dokazování z toho plyne maxima vést dokazování ke skutečnostem ověřujícím stěžovatelova tvrzení o dotčení na základních právech a svobodách, nikoli však dokazování ve věci samé, tj. dokazování na úrovni jednoduchého práva, vedoucí k rozhodnutí v samotném meritu věci. Uvedená diferenciacie je jedním z komponentů odlišujících ústavní soudnictví od soudnictví obecného. Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 464/99, Sb.n.u. sv. 19, str. 63 (67-68).

posuzuje důvodnost návrhů stran na doplnění dokazování. Provedené důkazy pak soud hodnotí podle své úvahy, a to jak jednotlivě, tak i v jejich vzájemné souvislosti. Rozhodnutí o rozsahu dokazování spadá do výlučné pravomoci obecného soudu. Ústavnímu soudu proto nepřísluší „hodnotit“ hodnocení důkazů, a to dokonce ani tehdy, pokud by se sám s takovým hodnocením neztotožňoval. Nelze proto spatřovat zásah do ústavních práv stěžovatele v tom, že soud nevyhověl všem jeho důkazním návrhům (*jestliže ovšem z důkazů do té doby provedených bylo možné bezpečně vyvodit skutkový stav věci – poznámka O. V.*).²⁰³ Obecný soud tedy musí sám rozhodnout o tom, jakými důkazními prostředky bude objasňovat okolnosti, které jsou důležité pro náležité zjištění skutečného stavu věci a pro správné posouzení viny či nevinu obžalovaného. Vyplývá to z ústavního principu nezávislosti soudců při výkonu jejich funkcí a z jejich vázanosti pouze zákonem. Podstata tohoto principu spočívá mimo jiné v tom, že soudcům není možné přikazovat, jaké důkazy mají v zájmu zjištění skutečného stavu věci provést a jakým způsobem je mají hodnotit. I samo hodnocení důkazů tedy přísluší obecným soudům a není věcí Ústavního soudu, aby toto hodnocení přehodnocoval. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a proto nepřehodnocuje dokazování jimi prováděné, pokud při hodnocení důkazů nedošlo k porušení ustanovení Ústavy, ústavních zákonů, Listiny základních práv a svobod nebo příslušných mezinárodních smluv (čl. 112 Ústavy).²⁰⁴ Hodnocení provedených důkazů v trestním řízení je činností zásadně prováděnou soudci obecných soudů. Ústavní soud ovšem zasáhne do závěrů obecných soudů k hodnocení důkazů tehdy, přehlédne-li obecný soud ústavněprávní význam práva na osobní svobodu a zákaz libovůle, pod jejichž zorným úhlem je třeba postupovat při výkladu všech procesních principů a pravidel daných jednoduchým právem (trestní řád), především pak principu *in dubio pro reo* (§ 2 odst. 2 TrŘ).²⁰⁵

Ústavní soud pod pojem práva na spravedlivý proces zahrnuje rovněž ustanovení § 8 odst. 2 Listiny, podle něhož nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Dle názoru Ústavního soudu každé trestní

²⁰³ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 101/95, Sb.n.u. sv. 4, str. 263 (267). Obdobně srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 56/95, Sb.n.u. sv. 4, str. 259; sp. zn. III. ÚS 150/93, Sb.n.u. sv. 2, str. 87.

²⁰⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 32/95, Sb.n.u. sv. 5, str. 331 (344). Obdobně srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 425/97, Sb.n.u. sv. 13, str. 305; sp. zn. IV. ÚS 582/01, Sb.n.u. sv. 26, str. 63.

²⁰⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 429/03, Sb.n.u. sv. 31, str. 257 (260)

stíhání v sobě bezpochyby zahrnuje střet mezi právem na osobní svobodu a veřejným zájmem reprezentovaným pravomocí státní moci označit za zakázaná škodlivá jednání pro společnost jako celek a pravomocí trestat pachatele takových jednání.²⁰⁶ Z hlediska materiálně právního musí takové zakázané jednání představovat dostatečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a jeho jednotlivé znaky musejí být jednoznačně stanoveny zákonem. Z hlediska procesně právního pak musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se takové jednání objektivně stalo, že představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a že odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páchání podílela. Tyto skutečnosti se přitom zjišťují a osvědčují skrze důkazní prostředky v trestním řízení. Trestní řízení proto vyžaduje v tomto ohledu ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který je možno od lidského poznání požadovat, alespoň tedy na úrovni obecného pravidla „prokázání mimo jakoukoli rozumnou pochybnost“. Ačkoli toto přísné pravidlo se vztahuje především na dosažení co nejvyšší možné jistoty ohledně závěru vyplývajícího z důkazu, neznamená to, že soud nemusí dodržet vysoký standard i pokud jde o samotnou vypovídací schopnost a hodnověrnost důkazu samotného. Ačkoli obecně platí, že procesní předpisy ponechávají, pokud jde o hodnocení důkazů, volnou úvahu soudci obecného soudu, volné uvážení nemůže být zcela absolutní; naopak, ochrana skrze ústavně zaručená základní práva vztahující se k postavení obviněného v trestním řízení, nepochybně tvoří rámec, který je třeba i při volném uvážení respektovat. Existují proto určité základní a podstatné zásady, které je třeba při nakládání s důkazem respektovat.²⁰⁷ Čl. 8 odst. 2 Listiny vytváří prostor a současně stanoví hranice pro omezení osobní svobody. Pokud orgány činné v trestním řízení tento zákonem (trestním řádem) vymezený prostor překročí, například v důsledku nepřipustného nakládání s důkazy nebo v důsledku jejich nepřiměřeného hodnocení, porušují z ústavněprávního hlediska základní právo stěžovatele garantované čl. 8 odst. 1 Listiny.²⁰⁸

Z principu presumpce nevinny kromě pravidla, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána, plyne rovněž pravidlo *in dubio pro reo*, dle kterého, není-li v důkazním

²⁰⁶ Dle názoru Ústavního soudu, který vyjádřil v nálezu sp. zn. II. ÚS 333/05, Sb.n.u. sv. 39, str. 45 (50), nejsou všechna ústavně zaručená práva bezbřehá a ničím neomezitelná. Na každé základní právo je nutné nahlížet v kontextu s jinými ústavně zaručenými právy a ústavně chráněnými hodnotami.

²⁰⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 335/05, Sb.n.u. sv. 41, str. 453 (460-461)

²⁰⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 553/05, Sb.n.u. sv. 42, str. 407 (424).

řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, nutno rozhodnout ve prospěch obviněného. Proto nedostojí-li obecné soudy požadavkům, jež v rovině práva jednoduchého plynou pro ně z kautel vyplývajících ze zásady volného hodnocení důkazů a zásady *in dubio pro reo*, poruší základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 2, článku 40 odst. 2, případně i článku 8 odst. 2 Listiny.²⁰⁹ Ústavní soud ve své rozhodovací praxi řeší případy, v nichž existuje pouze velmi málo důkazů anebo v nichž je možných více výkladů provedených důkazů. Lze-li v projednávané trestní věci na základě provedeného dokazování dospět k několika co do pravděpodobnosti rovnocenným skutkový verzím, má obecný soud povinnost přiklonit se k té z nich, jež je pro obviněného nejpriznivější, tj. povede k jeho zproštění obžaloby z důvodů dle § 226 písm. a), c) TrŘ. Nedodržením této povinnosti porušuje soud princip rozhodování *in dubio pro reo*, a tím i zásadu presumpce nevinny dle článku 40 odst. 2 Listiny.²¹⁰ Jinými slovy řečeno, ze zásad hodnocení důkazů (§ 2 odst. 5 a 6 trestního řádu) a ze zásady presumpce nevinny (§ 2 odst. 2 trestního řádu, resp. čl. 40 odst. 2 Listiny) vyplývá, že jsou-li možné dva či více výkladů provedených důkazů, nelze učinit zjištění, které nejvíce zatěžuje obviněného, a to právě s ohledem na presumpci nevinny.²¹¹ V jiném rozhodnutí Ústavní soud přezkoumával postup obecných soudů, které uznaly stěžovatele vinným z trestného činu loupeže za situace, kdy existovaly pouze dva přímé proti sobě stojící důkazy, a sice výpovědi obžalovaného a poškozeného svědka. Pokud ovšem obecné soudy za této situace vycházely nejen z věrohodnosti obou vyslychaných, nýbrž i z dalších dostupných důkazů, jmenovitě z další svědecké výpovědi, potvrzující jednání stěžovatele před vlastní trestnou činností a podporující tak nepřímou i výpověď poškozeného, nelze z ústavně právního hlediska obecným soudům vytknout žádné pochybení. Neprovedení dalších navrhovaných důkazů za současného uznání viny

²⁰⁹ Dosud nepublikovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 722/09; dostupný na <http://nalus.usoud.cz>. Obdobně srov. náleží sp. zn. IV. ÚS 438/2000, Sb.n.u. sv. 23, str. 233; sp. zn. IV. ÚS 78/02, Sb.n.u. sv. 28, str. 109.

²¹⁰ Dosud nepublikovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2042/08; dostupný na <http://nalus.usoud.cz>. V tomto rozhodnutí Ústavní soud dále uvedl, že v trestním řízení neplatí vůči písemným prohlášením předpoklad jejich správnosti (pravdivosti), má-li takové prohlášení sloužit jako usvědčující důkaz. Pravdivost takového prohlášení (tj. zda to, co je v něm uvedeno, odpovídá skutečnosti) musí být orgány činnými v trestním řízení zcela v souladu se zásadami uvedenými v ustanovení § 2 odst. 2, 5 a 6 TrŘ. Dále srov. náleží sp. zn. IV. ÚS 36/98, Sb.n.u. sv. 11, str. 43.

²¹¹ Náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 137/05, Sb.n.u. sv. 40, str. 655 (667).

stěžovatele by znamenalo porušení procesní zásady „v pochybnostech ve prospěch obviněného“ jen za situace, kdy hodnocení jiných provedených důkazů by nevedlo ke zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností. Tak tomu ovšem v trestní věci stěžovatele nebylo, neboť k dispozici měl obecný soud výpověď svědka poškozeného, o jehož věrohodnosti nevznikly žádné pochyby, tudíž z ní oprávněně vycházel a ke zjištění skutkového stavu věci tak dospěl bez pochyb.²¹² Dle názoru Ústavního soudu se tedy nelze ztotožnit s názorem, že stojí-li proti sobě dvě odlišné výpovědi – obžalovaného a poškozeného („tvrzení proti tvrzení“), přičemž další důkazy ve věci nelze provést, je třeba vždy rozhodnout ve prospěch obžalovaného v souladu se zásadou *in dubio pro reo*. Uplatnění této zásady je na místě, pokud soud po vyhodnocení všech v úvahu přicházejících důkazů dospěje k závěru, že není možné se jednoznačně přiklonit k žádné ze dvou rozporných výpovědí nebo k žádné ze skupiny odporujících si důkazů, takže zůstávají pochybnosti o tom, jak se skutkový děj odehrál. Pokud však soud po vyhodnocení takovéto důkazní situace dospěje k závěru, že jedna z výpovědí nebo jedna ze skupiny výpovědí je pravdivá, že její věrohodnost není ničím zpochybněna a úvahy vedoucí k tomuto závěru do odůvodnění svého rozhodnutí, nejsou splněny podmínky pro uplatnění zásady „v pochybnostech ve prospěch“, neboť soud pochybnosti nemá.²¹³ Úvahy o tom, že jakýkoli rozpor nebo mezera v dokazování musí vést k uplatnění principu *in dubio pro reo* a ke zprošťujícímu výroku, je tedy nesprávná.²¹⁴ Obecně lze konstatovat, že důkazní situace, kdy existuje pouze jediný usvědčující důkaz, je z poznávacího hlediska nesnadná a obsahuje v sobě riziko možných chyb a omylů. Z povahy věci vyplývá, že v takových případech musí být věnována mimořádná pozornost důkladnému prověření tohoto jediného přímého usvědčujícího důkazu a takový důkaz musí být mimořádně pečlivě hodnocen. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyvinout všemožné úsilí, aby tento jediný

²¹² Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 387/2000, Sb.n.u. sv. 21, str. 295 (297-298).

²¹³ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 154/02, Sb.n.u. sv. 28, str. 447 (449-450).

²¹⁴ Srov. např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 593/02, Sb.n.u. sv. 32, str. 539 (543). Existence rozporných důkazů, např. dílčí faktické nesrovnalosti ve svědeckých výpovědích, změny ve výpovědích spoluobžalovaných, neschopnost svědků podat vyčerpávající popis pachatele apod., je velmi častým úkazem, s nímž se policejní a justiční praxe setkává. Orgány činné v trestním řízení ovšem musí provedené důkazy pečlivě hodnotit a musí dospět k takovému zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 TrŘ).

usvědčující důkaz byl pokud možno doplněn jinými, byť třeba nepřímými důkazy.²¹⁵ Jak Ústavní soud uvedl v jednom ze svých rozhodnutí, v posuzované věci obecné soudy nedostály požadavku důsledného zhodnocení proti sobě stojících výpovědí stěžovatele a poškozeného a v této souvislosti pak zejména požadavkům vyplývajícím z práva obviněného navrhopvat důkazy a tomu odpovídající povinnosti soudů se s těmito návrhy přesvědčivým způsobem vypořádat. K tvrzením stěžovatele nebyl proveden ani jeden z jím navrhovaných četných důkazů. Tímto způsobem došlo ke krácení práva stěžovatele na obhajobu (čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 písm. c), d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod). Řízení jako celek tedy nebylo vedeno za respektování zásad spravedlivého procesu, jehož jedním ze základních elementů je princip „rovnosti zbraní“, jakož i možnost uplatňovat své argumenty za podmínek, které nejsou zřetelně nevýhodné ve srovnání s protistranou.²¹⁶

V jiném rozhodnutí Ústavní soud judikoval, že každý zákonem předvídaný zásah do základních práv je třeba odůvodnit tak, aby z odůvodnění vyplýval účel, pro který je základní právo omezováno, přičemž účel omezení Listina buď u některých základních práv výslovně vymezuje (např. udržení veřejného pořádku, ochrana zdraví, mravnosti, veřejné bezpečnosti) anebo předvídá, že účel omezení vymezí zákonodárce v zákonu, na jehož vydání odkazuje. Přitom ponechává *prima facie* diskreci při výběru účelů zákonodárci. To je také případ čl. 8 odst. 2 Listiny, který předvídá úpravu účelu omezení osobní svobody zákonem, tj. trestním řádem, při jehož aplikaci soud postupuje v řízení, na jehož konci rozhoduje o vině a trestu obviněného. Při interpretaci a aplikaci základní právo omezujícího zákona je soud povinen postupovat tak, aby minimalizoval zásah do základního práva, a to výběrem (popřípadě výkladem aplikačních podmínek) prostředků, které mají vést k naplnění účelu zákonem sledovaného, tj. v případě trestního řádu především zjištění trestných činů řádným způsobem orgánů činných v trestním řízení. V daném případě jde o stanovení § 2 odst. 5 a 6 TrŘ, která upravují postup při získávání a zejména při hodnocení důkazů. Jako v případě každého omezení základního práva, tak i v tomto případě je třeba trvat na tom, že musí být z odůvodnění napadeného rozhodnutí řádnost postupu seznatelná, a to ve smyslu zdůvodnění

²¹⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 37/03, Sb.n.u. sv. 33, str. 285 (289). Obdobně srov. nález sp. zn. III. ÚS 299/06, Sb.n.u. sv. 45, str. 149.

²¹⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 463/2000, Sb.n.u. sv. 23, str. 191 (194-195).

aplikovatelnosti ustanovení trestního řádu, na jejichž základě má být osobní svoboda následně omezena v návaznosti na zjištěný skutkový stav. Proces hodnocení důkazů a jeho výsledek musí šetřit základní zásady trestního řízení.²¹⁷ Výše uvedené lze shrnout do závěru, dle něhož význam důkazu prezentovaného v trestním řízení je kruciólní, neboť je jediným prostředkem, jímž státní moc demonstruje skutečnost, že jednotlivec spáchal určitý čin a že uložení konkrétního trestu je z tohoto hlediska ospravedlnitelné. Presumpce nevinny totiž vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno; tam kde existují jakékoli pochybnosti, musejí být vyloženy ve prospěch obviněného, resp. obžalovaného. Ústavní principy vztahující se k otázkám důkazních prostředků a důkazů mají za cíl zajistit, aby byl důkaz odrazem skutečných událostí a situací, tedy v podstatě garantují, aby byl jednotlivec uznán vinným na podkladě objektivních a skutečnosti odpovídajících zjištění. Pouze ta jsou totiž způsobilá ospravedlnit krajní opatření spočívající ve zbavení jednotlivce jeho osobní svobody.²¹⁸

Ústavně konformnímu výkladu musí být podrobena také ustanovení § 2 odst. 6 trestního řádu, v němž je formulována zásada volného hodnocení důkazů, vyjadřující skutečnost, že zákonodárce nepovažoval za nutné stanovit další pravidla pro stanovení míry, váhy či důkazní síly jednotlivých důkazů; jinými slovy – zákonodárce se nevyjádřil k míře věrohodnosti jednotlivých důkazů. Přesto je zřejmé, že hodnocení důkazů soudem nemůže pomíjet názory, prezentované v určitých vědních oborech jako výsledky prováděných dlouhodobých průzkumů, např. v kriminalistice nebo ve forenzní psychologii, z nichž se dají dovodit určitá zkušenostní pravidla využitelná při hodnocení důkazů. Požadavek zohlednit výsledky dlouhodobých vědeckých průzkumů platí zvýšenou měrou pro hodnocení důkazů v situacích, na které jsou z hlediska ústavnosti, resp. základních práv, kladeny zvýšené požadavky, resp. je přikazována větší opatrnost. Tak je tomu i v situaci, kdy stojí jedna výpověď proti druhé a rozhodnutí soudu záleží na tom, které z výpovědí uvěří, anebo v případě rekognice. Předpokladem zásahu Ústavního soudu proti rozhodnutí obecného soudu je zjištění, že se obecné soudy vzdálily od povinnosti respektovat zásadu presumpce nevinny ve vztahu k osobě podezřelé z pachatelství tím, že pečlivě nehodnotily jí předestřenou obhajobu z pohledu její možné pravdivosti, resp. eventuálně dokonce neprovedly důkazy, které by

²¹⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 767/05, Sb.n.u. sv. 41, str. 67 (74).

²¹⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 335/05, Sb.n.u. sv. 41, str. 453 (461)

potvrzovaly její verzi. Pak je třeba vážit, zda absencí uvedeného, jakož i absencí hodnocení skutečností, které dotvářejí rámec posuzované věci, neztrácí rozhodnutí obecných soudů racionální charakter a tak přestává být důvěryhodným základem pro rozhodnutí o trestu odnětí svobody, který je přímo propojen s rozhodnutím o vině.²¹⁹ Zásada volného hodnocení důkazů tudíž neznamená, že by soud ve svém rozhodování (v úvahách nad ním) měl na výběr, které z provedených důkazů vyhodnotí a které opomene. Nelze proto obecným soudem v řízení provedený důkaz v rozhodnutí (jeho odůvodnění) opomenout jen proto, že sám o sobě je v rozporu s tím, co tento soud – s ohledem na své závěry stran skutkových zjištění plynoucích z jiných důkazů – pokládá za skutečnosti prokázané; takovéto opomenutí je zcela zřetelným a současně i protiústavním porušením zásad stran hodnocení důkazů a zejména i kogentně uložené povinnosti (v rozhodnutí) vyložit, jakými úvahami se soud při hodnocení důkazů řídil, když ty které skutečnosti vzal za prokázané.²²⁰

Z pohledu ústavněprávního lze vymezit zobecňující podmínky, za jejichž splnění má nesprávná realizace důkazního řízení za následek porušení základních práv a svobod ve smyslu dotčení postulátů spravedlivého procesu. V řízení o ústavních stížnostech lze jako první vyčlenit případy tzv. opomenutých důkazů. Jde jednak dílem o procesní situace, v nichž bylo účastníky řízení navrženo provedení konkrétního důkazu, přičemž návrh na toto provedení byl soudem bez věcně adekvátního odůvodnění zamítnut, eventuálně zcela opomenut, což znamená, že ve vlastních rozhodovacích důvodech o něm ve vztahu k jeho zamítnutí nebyla zmínka buď žádná či toliko okrajová a obecná neodpovídající povaze a závažnosti věci. Dílem se dále potom jedná o situace, kdy v řízení provedené důkazy nebyly v odůvodnění meritorního rozhodnutí, ať již negativně či pozitivně, zohledněny při ustálení jejího skutkového základu, tj. soud neučinil předmětem svých úvah a hodnocení, ačkoli byly řádně provedeny. Další skupinu případů tvoří situace, kdy důkaz, resp. informace v něm obsažená, není získán co do jednotlivých dílčích komponentů (fází) procesu dokazování procesně přípustným způsobem, a tudíž musí být soudem *a limine* vyloučen (v kontrapozici k předchozímu „opomenut“) z předmětu úvah směřujících ke zjištění skutkového základu věci.

²¹⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 910/07, Sb.n.u. sv. 50, str. 389 (395)

²²⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 95/97, Sb.n.u. sv. 8, str. 231 (235-236). K otázce řádného odůvodnění rozhodnutí obecných soudů srov. podrobněji níže.

Konečně třetí základní skupinou případů vad důkazního řízení jsou v řízení o ústavních stížnostech případy, kdy z odůvodnění rozhodnutí nevyplývá vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé, resp. případy, kdy v soudním rozhodování jsou učiněná skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy. V řízení o ústavních stížnostech lze tedy co do ústavněprávní relevance pochybení v kognitivním procesu dokazování, jakožto procesu zjišťování skutkového stavu, vyčlenit případy důkazů opomenutých, případy důkazů získaných, a tudíž posléze i použitých v rozporu s procesními předpisy a konečně případy svévolného hodnocení důkazů provedeného bez jakéhokoli akceptovatelného racionálního logického základu.²²¹ Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti je tak v daném ohledu povolán korigovat pouze nejextrémnější excesy.²²² Ústavní soud respektuje nezávislost obecných soudů, avšak i ta se musí uskutečňovat nejen v zákonném, ale prioritně v ústavním rámci, jehož součástí je i právo na spravedlivý proces, který musí vyloučit libovůli v rozhodování a musí také zajistit právně účinnou soudní ochranu, jehož neodmyslitelnou součástí je právo na spravedlivé a vyčerpávající projednání každé (a samozřejmě i trestní) věci. V tomto směru je na místě poukázat na již ustálenou judikaturu Ústavního soudu, ve které vyslovil nutnost respektování zásadních principů konkretizujících právě onen spravedlivý proces. Takovým je zákaz deformace provedeného důkazu, otázka důkazů neprávem opomenutých, zcela zásadní důraz na soulad skutkových zjištění a z nich soudy vyvozených právních závěrů, nutnost reagování soudů na uplatněné námitky (vysvětlení jejich případného odmítnutí) a nakonec i respektování staletími prověřené zásady, že případně vzniklé pochybnosti je nutno vykládat vždy ve prospěch obviněných.²²³

²²¹ Judikatura Ústavního soudu zabývající se těmito okruhy problémů bude vzhledem k nemalému rozsahu rozebrána v následující samostatné kapitole.

²²² Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 570/03, Sb.n.u. sv. 33, str. 377 (381-382).

²²³ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 258/99, Sb.n.u. sv. 16, str. 99 (103).

8 Vybrané problémy hodnocení důkazů v judikatuře Ústavního soudu

Esenciální podmínkou pro existenci nezávislé soudní moci je důvěra veřejnosti v to, že soudci při rozhodování věcí usilují o spravedlivá rozhodnutí přijímaná na základě práva. Bez důvěry veřejnosti v to, že soudcův postup byl fér a respektoval vysokou mravní úroveň, nemůže být justice schopna řádně fungovat. Důvěra veřejnosti v soudní moc je tím nejcennějším, čím tato moc disponuje, a ona důvěra patří i mezi to nejcennější, z čeho může vycházet každý občan státu. Slovy H. de Balzaca: „Nedostatek důvěry v soudnictví je začátkem konce společnosti.“. Důvěra veřejnosti však není apriorně dána, nýbrž je třeba ji budovat. Je snazší o ni přijít, než ji udržet. Roky úsilí mohou být ztraceny i jen jedním nezdařeným rozhodnutím. Toto musí na paměti při rozhodování věci každý soudce, který na rozdíl od zákonodárce neprosazuje svoji vůli, nýbrž vždy by měl prosazovat právo v jeho ústavně konformní interpretaci. Čím otevřenější a přímější způsob argumentace, tím je takový styl bližší demokratické tradici. Soudnictví, které odkryje, proč učinilo to či ono, si tak rovněž vyslouží porozumění. A důvěra založená na porozumění je trvalejší a pevnější než důvěra založená na strachu a vynucované úctě. Cílem justice by mělo být dosáhnout změny skrze základní hodnotovou stabilitu tak, jak jsou její obrysy v základech nového ústavního pořádku.²²⁴

Byla-li státní správa v pojetí formálního právního státu přísně vázána na zákon ve formálním smyslu, vyznačuje se materiální ústavní stát svým přitakáním nadpozitivním hodnotám (ve smyslu čl. 9 odst. 2 Ústavy České republiky), jakými jsou lidská důstojnost, svoboda, spravedlnost, které představují podstatné náležitosti demokratického právního státu. Respekt a ochrana lidské důstojnosti a svobody je nejvyšším a nejjobecnějším účelem práva. Předpokladem řádu v právním státu je státní monopol moci, která má sloužit při prosazování práva k ochraně občanů a zajišťování jejich svobody. V právním státu legitimuje mocenský monopol toliko právem založená a právem omezená moc. Státní moc tak smí být vykonávána jen s respektem k limitům, které ve vztahu k ní představují základní práva a svobody jednotlivců. Lidská důstojnost

²²⁴ Dosud nepublikovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2268/07, dostupný na <http://nalus.usoud.cz>.

jako hodnota je ukotvena v samých základech celého řádu základních práv obsažených v ústavním pořádku. Je s ní spojen nárok každé osoby na respekt a uznání jako lidské bytosti, z něhož plyne zákaz činit z člověka pouhý objekt státní vůle anebo zákaz vystavení osoby takovému jednání, které zpochybňuje její kvalitu jako subjektu.²²⁵

8.1 Řádné odůvodnění rozhodnutí a problematika tzv. opomenutých důkazů

Ustanovení § 125 odst. 1 trestního řádu obsahuje povinnost soudu náležitě odůvodnit rozsudek. Dle tohoto ustanovení soud v odůvodnění rozsudku stručně vyloží, které skutečnosti vzal za prokázané a o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů, zejména pokud si vzájemně odporují. Z odůvodnění musí být dále patrné, jak se soud vypořádal s obhajobou, a proč nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů. Pro subjekty zúčastněné v trestním řízení je mimořádně důležité dozvědět se nejen, jak soud rozhodl o podané obžalobě, ale i proč právě tak rozhodl. Těžiště přesvědčivosti rozsudku je právě v jeho odůvodnění.²²⁶

Zákonem předepsanému postupu v úsilí o právo (zásadám spravedlivého procesu) vyplývajícímu z Listiny základních práv a svobod (čl. 36 odst. 1) nutno rozumět tak, že ve spojení s obecným procesním předpisem v řízení před obecným soudem musí být dána jeho účastníkovi možnost vyjádřit se nejen k provedeným důkazům a k věci samé, ale také označit (navrhnout) důkazy, jejichž provedení pro zjištění (prokázání) svých tvrzení pokládá za potřebné; tomuto procesnímu právu účastníka odpovídá povinnost soudu nejen o vznesených návrzích (včetně návrhů důkazních) rozhodnout, ale také – pokud jim nevyhoví – ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů (zpravidla ve vztahu k hmotněprávním předpisům, které aplikoval a právním závěrům, k nimž na skutkovém základě věci dospěl) navržené důkazy neprovedl, resp. pro základ svých skutkových zjištění nepřevzal; jestliže tak obecný soud neučiní, zatíží své rozhodnutí nejen vadami spočívajícími v porušení obecných procesních předpisů, ale současně postupuje v rozporu se zásadami vyjádřenými v hlavě páté (především čl. 36 odst. 1; čl. 38 odst. 2) Listiny základních práv a svobod, a v důsledku toho též i v rozporu s čl. 95 odst. 1 Ústavy. Takzvané opomenuté důkazy, tj. důkazy, o nichž v řízení nebylo

²²⁵ Dosud nepublikovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2268/07, dostupný na <http://nalus.usoud.cz>.

²²⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. Vydání. Praha: C. H. Beck, str. 1030.

soudem rozhodnuto, případně důkazy, jimiž se soud podle zásady volného hodnocení důkazů nezabýval, proto téměř vždy založí nejen nepřezkoumatelnost vydaného rozhodnutí, ale současně též protiústavnost. Ze zmíněných zásad však nikterak nevyplývá povinnost soudu provést všechny důkazy, které účastník řízení navrhl.²²⁷ Jinými slovy vyjádřeno, mezi principy řádného a spravedlivého procesu, vylučující libovůli při rozhodování, patří povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit, a to v trestním řízení způsobem zakotveným v ustanoveních § 125 a § 134 odst. 2 trestního řádu; pokud z odůvodnění nevyplývá vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry soudu na straně druhé, pak odůvodnění nevyhovuje zákonným hlediskům a je v podstatě nepřezkoumatelné.²²⁸ Jedním z principů, představujícím součást práva na řádný proces a vylučujícím libovůli při rozhodování, je i možnost účastníka řízení před soudem vyjadřovat se ke všem prováděným důkazům. Tuto možnost je nutno interpretovat i tak, že pokud účastník řízení před soudy navrhuje provedení zásadních důkazů k prokázání svého tvrzení, a to zákonem stanoveným způsobem, není soud povolán k tomu, aby provedení takových důkazů bez dalšího odmítl, případně se takto navrženými důkazy nezabýval či na návrh k jejich provedení vůbec nereagoval. Případné odmítnutí provést takto navržené důkazy musí být odůvodněno vyčerpávajícím a přesvědčivým způsobem prokazujícím nepotřebnost či nadbytečnost takového dokazování, obzvláště za situace, kdy existuje řada dalších skutečností vedoucích k důvodnému závěru, že celé trestní řízení nebylo vedeno objektivně a zjevně nerespektovalo základní zásady spravedlivého procesu.²²⁹ Neakceptování důkazního návrhu účastníka řízení lze tedy založit pouze třemi důvody. Prvním je argument, podle něhož tvrzená skutečnost, k jejímuž ověření nebo vyvrácení je navrhován důkaz, nemá relevantní souvislost s předmětem řízení. Dalším je argument, podle kterého důkaz není s to ani ověřit ani vyvrátit tvrzenou skutečnost, čili ve vazbě na toto tvrzení nedisponuje vypovídací potencií. Konečně třetím je pak

²²⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 61/94, Sb.n.u. sv. 3, str. 51 (54-55). Obdobně srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 802/02, Sb.n.u. sv. 33, str. 89; sp. zn. IV. ÚS 546/05, Sb.n.u. sv. 47, str. 245; sp. zn. IV. ÚS 185/96, Sb.n.u. sv. 6, str. 461; sp. zn. II. ÚS 182/02, Sb.n.u. sv. 31, str. 165; sp. zn. I. ÚS 413/02, Sb.n.u. sv. 29, str. 25; sp. zn. I. ÚS 549/2000, Sb.n.u. sv. 22, str. 65; sp. zn. II. ÚS 15/04, Sb.n.u. sv. 36, str. 407; sp. zn. I. ÚS 779/06, Sb.n.u. sv. 45, str. 445; sp. zn. I. ÚS 1589/07, Sb.n.u., sv. 49, str. 45.

²²⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 564/02, Sb.n.u. sv. 30, str. 489 (496). Obdobně srov. nález sp. zn. IV. ÚS 219/03, Sb.n.u. sv. 32, str. 225 či usnesení sp. zn. I. ÚS 152/05, Sb.n.u. sv. 38, str. 541.

²²⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 51/96, Sb.n.u. sv. 8, str. 69 (91). Obdobně srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 60/01, Sb.n.u. sv. 23, str. 227; sp. zn. III. ÚS 271/96, Sb.n.u. sv. 7, str. 153; sp. zn. I. ÚS 566/03, Sb.n.u. sv. 34, str. 99; sp. zn. II. ÚS 441/99, Sb.n.u. sv. 17, str. 337; sp. zn. II. ÚS 623/05, Sb.n.u. sv. 47, str. 585.

nadbytečnost důkazu, tj. argument, podle něhož určité tvrzení, k jehož ověření nebo vyvrácení je důkaz navrhován, bylo již v dosavadním řízení bez důvodných pochybností (s praktickou jistotou) ověřeno nebo vyvráceno.²³⁰ Velmi důležité je řádné odůvodnění závěru obecného soudu v případě změny právní kvalifikace, která vždy přináší potenciální nutnost doplnit dokazování, pokud soud stojí na stanovisku, že dalších důkazů není třeba.²³¹

K hlavním zásadám trestního řízení patří zásada volného hodnocení důkazů. Tato zásada však dle názoru Ústavního soudu není a nesmí být projevem libovůle, resp. svévole orgánů činných v trestním řízení. Je nezbytné ji strukturovat do konkrétních komponentů a kritérií. Jedním z nich, patřícím ke klíčovým, je transparentnost rozhodování, čili nutnost důkazní postup vyčerpávajícím způsobem popsat a logicky i věcně přesvědčivým způsobem odůvodnit. Uvedený požadavek zákonodárce vtělil do soustavy nároků kladených na odůvodnění rozsudku (§ 125 trestního řádu).²³² Uvedené ustanovení § 125 trestního řádu nároky na odůvodnění zvýrazňuje zejména pro případy, kdy si provedené důkazy vzájemně odporují. V situaci „tvrzení proti tvrzení“ je potřebné na soud, a to jak z pohledu jednoduchého práva, tak i práva ústavního klást zvýšené požadavky, a to v souvislosti s vyvozením závěrů o tom, které skutečnosti soud vzal za prokázané, o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů.²³³ V případě, že proti osobě stojí důkazy podporující obhajobu i skupina důkazů této odpovídající, při zjevné absenci motivu souzeného jednání ze strany navrhovatele je potom důkaznímu řízení a jeho rozsahu i vedení věnovat mimořádnou pozornost, zejména i co důvodů vztahujících se k jeho samotnému zhodnocení.²³⁴ Zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností

²³⁰ Dosud nepublikovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 118/09, dostupný na <http://nalus.usoud.cz>. Obdobně srov. náleží sp. zn. I. ÚS 733/01, Sb.n.u. sv. 32, str. 239.

²³¹ Náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 182/04, Sb.n.u. sv. 35, str. 273 (285).

²³² Odůvodněním rozsudku ovšem v žádném případě nelze nahrazovat absenci jakéhokoli údaje vyjadřujícího ve skutkové větě výroku subjektivní stránku trestného činu, neboť tento postup, který nerespektuje čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny, porušuje právo stěžovatele na spravedlivý proces. Srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 434/07, Sb.n.u. sv. 47, str. 167 (176).

²³³ Náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 464/99, Sb.n.u. sv. 19, str. 63 (70). Obdobně srov. náleží sp. zn. I. ÚS 455/05, Sb.n.u. sv. 39, str. 239; sp. zn. III. ÚS 532/01, Sb.n.u. sv. 25, str. 69; sp. zn. III. ÚS 224/04, Sb.n.u. sv. 34, str. 213; sp. zn. IV. ÚS 434/07, Sb.n.u. sv. 47, str. 167.

²³⁴ Dle názoru Ústavního soudu, jenž byl vyjádřen v náleží sp. zn. III. ÚS 1076/08, Sb.n.u. sv. 50, str. 269 (275), rozhodnou-li obecné soudy o vině a trestu na základě extrémně rozporného a neúplného dokazování, poruší princip objektivní pravdy a princip presumpce nevinny. Za situace, kdy jediné přímé důkazy obsahující celkové vylíčení události, tj. výpovědi obviněného a poškozeného, jsou při popisu

(vyjádřené formou jedné ze základních zásad trestního řízení - § 2 odst. 5 TrŘ) je nezbytné chápat i ve spojení s nezbytností takového rozsahu dokazování, který je přesvědčivě schopen ony důvodné pochybnosti odstranit. Je totiž povinností všech orgánů činných v trestním řízení využít všech nabízejících se důkazních prostředků k tomu, aby stupeň jistoty o průběhu skutkového děje byl co nejvyšší a takto byl také v odůvodnění každého rozhodnutí co nejpřesněji popsán a přesvědčivě vyložen. K provedení jednotlivých důkazů je potom na místě zdůraznit, že zejména těmi, které se s ohledem na charakter trestní věci a dané stádium trestního řízení nepochybně jeví jako důkazy zásadní, je zapotřebí zabývat se vyčerpávajícím způsobem, když jejich povrchní provedení přináší rizika nesprávného (nepřesného) hodnocení a tedy nesprávných dopadů na rozhodnutí samé.²³⁵ Z jiného rozhodnutí Ústavního soudu vyplývá, že jedním ze základních principů trestního řízení je nutnost důkazní postup pečlivě a úplně popsat a také logicky a přesvědčivě odůvodnit. Je tedy nepřipustné, aby odůvodnění rozhodnutí, která musí respektovat označená kritéria, byla založena na zjevně nesprávných skutkových zjištěních. Taková rozhodnutí (jejich odůvodnění či naopak absence odůvodnění tam, kde rozhodné skutečnosti prostě odůvodněny být musí) nesou stopy libovůle, a protože nejsou adhezní ke zcela určitě zjištěnému skutkovému ději, jde o rozhodnutí, která nerespektují trestní řád jako základní procesní trestněprávní předpis. V konečném důsledku se takové rozhodnutí posouvá i do polohy protiústavní, zejména z hlediska nároku člověka, který je trestně stíhán, na to, aby se mu dostalo spravedlivého posouzení jeho věci. Spolehlivé zjištění skutkového stavu, právní závěry z něj odpovědně a přiléhavě vyvozené, jakož i vyjádření těchto skutečností v příslušných rozhodnutích a jejich odůvodněních, jsou z naznačených hledisek spravedlivého procesu nezbytnou nutností.²³⁶ Pokud je hodnocen vztah mezi vykonanými skutkovými zjištěními a právními závěry z nich plynoucími, musí oba tyto komponenty být v rozhodnutí soudu (jeho odůvodnění) vůbec obsaženy. Jinými slovy, pokud je proveden před soudem důkaz, musí na něj soud v souvislosti s právními závěry, které činí, také poukázat a vysvětlit svůj postoj k takovému důkazu (hodnotit

základních skutkových okolností rozporné až protikladné, je zapotřebí věnovat mimořádnou pozornost nepřímým důkazům.

²³⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 77/01, Sb.n.u. sv. 23, str. 45 (48-49).

²³⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 463/2000, Sb.n.u. sv. 20, str. 267 (271).

jej, případně uvést, proč nabízený důkaz proveden nebyl).²³⁷ Ústavní princip nezávislosti soudů při výkonu jejich funkce a jejich vázanost pouze zákonem i z hlediska dokazování je nutno chápat tak, že soudcům jistě nelze přikazovat, jak mají ve věci rozhodnout, jaké důkazy provést a jak je hodnotit. Právě ovšem v této souvislosti musí soudy dostát požadavkům zákona na odůvodnění svých rozhodnutí (§ 125 TrŘ). Odůvodnění výroku o vině musí být výrazem jednoznačného (nepochybného) závěru o jaký trestný čin jde. Skutek lze mít za zjištěný jen tehdy, je-li prokázán výsledky dokazování provedeného v hlavním líčení a je také nezbytné v odůvodnění rozsudku uvést konkrétně, co kterým důkazem bylo zjištěno, čemu soud uvěřil v případě rozporů či různosti důkazů, kterým důkazům a proč uvěřil. Nelze než uzavřít, že dokazování prováděné i v trestním řízení musí být provedeno v dostatečné kvalitě a rozsahu, při dodržení všech zákonných požadavků a pouze takto může vést ke správnému, spravedlivému a přesvědčivému rozhodnutí ve věci.²³⁸ Není tedy v souladu s požadavky ustanovení § 125 TrŘ, opomene-li obecný soud v odůvodnění rozsudku sebemeně vyložit, jak dospěl k závěru o spolehlivosti důkazního pramene. Je přitom nezbytnou podmínkou spravedlivého trestního procesu, aby rozhodnutí způsobila omezit osobní svobodu byla vydávána za dosažení co nejvyšší možné jistoty ohledně závěru vyplývajícího z důkazu. Soud má povinnost dodržovat vysoký standard, pokud jde o samotnou vypovídací schopnost a hodnověrnost důkazu.²³⁹ V jiném rozhodnutí vyslovil Ústavní soud závěr, že namítá-li obžalovaný v řízení před obecnými soudy nezákonnost provedení domovní prohlídky a nepoužitelnost (neúčinnost) provedených důkazů, které byly v souvislosti s touto prohlídkou opatřeny, přičemž poukazuje na konkrétní skutečnosti, které tuto nezákonnost mají dokládat, je povinností soudu se s argumentací obžalovaného vypořádat způsobem odpovídajícím značné závažnosti dané námitky, jež plyne z toho, že nezákonná domovní prohlídka představuje podstatnou vadu řízení; obecné konstatování soudu, že v daném ohledu neshledal žádnou nezákonnost, nelze pokládat za dostatečné. Pokud soud dospěje k závěru, že

²³⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 181/2000, Sb.n.u. sv. 20, str. 241 (244).

²³⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 628/2000, Sb.n.u. sv. 22, str. 87 (95).

²³⁹ Dosud nepublikovaný nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1104/08, dostupný na <http://nalus.usoud.cz>.

předmětný úkon byl proveden v rozporu se zákonem, musí se taktéž vypořádat s otázkou použitelnosti důkazů z tohoto úkonu vzešlých.²⁴⁰

Současná právní úprava vyšetřování, stejně jako úprava řízení před obecnými soudy, nezná institut předběžného posuzování (hodnocení) důkazů, a proto není v pravomoci kteréhokoli orgánu činného v trestním řízení provádět podle vlastních kritérií předběžnou selekci (nabízených) důkazů a upravovat tak důkazní situaci podle vlastní úvahy a volby, příp. z daných důkazů a priori preferovat ty, které potvrzují zvolenou skutkovou verzi.²⁴¹ Jestliže obecný soud zbývající důkazy pokládá za nevěrohodné, je na něm, aby tento svůj závěr natolik zdůvodnil, aby bylo zřejmé, jaké skutkově prokázané okolnosti ve vztahu k podané výpovědi jejich věrohodnost snižují, příp. ji odnímají vůbec; odkaz na pouhou možnost nevěrohodnosti (ovlivněním svědkova vztahu k věci či osobě) je nedostatečný. Nelze totiž přehlédnout, že i provedený důkaz, vyhodnocený později jako důkaz nevěrohodný, je součástí důkazního řetězce, a jako takový dotváří důkazní situaci a podléhá všem pravidlům vyplývajícím ze zásady volného hodnocení důkazů. Obecná, povahou věci daná nerovnost mezi žalobcem (státním zastupitelstvím a jemu podřízeným aparátem) a jím stíhaným (obviněným, obžalovaným) je zákonem zmírněna, a zejména v řízení před obecnými soudy vyvažována jednak jejich procesní rovností jako na řízení účastných stran (čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod), jednak také dalšími ústavně zaručenými kautelami. Sem spadá nejen právo na obhajobu (čl. 40 odst. 3 Listiny), z něhož mimo jiné vyplývá povinnost obecných soudů podstatnými námitkami obhajoby se zabývat a své stanovisko k nim v odůvodnění svého rozhodnutí vyložit (§ 125 odst. 1 TrŘ), ale také presumpce nevinny (čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 TrŘ) sledující záměr dosíci při rozhodování o trestných činech lidsky dosažitelné jistoty, že inkriminovaný skutek (jednání, opomenutí), který jinak ve všech složkách naplňuje znaky trestného činu, spáchal obžalovaný; důkazní nouzi nebo jen mezery ve skutkovém základu věci, ať již vznikly z jakéhokoli důvodu, nelze proto přičítat na vrub obžalovaného (§ 226 písm. a), c) TrŘ), stejně jako v ústavně souladném řízení nelze opomenutím některých

²⁴⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 183/03, Sb.n.u. sv. 38, str. 399 (404-405).

²⁴¹ Vyšetřovatel zamítl stěžovatelův návrh na doplnění vyšetřování jen proto, že usoudil, že navrhovaný důkaz by vyzněl pravděpodobně ve prospěch obviněných a že by jeho provedením nedošlo k zásadnímu zvratu důkazní situace. Obecný soud sice stěžovatelem navrženou svědeckou výpověď provedl, poté ji ovšem ve svém hodnocení důkazů zcela pominul, neboť jí neuvěřil. Ve smyslu ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu šlo tedy o tzv. opomenutý důkaz.

z provedených důkazů vzít za prokázanou skutkovou verzi, která v opomenutých a tedy v nevyhodnocených důkazech nemá opory.²⁴²

Vzetí do vazby je mimořádně závažným zásahem do osobní svobody jedince, který zatím nebyl pravomocně uznán vinným ze spáchání trestného činu. Proto lze do vazby vzít toliko osobu, proti níž již bylo zahájeno trestní stíhání, přičemž rozhodnutí o vazbě musí být odůvodněno též skutkovými okolnostmi (§ 68 odst. 1 trestního řádu).²⁴³ Ve vztahu k ochraně svobody jednotlivce ve smyslu čl. 8 odst. 2 Listiny je tedy nutné klást velmi vysoké požadavky také na odůvodnění rozhodnutí (usnesení) o vzetí do vazby. Dle názoru Ústavního soudu je výklad zákonných znaků „konkrétních skutečností“ ve vztahu k důvodům vazby především věcí obecných soudů, které při důkladné znalosti skutkových okolností a důkazní situace té které věci musí svědomitě posoudit, zda další trvání vyšetřovací vazby, případně zda vazba vůbec, je opatřením nezbytný pro dosažení účelu trestního řízení a zda tohoto účelu ani při vynaložení veškerého úsilí a prostředků ze strany orgánů činných v trestním řízení nelze dosáhnout jinak. Rozhodnutí, jímž je osobní svoboda jednotlivce omezena, není v souladu s ústavním pořádkem, obsahuje-li jen povšechné a obecné odůvodnění, v podstatě jen citující text příslušných zákonných důvodů vazby bez jakéhokoli odkazu na konkrétní okolnosti, které by měly existenci vazebních důvodů založit.²⁴⁴ Postrádá-li tedy usnesení o ponechání obviněného ve vazbě řádné a ústavně konformní odůvodnění, opodstatňující ponechání obviněného ve vazbě z důvodů uvedených v § 67 písm. a) trestního řádu, přičemž obecným soudem vyslovené domněnky potřebné znaky vazebních důvodů nemohou naplnit, stává se nepřezkoumatelným, porušujícím princip zákazu libovůle při rozhodování, a zasahuje tak do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces, chráněného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.²⁴⁵ Ústavní soud je tedy

²⁴² Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 617/2000, Sb.n.u. sv. 24, str. 27 (31, 32-33). Obdobně srov. nález sp. zn. I. ÚS 74/06, Sb.n.u. sv. 43, str. 17.

²⁴³ Pro vzetí do vazby musí z konkrétních okolností vyplývat důvodná obava, že obviněný se dopustí některého jednání uvedeného v ustanovení § 67 písm. a) – c) TrŘ. Z povahy věci ovšem nelze vyžadovat jistotu, že bez vazby dojde k uvedenému následku. Současně se však v rozhodnutí o vazbě nelze spokojit s obecným odkazem na příslušné zákonné ustanovení či zcela nedostatečně podloženým podezřením.

²⁴⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 137/2000, Sb.n.u. sv. 20, str. 235 (239). Obdobně srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 103/99, Sb.n.u. sv. 17, str. 121; sp. zn. III. ÚS 188/99, Sb.n.u. sv. 16, str. 157; sp. zn. I. ÚS 470/05, Sb.n.u. sv. 41, str. 315.

²⁴⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 469/05, Sb.n.u. sv. 40, str. 527 (531). Uvedené závěry lze bezpochyby aplikovat i na usnesení o vzetí do vazby, resp. na ostatní vazební důvody. V tomto konkrétním případě bylo usnesení o vzetí do vazby odůvodněné pouze odkazem na trestní sazbu dvou až

oprávněn v rámci posuzování tzv. vazebních rozhodnutí obecných soudů zasáhnout zpravidla tehdy, shledá-li, že rozhodnutí obecného soudu o vazbě není podloženo zákonným důvodem, nebo jestliže jsou tvrzené důvody vazby v extrémním rozporu s kautelami plynoucími z ústavního pořádku.²⁴⁶

8.2 Důkazy získané procesně nepřipustným způsobem

Již bylo uvedeno, že rámcem spravedlivého procesu může být jedině proces vedený zákonným způsobem. Porušení zásady zákonnosti trestního procesu zakotvené v § 2 odst. 1 TrŘ se promítá do ustanovení čl. 90 Ústavy a čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod; tomu na úrovni Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod odpovídá čl. 6 odst. 2, jakož i čl. 14 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, kde se hovoří o nutnosti prokázání viny zákonným způsobem. Zásada volného hodnocení důkazů, jak o ní hovoří § 2 odst. 6 TrŘ mimo jiné znamená, že hodnocení důkazů, má-li být s ní konformní, musí též respektovat jako jedno z hledisek tohoto hodnocení i zákonnost důkazů. Chybné jejich hodnocení právě z tohoto pohledu se opět promítá do zásady zákonnosti.²⁴⁷ Podle názoru Ústavního soudu je pro hodnocení zákonnosti důkazu nutno vyjít z článku 8 odst. 2 Listiny, dle něhož nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Procesní podmínky řízení vyjádřené příslušnou právní úpravou a respektující citovaný článek Listiny, jsou nepřekročitelnou hranicí, ve které se musí odehrávat trestní proces. Prokázání viny obviněného je možné pouze na základě nepochybně zjištěných skutečností a za použití procesních prostředků, které trestní řád umožňuje použít. Důkaz získaný nezákonným donucením je absolutně neúčinný a v trestním řízení jej nelze použít (§ 89 odst. 3 trestního řádu).²⁴⁸ Z toho vyplývá, že

deseti let bez zmínění jakékoli domněnky, že obviněnému skutečně hrozí vysoký trest nejméně kolem osmi let. Obdobně srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 305/06, Sb.n.u. sv. 42, str. 267; sp. zn. I. ÚS 1348/07, Sb.n.u. sv. 50, str. 79; sp. zn. II. ÚS 897/08, Sb.n.u. sv. 50, str. 235.

²⁴⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1252/08, Sb.n.u. sv. 50, str. 85 (91).

²⁴⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 623/2000, Sb.n.u. sv. 30, str. 163 (177).

²⁴⁸ Zajímavý názor byl vysloven v dosud nepublikovaném nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1414/07, dostupném na <http://nalus.usoud.cz>. Dle tohoto nálezu mají obecné soudy povinnost zabývat se ústavněprávním rozměrem dané věci a případně podat návrh na zrušení aplikovaného podústavního práva. Pokud tak obecné soudy neučinily a vycházely pouze z platné podústavní právní úpravy, která ovšem byla sama o sobě protiústavní, porušily základní práva stěžovatelky garantované čl. 12 odst. 1 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy, neboť nedostály své ústavní povinnosti poskytovat ochranu základním právům (čl. 4 Ústavy).

obecné soudy jsou povinny zabývat se všemi okolnostmi, které zákonnost použitého důkazu zpochybňují. To platí o to více v případě důkazu, jenž je pro posouzení viny podstatný a nenahraditelný. Pokud v dané věci zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že klíčový důkaz, usvědčující stěžovatele, mohl být opatřen nezákonným způsobem, bylo na obecných soudech, aby se s takovou možností v odůvodnění svých rozhodnutí vypořádaly a beze všech pochyb ji vyloučily.²⁴⁹ Z ustanovení § 89 odst. 3 trestního řádu plyne, že důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být v řízení použit. Je však třeba uvážit, že výslech stěžovatele (obžalovaného) je pouze jedním z důkazů, které orgány činné v trestním řízení hodnotí. Trestní řízení má stupňovitou výstavbu a vrcholí řízením před soudem, kdy soud rozhoduje o vině a trestu obžalovaného. Proto také posouzení toho, zda byl v dané věci výslech proveden zákonným způsobem či nikoli – a zda je tedy v trestním řízení použitelný – přísluší orgánům činným v trestním řízení (zejména soudu), které „hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností jednotlivě i v jejich souhrnu“ (§ 2 odst. 6 trestního řádu). Z toho vyplývá, že v konečné fázi je to soud, který má právo a povinnost vyhodnotit všechny provedené důkazy, na jejichž základě učiní úsudek v otázce viny.²⁵⁰ Procesní řády v právním systému České republiky tvoří od sebe oddělené procesní soustavy, jejichž vzájemné propojení, resp. propojení s jinými zákony z pohledu požadavků určitosti a předvídatelnosti procesních

²⁴⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 291/2000, Sb.n.u. sv. 26, str. 207 (211). V této kauze byl stěžovatel odsouzen na základě výpovědí jeho dvou spoluobžalovaných, z nichž u jednoho vzniklo důvodné podezření, že jeho výpověď byla vynucena fyzickým násilím ze strany policistů, kteří jej měli zbit a způsobit mu tak zranění, jehož původ se obecným soudům nepodařilo hodnověrně objasnit. Ústavní soud dospěl k závěru, že bez zjištění údajů o tom, kdy a kým bylo obžalovanému způsobeno zranění, nelze vyloučit verzi, že byl zbit policisty. V této souvislosti rovněž odkázal na judikaturu ESLP, podle níž tam, kde je osoba zadržena policií v dobrém zdravotním stavu a poté dojde k jeho náhlému zhoršení, je na policii, aby nezpochybnitelným způsobem vysvětlila, jak ke zranění došlo (viz rozsudek ve věci Velíkova proti Bulharsku, 18. 5. 2000). Nálezací soud se totiž spokojil s tvrzením policistů, že vůči obžalovanému násilí nepoužili, a jeho obhájebě naopak neuvěřil, přičemž ze záznamů ve spise vyplynulo, že byl předveden na policejní oddělení a až po více než dvou hodinách u něho bylo konstatováno zranění. Nálezací soud se rovněž nezabýval rozpory mezi výpověďmi policistů a lékařskou zprávou o době vzniku zranění obžalovaného. Vzhledem k těmto skutečnostem tak nezbylo Ústavnímu soudu než zrušit napadená rozhodnutí, neboť stěžejní důkaz v neprospěch stěžovatele bez bližšího osvětlení vzniku a doby předmětného zranění se nutně jevil jako nepoužitelný.

²⁵⁰ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 484/97, Sb.n.u. sv. 10, str. 361 (362). Obecnému soudu (resp. obecně orgánům činným v trestním řízení) ovšem nepřísluší interpretaci cizozemské procesní normy zjišťovat, zda dožádaný stát provedl úkon v souladu se svým právním řádem, neboť lze oprávněně presumovat, že byly splněny podmínky ustanovení čl. 3 odst. 1 Evropské úmluvy o vzájemné pomoci ve věcech trestních (č. 550/1992 Sb.). Blíže srov. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 59/04, Sb.n.u. sv. 33, str. 479.

pravidel musí být procesním zákonem výslovně upraveno. Pro důkazní řízení z uvedené zásady plyne maxima, dle níž důkazem může být toliko ten prostředek, jímž lze zjistit a objasnit skutečný stav věci, jenž je předvídan příslušným procesním řádem a jenž je dle tohoto řádu proveden. Tyto požadavky, tj. určitost a předvídatelnost procesních pravidel, jakož i jejich promítnutí do důkazního řízení, nutno podřadit pod kautely vyžadované čl. 36 odst. Listiny.²⁵¹ Uznáním důkazu provedeného v rozporu s trestním řádem tedy dochází k porušení základního práva na řádný proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Akceptováním výpovědi osoby, učiněné před zahájením trestního stíhání, jako důkazu svědeckou výpovědí, ačkoli se nejednalo o neodkladný, resp. neopakovatelný úkon a nebyly dodrženy zákonné podmínky pro výjimku ze zásady bezprostřednosti v trestním řízení, bylo dotčeno i základní právo obviněného na obhajobu v trestním řízení dle čl. 40 odst. 3 Listiny.²⁵² Obdobně použití výsledku zasahujícího kriminalisty ve vztahu k jím sepsanému úřednímu záznamu či jiným součástí spisového materiálu je dle názoru Ústavního soudu ústavněprávně nepřijatelné. Není možné, aby obecné soudy svým výkladem vytvářely důkaz, který orgány veřejné žaloby ani neprovedly ani provést nehodlaly.²⁵³

Pokud jde o provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů²⁵⁴ v trestním řízení, Ústavní soud judikoval, že alternativní možnost zahájit přípravné řízení provedením neodkladného úkonu musí dopadat na objektivně a přesně definovanou situaci. V případě, kdy tato situace není dána z důvodu absence přípustných výjimek ze zásady bezprostřednosti a ústnosti, jedná se o zásah do ústavně zaručených práv obviněného na obhajobu, které je jedním z nejdůležitějších základních práv osob, proti nimž se vede trestní řízení; proto je v zájmu spravedlivého rozhodnutí nutno zajistit takové podmínky, aby obviněný mohl realizovat svá práva cestou příslušných procesních záruk. Proto akceptuje-li trestní řád pro rozhodnutí ve věci samé provedení důkazu mimo hlavní líčení, musí takové provedení důkazu garantovat právo na obhajobu a

²⁵¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 190/01, Sb.n.u. sv. 24, str. 237 (240).

²⁵² Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 376/01, Sb.n.u. sv. 24, str. 291 (298). Obdobně srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 471/99, Sb.n.u. sv. 17, str. 251; sp. zn. III. ÚS 346/01, Sb.n.u. sv. 25, str. 237.

²⁵³ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2014/07, Sb.n.u. sv. 49, str. 217 (222).

²⁵⁴ Srov. také nález sp. zn. I. ÚS 129/2000, Sb.n.u. sv. 19, str. 221 (226), dle něhož smysl neodkladného úkonu spočívá v tom, aby bylo zabráněno nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty z hlediska účelu trestního řízení. Protože se však jedná o výjimku z obecného principu, podle něhož jsou jednotlivé úkony v trestním řízení činěny až po zahájení trestního řízení, je nutno i tuto výjimku interpretovat restriktivně.

zásadu kontradiktornosti řízení v míře srovnatelné s kautelami provádění důkazů v hlavním líčení.²⁵⁵ Obdobně odchyluje-li se spoluobviněný v podstatných bodech od své dřívější výpovědi, může být protokol o jeho dřívější výpovědi z přípravného řízení přečten v hlavním líčení pouze v případě, že se tohoto výsledku mohl zúčastnit a klást vyslýchanému otázky obžalovaný nebo jeho obhájce. Jiný postup by byl v rozporu s právem obžalovaného na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny.²⁵⁶ Obecně lze konstatovat, že před zahájením trestního stíhání lze důkazy, mají-li být v dalších řízení procesně použitelné, provádět pouze jako neodkladné nebo neopakovatelné důkazy.²⁵⁷ Orgán, který takový úkon provádí, je povinen se otázkou, na základě jakých skutečností byl úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považován, zabývat a přezkoumatelným způsobem svůj závěr vysvětlit.²⁵⁸

Zajímavý a důležitý problém představuje možnost používání tzv. „agenta provokatéra“, o jehož zavedení se v současné době intenzivně diskutuje. Zejména pak v případech trestných činů spojených s korupcí je tato problematika vysoce aktuální. Stanovisko Ústavního soudu je však v této věci zcela jednoznačně negativní. Platí zásada, že policejní orgán může využít operativně pátrací prostředky pouze v souladu se zákonem, jen je-li dostatečně odůvodněno podezření, že je páchán nebo byl spáchán úmyslný trestný čin. Nesmí jejich využíváním vyvolat trestnou činnost nebo se jiným způsobem aktivně podílet na utváření skutkového děje tak, aby podněcoval či

²⁵⁵ Dosud nepublikovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3206/08, dostupný na <http://nalus.usoud.cz>. Ústavní soud v tomto případě vycházel z judikatury ESLP, podle níž výpověď svědka, který nebyl nikdy vyslechnut kontradiktorně, nemůže být výlučným nebo rozhodujícím důkazem viny (kauza P. S. v. Německo z roku 2001). Naopak čtení výpovědi takového svědka nemusí představovat porušení Úmluvy, jestliže odsouzení není výlučně či v rozhodující v míře založeno na takové výpovědi (kauza Verdum v. Nizozemí z roku 1999). Z principu kontradiktorního řízení existují výjimky; opatření omezující práva obhajoby však musí být striktně nezbytná a potíže způsobené obhajobě musí být dostatečně kompenzovány postupem justičních orgánů. Tam, kde je odsouzení založeno výlučně nebo v rozhodující míře na výpovědích učiněných osobou, kterou obžalovaný neměl příležitost vyslýchat nebo dát vyslýchat, jsou práva obhajoby omezena v rozsahu neslučitelném se zárukami poskytovanými čl. 6 Úmluvy (kauza Doorson v. Nizozemí z roku 1996). Obdobně srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 118/01, Sb.n.u. sv. 29, str. 101; sp. zn. II. ÚS 29/06, Sb.n.u. sv. 44, str. 155; sp. zn. I. ÚS 375/06, Sb.n.u. sv. 47, str. 951; sp. zn. Pl. ÚS 1/07, Sb.n.u. sv. 50, str. 57.

²⁵⁶ Náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 175/06, Sb.n.u. sv. 45, str. 389 (395-396). Obdobně – ve vztahu k právnímu styku s cizinou (zejména dožadání) – srov. náleží sp. zn. IV. ÚS 135/99, Sb.n.u. sv. 14, str. 121. Dále srov. náleží sp. zn. II. ÚS 297/04, Sb.n.u. sv. 41, str. 97.

²⁵⁷ Srov. např. náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 474/07, Sb.n.u. sv. 46, str. 505 (510).

²⁵⁸ Náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1780/07, Sb.n.u. sv. 50, str. 297 (301). Neodůvodní-li orgán činný v trestní řízení (typicky policejní orgán) přezkoumatelným způsobem, proč provedení úkonu nebylo možné odložit na pozdější stadium trestního řízení, vybočuje jeho postup z mezí ústavnosti.

usměrňoval do té doby neexistující úmysl pachatele daný trestný čin spáchat. Je nepřípustné, aby policejní orgány jako orgány státu naváděly jiného ke spáchání trestné činnosti, posilovaly jeho vůli spáchat trestný čin či mu jakoukoli formou pomáhaly. Je totiž nepřípustným porušením čl. 39 Listiny, pakliže jednání státních orgánů (Policie ČR) se stává součástí skutkového děje, celé poslovnosti úkonů, z nichž se trestné jednání skládá (např. provokace či iniciování trestného činu). Zásah státu do skutkového děje, jenž ve své komplexnosti tvoří trestný čin, resp. takový podíl státu na jednání osoby, jehož důsledkem je trestní kvalifikace tohoto jednání, je nepřípustný.²⁵⁹

Ústavní soud se ve své rozhodovací praxi často vyjadřuje k problematice donucování k doznání, resp. zákazu sebeobviňování. Zákazem sebeobviňování se rozumí zákaz vynucovat od obviněného, aby aktivně poskytoval proti sobě důkazy, které ho mohou usvědčovat ze spáchání trestného činu. Dle názoru Ústavního soudu právní možnost zajištění důkazů pro účely řízení kárného (nebo i trestního) proti vůli kárně (nebo i trestně) obviněného nemůže být zjednodušeně chápána jako nezákonné a neústavní donucování obviněného k poskytování důkazů proti sobě samému. Je nutné rozlišovat ono ústavně zaručené právo nebýt donucován k sebeobviňování na straně jedné, tedy předložit proti sobě důkaz pod donucením, od právní možnosti, kterou má kárná (trestní) moc, proti vůli obviněného opatřovat důkazy, tj. i jejich odnětím, nebyly-li vydány, a v jeho neprospěch, to na straně druhé.²⁶⁰ Směřuje-li trestní řízení nepochybně k zahájení trestního stíhání, není možné podezřelého nutit uložením pořádkové pokuty k součinnosti spočívající v předložení důkazu, který jej může usvědčovat.²⁶¹ Není-li dobrovolně splněna povinnost předložit věc důležitou pro trestní řízení, a to je reálné zejména u obviněného, který tak činí právě proto, aby neposkytoval proti sobě věcný důkaz, nelze splnění předkládací povinnosti vynutit, a to ani postupem

²⁵⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 710/01, Sb.n.u. sv. 30, str. 437 (444). V této souvislosti je třeba – jak ostatně v citovaném nálezu Ústavní soud učinil – zmínit stěžejní judikát Evropského soudu pro lidská práva v kauze Teixeira de Castro a další v. Portugalsko, v němž byl vysloven závěr, že – poněkud zjednodušeně řečeno – veřejný zájem na odhalování trestné činnosti nemůže ospravedlnit použití důkazů získaných v důsledku policejní provokace, neboť právo na řádný chod spravedlnosti zaujímá v demokratické společnosti tak výsadní místo, že nemůže být obětováno tomu, co je výhodné. Obdobně srov. nález sp. zn. III. ÚS 597/99, Sb.n.u. sv. 18, str. 345. Srov. také např. Ivor, J. Agent provokatér. In *Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy)*. Sborník č. 41. Praha: Univerzita Karlova, 2008, str. 46 a násl.

²⁶⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 29/2000, Sb.n.u. sv. 21, str. 285 (293). Obdobně srov. nález sp. zn. III. ÚS 644/05, Sb.n.u. sv. 40, str. 697.

²⁶¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 118/01, Sb.n.u. sv. 29, str. 101 (106).

podle § 66 trestního řádu. Donucování ke splnění povinnosti věc předložit cestou aplikace § 66 TrŘ by bylo ústavní, jestliže by se týkalo jiné osoby než obviněného, zavázané povinností věc doličnou předložit. Není přitom žádného zásadního rozdílu mezi právem osoby obviněné odmítnout výpověď a mezi právem osoby nestíhané nebýt – pomocí nepřímých, ale velmi účinných nástrojů – nucena k vydání důkazů, které mohou její stíhání přivodit.²⁶² Stejně tak uvalení vazby v důsledku odepření výpovědi obviněného, v čemž je soudem spatřován důvod koluzní vazby, nutno považovat jednak za donucování obviněného přiznat vinu, za omezení práva na obhajobu, jakož i za postup, ve kterém chybí zákonné a ústavně konformní zdůvodnění vazby.²⁶³ Podle judikatury Ústavního soudu však zákaz donucování k poskytnutí důkazů proti sobě samému nelze zužovat na případy získávání důkazů, které mají za nedostatku jiných důkazů potvrdit či vyvrátit spáchání trestného činu, ale samozřejmě se týká i případů, kdy má být upřesněna výše způsobené škody, či mají být získány takové důkazy, které jen podporují důkazy již dříve obstarané. Je věcí obhajoby, jakou strategii v trestním řízení zvolí a zda určitou věc aktivně poskytne orgánům činným v trestním řízení. Právo odmítnout výpověď nelze obcházet poukazem na objasňování skutečností ve prospěch obhajoby a obdobné platí i pro jiné důkazní prostředky.²⁶⁴ Je to totiž naopak veřejná žaloba, kdo má povinnost tvrdit a prokazovat obviněnému jeho vinu bez ohledu na jeho aktivitu a postoj.²⁶⁵

8.3 Problematika deformace a svévolného hodnocení důkazů

Ústavní soud zásadně nezasahuje do hodnocení důkazů provedené obecnými soudy, vychází však z přesvědčení, že před obecným soudem provedené důkazy musí jím být – právě pro účely jejich hodnocení – správně, tj. skutečnosti (přesněji obsahu spisu) odpovídajícím způsobem reprodukovány, resp. ve vlastním vyhodnocení interpretovány. Řečeno jen poněkud jinými slovy, předpokladem náležitého a také

²⁶² Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 255/05, Sb.n.u. sv. 37, str. 623 (625-626). Obdobně srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 671/05, Sb.n.u. sv. 40, str. 341; sp. zn. I. ÚS 636/05, Sb.n.u. sv. 41, str. 249; sp. zn. III. ÚS 655/06, Sb.n.u. sv. 45, str. 303.

²⁶³ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 188/99, Sb.n.u. sv. 16, str. 157 (161). Dále srov. nález sp. zn. III. ÚS 451/04, Sb.n.u. sv. 40, str. 677 (682), dle něhož jsou soudy v trestním řízení povinny přezkoumávat, zda výpověď učiněná v civilním řízení neměla sebeobviňující charakter a tedy zda je procesně použitelná.

²⁶⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 402/05, Sb.n.u. sv. 39, str. 185 (191).

²⁶⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 552/05, Sb.n.u. sv. 40, str. 103 (106).

ústavně souladného hodnocení důkazu je, že informace z hodnoceného důkazu zůstane bez jakékoli deformace v procesu jeho hodnocení zachována a výlučně jen jako taková se promítne do vlastního vyhodnocení jako konečného úsudku soudu. Opačný postup by ve svých důsledcích znamenal nejen vážný zásah do zákonných kautel soudního řízení, ale ohrozil by při výkonu spravedlnosti samotný účel soudního řízení.²⁶⁶ Ústavní principy vztahujícím k otázkám důkazních prostředků a důkazů mají za cíl zajistit, aby byl důkaz odrazem skutečných událostí a situací; tedy v podstatě garantují, aby byl jednotlivce uznán vinným na podkladě objektivních a skutečnosti odpovídajících zjištění. Pouze ta jsou totiž způsobilá ospravedlnit krajní opatření spočívající ve zbavení jednotlivce jeho osobní svobody.²⁶⁷

Svévolným hodnocením důkazů rozumíme situaci, kdy soud důkazy hodnotí v rozporu se zásadami logiky a na základě takto vadného hodnocení důkazů zjevně nesprávně konstruuje skutková zjištění, resp. kdy ze skutkových zjištění vyvozuje zcela nepřiléhavé právní závěry.²⁶⁸ Dle judikatury Ústavního soudu se nezávislost rozhodování obecných soudů uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a zákonného procesu, jak vyplývají z čl. 90 Ústavy České republiky a čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod. Jedním z těchto principů, představujícím součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 Ústavy) a vylučujícím libovůli při rozhodování, je nezbytná návaznost mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu

²⁶⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 398/97, Sb.n.u. sv. 11, str. 125 (128-129) V této kauze byl stěžovatel odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání čtyř let. Soud prvního stupně své rozhodnutí opřel o výpovědi poškozeného a dalších čtyř svědků. Jak ovšem vyplynulo z protokolů o hlavním líčení, žádný ze svědků nebyl schopen přesvědčivě potvrdit totožnost obžalovaného (stěžovatele). Jeden svědek například na dotaz státního zástupce doslova odpověděl: „Nejsem schopen říci, zda to byl obžalovaný.“ Přesto podle názoru nalézacího soudu tito svědci potvrdili tvrzení poškozeného a vina obžalovaného (stěžovatele) tak byla bez pochybností prokázána. Odvolací soud se posléze s rozsudkem soudu nalézacího zcela totožnil a odvolání zamítl.

²⁶⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 260/05, Sb.n.u. sv. 45, str. 259 (268).

²⁶⁸ Uvést jakékoli obecné závěry, kdy se obecné soudy dopouštějí v uvedených směrech svévole při hodnocení, je ovšem téměř nemožné, a proto pouze odkazují na konkrétní judikáty. Ani z nich ovšem někdy nelze příliš vyčíst, v čem Ústavní soud shledal pochybení soudů obecných.

s čl. 90 Ústavy České republiky a s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Stejně tak nutno považovat za rozpor s principy řádného a spravedlivého procesu situaci, jestliže v soudním rozhodování jsou skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy.²⁶⁹ I v těchto případech je tedy dána pravomoc Ústavního soudu přehodnocovat hodnocení důkazů provedené obecnými soudy, když tato pravomoc mu jinak zásadně nepřísluší, jelikož není součástí (tím spíše ani vrcholem) soustavy obecných soudů.²⁷⁰

²⁶⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 166/95, Sb.n.u. sv. 4, str. 255 (257). Dále srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94, Sb.n.u. sv. 3, str. 257; sp. zn. IV. ÚS 222/99, Sb.n.u. sv. 15, str. 83; sp. zn. I. ÚS 180/03, Sb.n.u. sv. 32, str. 293; sp. zn. III. ÚS 299/06, Sb.n.u. sv. 45, str. 149; sp. zn. II. ÚS 406/97, Sb.n.u. sv. 12, str. 267; sp. zn. I. ÚS 401/98, Sb.n.u. sv. 13, str. 11; sp. zn. III. ÚS 694/02, Sb.n.u. sv. 31, str. 319; sp. zn. II. ÚS 460/04, Sb.n.u. sv. 38, str. 489.

²⁷⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 215/99, Sb.n.u. sv. 18, str. 115 (119). Srov. také nálezy sp. zn. II. ÚS 301/98, Sb.n.u. sv. 13, str. 325; sp. zn. I. ÚS 761/06, Sb.n.u. sv. 47, str. 221.

9 Závěr

Ve své práci jsem se pokusil představit velmi rozsáhlou judikaturu vztahující se k otázkám hodnocení důkazů a poukázat tak na problémy, které při hodnocení důkazů vznikají. U jednotlivých soudních rozhodnutí jsem se snažil prezentovat především stěžejní právní názory, skutkové okolnosti případů byly stručně uváděny pouze tam, kde mohou podle mého názoru pomoci k lepšímu pochopení příslušného judikátu. Vzhledem k vysokému počtu judikátů a rozsahu této práce by ostatně jiný přístup ani reálně nepřicházel v úvahu.

Zásada volného hodnocení důkazů byla bezpochyby důležitým krokem v procesu „modernizace“ trestního procesu a není nejmenšího důvodu toto základní paradigma hodnocení důkazů měnit, snad s výjimkou jeho trochu nelogického vyjádření, neboť konflikt pravdy a procedurálních pravidel musí být řešen jedině ve prospěch pravdy. U jednotlivých komponentů této základní zásady trestního řízení již ovšem situace zdaleka tak jednoduchá a jednoznačná není. Hodnocení věrohodnosti a pravdivosti důkazů nevyvolává v obecné rovině potíže a nadále je třeba zcela ponechat na orgánech činných v trestním řízení, aby pečlivým uvážením všech okolností konkrétního případu dospěly k závěru, zda určitý důkaz je pravdivý a jeho zdroj věrohodný či nikoli. Rovněž otázka předmětu a rozsahu dokazování je dle mého názoru řešena obstojně, když vzhledem k zásadě rychlosti a hospodárnosti trestního řízení je nutné dokazovat skutečně pouze okolnosti relevantní. Za zmínku však stojí možnost zavést do českého právního řádu institut „dohody o vině a trestu“ (*plea bargaining*). Protože se však jedná o institut typický pro právní systémy *common law*, s nímž Česká republika nemá doposud žádné zkušenosti, je třeba k této problematice zavést odbornou diskusi, která by zhodnotila klady i zápory tohoto návrhu. Domnívám se, že při správné legislativní úpravě by dohoda o vině a trestu mohla snížit zatížení českých soudů a výrazně zkrátit dobu trvání jednotlivých případů. Uplatňovat by se však mohla být např. pouze u méně závažných trestných činů, o nichž *de lege lata* rozhodují samosoudci. U trestných činů závažnějších bych navrhol ponechat stávající právní úpravu, dle níž doznání obviněného nezavazuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. Jako určitý korektiv by posléze soudce měl mít pravomoc

dohodu o vině a trestu, uzavřenou mezi obviněným a státním zástupcem, odmítnout (neschválit), zejména není-li obviněný schopen pochopit význam a následky dohody.

Bezpochyby největším problémem naší úpravy dokazování a hodnocení důkazů je otázka přípustnosti a zákonnosti důkazů, o čemž rovněž vypovídá množství odborné literatury k této otázce publikované. Právní úprava je s výjimkou ustanovení § 89 odst. 3 trestního řádu zcela nedostatečná a řešení této problematiky je tak zcela ponecháno judikatuře, která ovšem není formálně závazná a neposkytuje tak zcela dostatečnou předvídatelnost práva. Proto by v připravované rekonstrukci měly být výslovně zakotveny alespoň nejzávažnější případy porušení procesních předpisů o dokazování, tedy případy absolutní i relativní neúčinnosti důkazů, které ostatně jsou již doktrínou i judikaturou všeobecně uznávány. Zákonodárce by rovněž mohl zvážit inspiraci zahraničními právními úpravami, např. německou „teorií právního okruhu“ (*Rechtskreisstheorie*) či americkými doktrínami tzv. vylučovacích norem (*exclusionary rules*) a plodů otráveného stromu (*fruit of the poisonous tree*).

Pokud jde o strukturu samotného trestního řízení, připravovaná rekonstrukce by podle mého názoru měla pokračovat v nastoupeném trendu a směřovat k mnohem důslednějšímu oddělení jednotlivých procesních funkcí (soudce, obžaloba, obhajoba) a tedy ke skutečně kontradiktorně koncipovanému trestnímu řízení, v němž jsou to zásadně strany obžaloby a obhajoby, kdo provádí důkazy. Kontradiktorní povaha trestního procesu také vyžaduje zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce, neboť soud již nadále neponese – pochopitelně s jistými výjimkami – procesní odpovědnost za zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti.

Jsem si vědom toho, že navrhované změny nejsou ani zdaleka jediné možné. Smyslem této práce je spíše poskytnout relevantní fakta a podklady pro diskusi vedoucí k rychlému přijetí nového a lepšího trestního řádu, neboť stávající právní úprava, zejména právě v oblasti dokazování, i přes mnohé změny stále bohužel reflektuje dobu svého vzniku a je tak dle mého názoru dlouhodobě neudržitelná.

10 Seznam použitých zkratek

- ESLP** Evropský soud pro lidská práva
- LPS** Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. prosince 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.).
- OSŘ** Občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb., v platném znění).
- TrŘ** Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění.
- TrZ** Trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb., v platném znění).
- ÚLP** Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších protokolů).
- Úst** Ústava České republiky (ústavní zákon č. 1/1993 Sb., v platném znění).
- ZMPSP** Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, v platném znění.
- ZSM** Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), v platném znění.
- ZSS** Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých zákonů (zákon o soudech a soudcích), v platném znění.
- ZÚS** Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, v platném znění.

11 Seznam použité literatury

Komentáře

- 1) Čapek, J. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I. část – Úmluva. Praha: Linde, 2010.
- 2) Dörfl, L. Zákon o znalcích a tlumočnících. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- 3) Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- 4) Filip, J., Holländer, P., Šimíček, V. Zákon o ústavním soudu. Komentář. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2007.
- 5) Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- 6) Klíma, K. a kol. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005.
- 7) Kocourek, J., Záruba, J. Zákon o soudech a soudcích. Zákon o státním zastupitelství. Komentář. 2., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004.
- 8) Koudelka, Z., Růžička, M., Vondruška, F. Zákon o státním zastupitelství s komentářem a judikaturou. Praha: Leges, 2010.
- 9) Pavlíček, V. a kol. Ústava a ústavní řád České republiky- Komentář. 2. díl. Práva a svobody. Praha: Linde, 2002.
- 10) Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007.
- 11) Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004.
- 12) Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007.
- 13) Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006.
- 14) Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- 15) Vangeli, B. Zákon o Policii České republiky. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

Monografie, učebnice

- 16) Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A. Teorie práva. 2., přepracované vydání. Praha: ASPI, 2004.
- 17) Bruna, E. Otázky právního procesu. Praha: Leges, 2010.
- 18) Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008.
- 19) Hanuš, L. Právní argumentace nebo svévole. Úvahy o právu, spravedlnosti a etice. Praha: C. H. Beck, 2008.
- 20) Holländer, P. Filozofie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006.
- 21) Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z. Rozhodnutí ve věcech trestních. 2., aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008.
- 22) Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2009.
- 23) Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. Vydání. Praha: Leges, 2009.
- 24) Kmec, J. Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006.
- 25) Knapp, V. Teorie práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995.
- 26) Knapp, V., Gerloch, A. Logika v právním myšlení. 3. aktualizované vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2000.
- 27) Kratochvíl, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- 28) Kuchta, J. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- 29) Kühn, Z. Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře. Praha: Karolinum, 2002.
- 30) Kühn, Z. Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace. Analýza příčin postkomunistické právní krize. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005.
- 31) Kühn, Z., Bobek, M., Polčák, R. (eds.). Judikatura a právní argumentace. Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou. Praha: Auditorium, 2006.

- 32) Melzer, F. Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- 33) Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007.
- 34) Nett, A. K problematice neúčinných důkazů v trestním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995.
- 35) Nett, A. Plody z otráveného stromu. Brno: Masarykova univerzita, 1997.
- 36) Novotný, O., Vanduchová, M., a kol. Trestní právo hmotné. 5., jubilejní, zcela přepracované vydání. Praha: ASPI, 2007.
- 37) Pavlovský, P. a kol. Soudní psychiatrie a psychologie. 3., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2009.
- 38) Pipek, J. Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém řízení. Praha: Univerzita Karlova, 1980.
- 39) Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002.
- 40) Růžek, A. Obžalovací zásada v československém socialistickém řízení. Praha: ČSAV, 1964.
- 41) Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004.
- 42) Růžička, M. Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005.
- 43) Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007.
- 44) Sekvard, O. Dovolání. Praha: Orac, 2004.
- 45) Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999.
- 46) Šámal, P. Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999.
- 47) Tomášek, M. et al. Europeizace trestního práva. Praha: Linde, 2009.

Odborné články

- 48) Burda, A. Hodnocení důkazů soudem při rozhodování o přijetí obžaloby. *Socialistická zákonost*, č. 3/1965, str. 23.
- 49) Císařová, D. Princip presumpce nevinny. *Stát a právo*, č. 10. Praha: Academia, 1965, str. 127.
- 50) Císařová, D. Předmět dokazování. *Stát a právo*, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 69.
- 51) Císařová, D. Hodnocení důkazů. *Socialistická zákonost*, č. 5/1967, str. 281.
- 52) Císařová, D. Odepření účasti obhájce při vyšetřovacích úkonech. *Socialistická zákonost*, č. 8/1967, str. 426.
- 53) Císařová, D. Aktuální problémy dokazování v trestním řízení. *Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, Monographia XXII*. Praha: Univerzita Karlova, 1975.
- 54) Císařová, D. Podnětné diskuse o základních zásadách trestního řízení. *Socialistická zákonost*, č. 9/1983, str. 540.
- 55) Císařová, D. Presumpce nevinny jako základní zásada trestního řízení v demokratickém státě (Úvahy a podněty pro rekonstrukci). *Trestní právo*, č. 4/1998, str. 2.
- 56) Coufal, P., Kučera, P. Několik poznámek k úvaze o nezávislosti státního zástupce. *Trestní právo*, č. 11/1996, str. 8.
- 57) Fenyk, J. Nezávislý státní zástupce? *Trestní právo*, č. 9/1996, str. 17.
- 58) Fiala, J. Pojem důkazu ve smyslu procesním. *Stát a právo*, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 7.
- 59) Hasch, K. K některým otázkám provádění důkazů v trestním řízení. *Trestní právo*, č. 5/1997, str. 4.
- 60) Herczeg, J. Zákaz mučení a jeho relativizace v boji proti terorizmu. *Trestněprávní revue*, č. 7/2006, str. 203.
- 61) Herczeg, J. Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, č. 3/2009, str. 65.
- 62) Hermanovský, P. K pojetí základních zásad trestního řízení. *Stát a právo*, č. 23. Praha: Academia, 1986, str. 193.
- 63) Jelínek, J. Zásada rychlosti řízení a právní úprava odvolání. In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, str. 77.

- 64) Kmec, J. Princip kontradiktornosti jako jeden z aspektů práva na spravedlivý proces. In *Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy)*. Sborník č. 41. Praha: Univerzita Karlova, 2008, str. 56.
- 65) Kratochvíl, V. Základní zásady trestního řízení/trestního práva procesního v česko–rakousko–polsko–evropském srovnání. In *Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy)*. Sborník č. 41. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2008, str. 66.
- 66) Kacařířková, M. Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. *Trestní právo*, č. 10/2002, str. 20.
- 67) Lachout, V. K teoriím důkazů v trestním procesu. *Právní obzor*, č. 4/1965, str. 204.
- 68) Mandák, V. K problematice hodnocení změněné výpovědi obviněného a svědka. *Bulletin advokacie*, č. 1/1984, str. 56.
- 69) Mandák, V. Doznání obviněného – některá procesní hlediska. *Bulletin advokacie*, č. III/1985, str. 205.
- 70) Musil, J. Rychlost trestního řízení – ústavněprávní aspekty. In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, str. 192.
- 71) Musil, J. Dohoda o vině a trestu. In *Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy)*. Sborník č. 41. Praha: Univerzita Karlova, 2008, str. 73.
- 72) Nett, A. K problematice neúčinnosti důkazů podle novely trestního řádu. *Justičná revue*, č. 5/1991, str. 32.
- 73) Nett, A. Účinný důkaz v trestním řízení de lege lata. *Časopis pro právní vědu a praxi*, č. III/1995, str. 65.
- 74) Púry, F. O aktuální judikatuře k dokazování v trestním řízení. *Soudní rozhledy*, č. 5/1998, str. 109.
- 75) Púry, F. Existuje důkazní břemeno v trestním řízení? In *Pocta Dagmar Císařové k 75. Narozeninám*. Praha: Lexis Nexis, 2007, str. 104.
- 76) Rašla, A. Teoretické otázky hodnotenia dôkazov. *Socialistické súdnictvo*, č. 3-4/1983, str. 24.
- 77) Repík, B. Má obviněný právo odepřít výpověď? *Socialistická zákonnost*, č. 8/1967, str. 456.

- 78) Repík, B. Niektoré problémy neúčinnosti dôkazu v judikatúre súdov. Socialistické súdnictvo, č. 2/1976, str. 16.
- 79) Repík, B. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. Bulletin advokacie, č. 3/1982, str. 125.
- 80) Repík, B. K přípustnosti důkazu získaného nelidským a ponižujícím zacházením a k právu neobviňovat samého. Bulletin advokacie, č. 2/2007, str. 13.
- 81) Růžek, A. K některým důsledkům porušení předepsaného procesního postupu. Socialistické soudnictví, č. 5/1966, str. 223.
- 82) Růžek, A. Povinnost dokazovat a důkazní břemeno. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 97.
- 83) Růžek, A., Císařová, D. Vztah přípravného řízení k hlavnímu líčení. Socialistická zákonost, č. 7/1968, str. 426.
- 84) Růžek, A. Dokazování svědkem a znalcem. Socialistická zákonost, č. 7-8/1971, str. 403.
- 85) Sotolář, A., Sovák, Z., Šámal, P. Italský model dokazování v trestních věcech. Právní praxe, č. 8-9/1996, str. 519.
- 86) Šámal, P. Některé problémy spojené s výslechem obviněného a svědka v hlavním líčení a ve veřejném zasedání. Socialistická zákonost, č. 10/1989, str. 570.
- 87) Šámal, P., Sotolář, A., Sovák, Z. K nové koncepci dokazování v řízení před soudem. Právní rozhledy, č. 6/1996, str. 247.
- 88) Šámal, P. K diskusi o garantování spravedlivého procesu a spravedlivého výsledku takového procesu a zjišťování pravdivého skutkového stavu věci. Trestní právo, č. 6/1996, str. 2.
- 89) Šámal, P., Sotolář, A., Sovák, Z. K nové koncepci dokazování v trestním řízení. Právní praxe, č. 8-9/1996, str. 498.
- 90) Šámal, P. Zamyšlení nad judikaturou k neodkladným a neopakovatelným úkonům. Soudní rozhledy, č. 1/1998, str. 1.
- 91) Šámal, P. Provádění dokazování v hlavním líčení a úprava absolutní a relativní neúčinnosti důkazů ve věcném záměru trestního řádu. Trestněprávní revue, č. 12/2008, str. 349.

- 92) Štajgr, F. Poznámky k soudobým teoriím důkazů v právu. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 43.
- 93) Štěpán, J. Provádění důkazů. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 133.
- 94) Štěpán, J. Účel a rozsah přípravného řízení a jeho poměr k hlavnímu líčení. Právník, č. 8/1967, str. 716.
- 95) Štěpán, J. Některé rysy trestního řízení ve Spojených státech. Právo a zákonost, č. 5/1991, str. 292; č. 6/1991, str. 364.
- 96) Umlauf, J. K otázce materiální pravdy v trestním řízení. Právník, č. 6/1966, str. 560.
- 97) Vaněček, P. K provádění důkazů v hlavním líčení. Trestní právo, č. 12/2004, str. 6.
- 98) Vantuch, P. Odůvodnění rozsudku a reakce soudu na obhajobu obžalovaného. Bulletin advokacie, č. 9/1992, str. 27.
- 99) Vantuch, P. K výsledku svědka, který se nedostavuje k jednání soudu. Bulletin advokacie, č. 9/1994, str. 12.
- 100) Vantuch, P. Omezení rozsahu dokazování v přípravném řízení a právo na obhajobu. Právní rozhledy, č. 6/1996, str. 241.
- 101) Vantuch, P. K použitelnosti důkazu, který v trestním řízení obstaral a předložil obhájce. Bulletin advokacie, č. 6-7/1996, str. 37.
- 102) Vantuch, P. K možnostem obhajoby před navržením výsledku svědka v trestním řízení. Právní rozhledy, č. 4/1998, str. 166.
- 103) Vantuch, P. K znaleckým posudkům předloženým stranou a k výsledku jejich zpracovatele. Trestní právo, č. 5/2003, str. 19.
- 104) Vantuch, P. Může předseda senátu vyzvat obhájce, aby provedl důkaz, který navrhla strana obhajoby? Trestněprávní revue, č. 8/2004, str. 235.
- 105) Vantuch, P. Princip rovnosti zbraní a neprovedení návrhů obhajoby na doplnění dokazování soudem. Trestní právo, č. 3/2008, str. 6.
- 106) Vojna, P. Obviněný jako procesní subjekt nebo jako důkazní prostředek? Socialistická zákonost, č. 8/1967, str. 462.
- 107) Vrtěl, P. Dokazování po novele trestního řádu. Trestněprávní revue, č. 9/2002, str. 249.

- 108) Weinberger, O. Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. Stát a právo, č. 13. Praha: Academia, 1967, str. 189.
- 109) Zeman, P. Odraz trestní politiky po roce 1990 ve vývoji důkazního práva. Trestněprávní revue, č. 3/2008, str. 69.
- 110) Zoulík, F. Právní principy a procesní zásady. In Právní principy. Pelhřimov: Nakladatelství 999, str. 179.
- 111) Ždárský, Z. Závislý a nestranný státní zástupce? Právní praxe, č. 4/1994, str. 195.

12 Seznam použité judikatury

Judikatura obecných soudů

Použité zkratky:

- R** Označení před číslem judikátu znamená, že jde o judikát uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek; číslo označuje pořadové číslo judikátu/ročník v trestní části této Sbírk.
- NS** Označení před číslem rozhodnutí znamená, že jde o rozhodnutí uveřejněné v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, který byl vydáván Nakladatelstvím C. H. Beck, Praha; číslo označuje pořadové číslo svazku/ročník a za pomlčkou je uváděno po písmenu „T“ (trestní) pořadové číslo judikátu.
- TR NS** Označení před číslem rozhodnutí znamená, že jde o rozhodnutí uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, který je vydáván Nakladatelstvím C. H. Beck, Praha; číslo označuje pořadové číslo sešitu/ročník (počínaje sešitem č. 1) a za pomlčkou je uváděno po písmenu „T“ (trestní) pořadové číslo judikátu; čísla rozhodnutí navazují na trestní část předchozího Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu (NS), jehož vydávání bylo ukončeno.
- PR** Označení před číslem rozhodnutí znamená, že jde o rozhodnutí uveřejněné v časopise Právní rozhledy vydávaném Nakladatelstvím C. H. Beck, Praha (číslo zde označuje pořadové číslo časopisu/ročník a stranu, na které judikát začíná).
- SR** Označení před číslem rozhodnutí je použito u rozhodnutí uveřejněných v časopise Soudní rozhledy, která jsou vydávány Nakladatelstvím C. H. Beck, Praha (číslo zde označuje pořadové číslo judikátu/ročník).

TpR Označení před číslem rozhodnutí znamená, že jde o rozhodnutí uveřejněné v časopise Trestněprávní revue vydávaném Nakladatelstvím C. H. Beck, Praha (číslo zde označuje pořadové číslo časopisu/ročník a stránu, na které judikát začíná).

- 1) R 83/1952 Nejvyšší soud, sp. zn. Tz I 35/52
- 2) R 56/1953 Nejvyšší soud, sp. zn. 1 Tz 30/53
- 3) R 43/1960 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. 7 Tz 3/60
- 4) R 14/1964 Krajský soud v Plzni, sp. zn. 4 To 167/63
- 5) R 46/1965 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. 10 Tz 34/65
- 6) R 13/1966 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. 9 Tz 30/65
- 7) R 30/1966 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. 4 Tz 15/66
- 8) R 22/1968 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. 2 Tz 22/67
- 9) R 36/1968 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. 9 Tz 78/67
- 10) R 40/1968 Nejvyšší soud ČSSR sp. zn. 7 Tz 20/68
- 11) R 49/1968 Nejvyšší soud ČSSR sp. zn. 11 Tz 29/69
- 12) R 59/1968 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. 4 Tz 28/68
- 13) R 25/1969 Nejvyšší soud ČSSR sp. zn. 5 Tz 71/68
- 14) R 40/1969 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 11 Tz 26/69
- 15) R 50/1969 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. 2 Tor 5/69
- 16) R 5/1970 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 6 Tor 3/69
- 17) R 6/1970 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 7 Tz 60/69
- 18) R 20/1970 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 5 Tz 90/69
- 19) R 38/1970 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 7 Tz 84/69
- 20) R 29/1971 Nejvyšší soud SSR, sp. zn. 1 To 49/70
- 21) R 32/1972 Nejvyšší soud SSR, sp. zn. 2 Tz 108/71
- 22) R 40/1972 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. Tsf 1/72
- 23) R 42/1972 Nejvyšší soud SSR, sp. zn. 2 Tz 110/71
- 24) R 60/1972 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. 2 Tzf 1/72
- 25) R 45/1973 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 11 To 36/72
- 26) R 22/1976 Nejvyšší soud SSR, sp. zn. 4 Tz 35/75
- 27) R 41/1976 Nejvyšší soud ČSSR sp. zn. Tpjf 30/76

- 28) R 11/1977 Nejvyšší soud SSR, sp. zn. 4 Tz 98/76
29) R 27/1977 Nejvyšší soud SSR, sp. zn. 4 Tz 88/76
30) R 29/1977 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 3 To 5/76
31) R 33/1977 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 11 Tz 15/76
32) R 51/1977 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 3 Tz 39/76
33) R 52/1977 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 4 Tz 23/76
34) R 45/1978 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. Tpjf 68/77
35) R 24/1980 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 6 Tz 73/78
36) R 35/1980 Nejvyšší soud SSR, sp. zn. 4 Tz 31/79
37) R 3/1981 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 11 To 62/79
38) R 2/1982 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. Tsf 3/81
39) R 20/1984 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 5 Tz 14/83
40) R 56/1984 Nejvyšší soud SSR, sp. zn. 1 To 52/83
41) R 57/1984 Nejvyšší soud SSR, sp. zn. 4 Tz 78/83
42) R 9/1985 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 3 Tz 8/84
43) R 52/1986 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 4 To 52/85
44) R 55/1986 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 11 Tz 46/85
45) R 11/1987 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 4 To 9/86
46) R 12/1987 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. 1 Tzf 3/86
47) R 25/1988 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 11 Tz 5/87
48) R 42/1988 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 5 Tz 14/87
49) R 2/1989 Nejvyšší soud SSR, sp. zn. 1 To 2/88
50) R 49/1989 Nejvyšší soud ČSSR, sp. zn. 2 Tzf 3/88
51) R 3/1990 Nejvyšší soud SSR, sp. zn. Tpj 20/89
52) R 9/1990 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 5 Tz 26/88
53) R 25/1990 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 7 To 1/89
54) R 34/1990 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 1 Tz 4/89
55) R 54/1990 Nejvyšší soud ČSR, sp. zn. 5 Tz 8/89
56) R 52/1991 Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 7 To 8/91
57) R 23/1992 Nejvyšší soud SR, sp. zn. 8 Tz 17/91
58) R 52/1992 Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 2 Tz 35/91
59) R 53/1992 Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 11 Tz 53/91

- 60) R 8/1993 Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 6 To 12/92
- 61) R 10/1993 Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 3 Tz 62/91
- 62) R 25/1993 Vrchní soud v Praze, sp. zn. 11 To 192/92
- 63) R 46/1993 Vrchní soud v Praze, sp. zn. 6 Tz 46/93
- 64) R 11/1994 Vrchní soud v Praze, sp. zn. 7 To 181/93
- 65) R 40/1994 Vrchní soud v Praze, sp. zn. 1 To 44/94
- 66) R 45/1994 Vrchní soud v Praze, sp. zn. 11 To 46/94
- 67) R 46/1994 Vrchní soud v Praze, sp. zn. 2 To 37/93
- 68) R 52/1994 Vrchní soud v Praze, sp. zn. 7 To 83/94
- 69) R 13/1995 Krajský soud v Plzni, sp. zn. 7 To 177/94
- 70) R 27/1995 Krajský soud v Českých Budějovicích,
sp. zn. 4 To 810/94
- 71) R 33/1995 Krajský soud v Českých Budějovicích,
sp. zn. 4 To 354/94
- 72) R 3/1996 Krajský soud v Českých Budějovicích,
sp. zn. 4 To 475/94
- 73) R 10/1996 Krajský soud v Plzni, sp. zn. 7 To 389/94
- 74) R 18/1996 Vrchní soud v Praze, sp. zn. 11 Tz 19/95
- 75) R 14/1997 Nejvyšší soud, sp. zn. 2 Tzn 163/96
- 76) R 19/1997 Vrchní soud v Praze, sp. zn. 11 To 78/94
- 77) R 20/1997 Nejvyšší soud, sp. zn. 2 Tzn 187/96
- 78) R 31/1997 Krajský soud v Českých Budějovicích,
sp. zn. 3 To 937/95
- 79) R 40/1997 Nejvyšší soud, sp. zn. 1 Tzn 16/96
- 80) R 55/1997 Krajský soud v Českých Budějovicích,
sp. zn. 4 To 862/96
- 81) R 1/1998 Nejvyšší soud, sp. zn. 2 Tzn 19/97
- 82) R 27/2002 Krajský soud v Plzni, sp. zn. 7 To 200/2001
- 83) R 33/2003 Vrchní soud v Olomouci, sp. zn. 1 To 29/2002
- 84) R 36/2004 Nejvyšší soud, sp. zn. Ts 42/2003
- 85) R 17/2005 Krajský soud v Českých Budějovicích,
sp. zn. 3 To 88/2004

86)	R 19/2006	Nejvyšší soud, sp. zn. 7 Tdo 1103/2005
87)	R 7/2008	Nejvyšší soud, sp. zn. 5 Tdo 459/2007
88)	NS 6/2001 T 169	Nejvyšší soud, sp. zn. 5 Tz 90/2001
89)	NS 9/2001 T 242	Nejvyšší soud, sp. zn. 5 Tz 138/2001
90)	NS 9/2001 T 260	Nejvyšší soud, sp. zn. 5 Tz 175/2001
91)	NS 9/2001 T 263	Nejvyšší soud, sp. zn. 5 Tz 37/2001
92)	NS 17/2004 T 420	Nejvyšší soud, sp. zn. Tdo 482/2002
93)	NS 25/2004 T 592	Nejvyšší soud, sp. zn. 4 Tz 107/2002
94)	TR NS 39/2007 T 1031	Nejvyšší soud, sp. zn. 4 Tz 111/2006
95)	PR 1/1998, str. 37	Nejvyšší soud, sp. zn. 1 Tzn 9/97
96)	PR 3/1999, str. 151	Nejvyšší soud, sp. zn. 5 Tz 107/98
97)	SR 6/1998, str. 151	Vrchní soud v Olomouci, sp. zn. 1 To 189/97
98)	SR 113/2005, str. 336	Vrchní soud v Praze, sp. zn. 2 To 45/2005
99)	TpR 8/2005, str. 215	Vrchní soud v Praze, sp. zn. 2 To 68/2005
100)	TpR 12/2006, str. 371	Vrchní soud v Praze, sp. zn. 2 To 62/2006
101)	TpR 1/2007, str. 24	Vrchní soud v Praze, sp. zn. 2 To 54/2006
102)	TpR 5/2007, str. 143	Vrchní soud v Praze, sp. zn. 2 To 85/2006
103)	TpR 11/2007, str. 320	Vrchní soud v Praze, sp. zn. 2 To 64/2007
104)	Nepublikované rozh.	Nejvyšší soud, sp. zn. 1 Tzn 7/97
105)	Nepublikované rozh.	Nejvyšší soud, sp. zn. 3 Tdo 68/2002

Judikatura Ústavního soudu

- 1) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 68/93, Sb.n.u. sv. 1, str. 123
- 2) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 44/93, Sb.n.u. sv. 1, str. 237
- 3) Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/94, Sb.n.u. sv. 2, str. 57
- 4) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 150/93, Sb.n.u. sv. 2, str. 87
- 5) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 61/94, Sb.n.u. sv. 3, str. 51
- 6) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 84/94, Sb.n.u. sv. 3, str. 257
- 7) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 166/95, Sb.n.u. sv. 4, str. 255
- 8) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 56/95, Sb.n.u. sv. 4, str. 259
- 9) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 101/95, Sb.n.u. sv. 4, str. 263
- 10) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 232/95, Sb.n.u. sv. 5, str. 101

- 11) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 32/95, Sb.n.u. sv. 5, str. 331
- 12) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 185/96, Sb.n.u. sv. 6, str. 461
- 13) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 271/96, Sb.n.u. sv. 7, str. 153
- 14) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 51/96, Sb.n.u. sv. 8, str. 69
- 15) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 95/97, Sb.n.u. sv. 8, str. 231
- 16) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 394/97, Sb.n.u. sv. 10, str. 179
- 17) Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 484/97, Sb.n.u. sv. 10, str. 361
- 18) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 36/98, Sb.n.u. sv. 11, str. 43
- 19) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 398/97, Sb.n.u. sv. 11, str. 125
- 20) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 271/97, Sb.n.u. sv. 11, str. 199
- 21) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 406/97, Sb.n.u. sv. 12, str. 267
- 22) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 401/98, Sb.n.u. sv. 13, str. 11
- 23) Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/98, Sb.n.u. sv. 13, str. 177
- 24) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 425/97, Sb.n.u. sv. 13, str. 305
- 25) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 301/98, Sb.n.u. sv. 13, str. 325
- 26) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 135/99, Sb.n.u. sv. 14, str. 121
- 27) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 544/98, Sb.n.u. sv. 15, str. 75
- 28) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 222/99, Sb.n.u. sv. 15, str. 83
- 29) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 258/99, Sb.n.u. sv. 16, str. 99
- 30) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 188/99, Sb.n.u. sv. 16, str. 157
- 31) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 95/99, Sb.n.u. sv. 16, str. 165
- 32) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 103/99, Sb.n.u. sv. 17, str. 121
- 33) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 471/99, Sb.n.u. sv. 17, str. 251
- 34) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 441/99, Sb.n.u. sv. 17, str. 337
- 35) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 215/99, Sb.n.u. sv. 18, str. 115
- 36) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 464/99, Sb.n.u. sv. 19, str. 63
- 37) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 129/2000, Sb.n.u. sv. 19, str. 221
- 38) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 137/2000, Sb.n.u. sv. 20, str. 235
- 39) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 181/2000, Sb.n.u. sv. 20, str. 241
- 40) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 463/2000, Sb.n.u. sv. 20, str. 267
- 41) Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 29/2000, Sb.n.u. sv. 21, str. 285
- 42) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 387/2000, Sb.n.u. sv. 21, str. 295

- 43) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 549/2000, Sb.n.u. sv. 22, str. 65
- 44) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 628/2000, Sb.n.u. sv. 22, str. 87
- 45) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 77/01, Sb.n.u. sv. 23, str. 45
- 46) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 463/2000, Sb.n.u. sv. 23, str. 191
- 47) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 60/01, Sb.n.u. sv. 23, str. 227
- 48) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 438/2000, Sb.n.u. sv. 23, str. 233
- 49) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 617/2000, Sb.n.u. sv. 24, str. 27
- 50) Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 15/01, Sb.n.u. sv. 24, str. 201, č. 424/2001 Sb.
- 51) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 190/01, Sb.n.u. sv. 24, str. 237
- 52) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 376/01, Sb.n.u. sv. 24, str. 291
- 53) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 532/01, Sb.n.u. sv. 25, str. 69
- 54) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 213/2000, Sb.n.u. sv. 25, str. 143
- 55) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 346/01, Sb.n.u. sv. 25, str. 237
- 56) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 582/01, Sb.n.u. sv. 26, str. 63
- 57) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 291/2000, Sb.n.u. sv. 26, str. 207
- 58) Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/01, Sb.n.u. sv. 26, str. 317, č. 403/2002 Sb.
- 59) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 78/02, Sb.n.u. sv. 28, str. 109
- 60) Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 154/02, Sb.n.u. sv. 28, str. 447
- 61) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 413/02, Sb.n.u. sv. 29, str. 25
- 62) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 118/01, Sb.n.u. sv. 29, str. 101
- 63) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 187/02 Sb.n.u. sv. 29, str. 227
- 64) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 757/2000, Sb.n.u. sv. 29, str. 401
- 65) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 623/2000, Sb.n.u. sv. 30, str. 163
- 66) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 10/02, Sb.n.u. sv. 30, str. 287
- 67) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 710/01, Sb.n.u. sv. 30, str. 437
- 68) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 564/02, Sb.n.u. sv. 30, str. 489
- 69) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 182/02, Sb.n.u. sv. 31, str. 165
- 70) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 429/03, Sb.n.u. sv. 31, str. 257
- 71) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 694/02, Sb.n.u. sv. 31, str. 319
- 72) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 219/03, Sb.n.u. sv. 32, str. 225

- 73) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 733/01, Sb.n.u. sv. 32, str. 239
- 74) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 180/03, Sb.n.u. sv. 32, str. 293
- 75) Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 593/02, Sb.n.u. sv. 32, str. 539
- 76) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 802/02, Sb.n.u. sv. 33, str. 89
- 77) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 37/03, Sb.n.u. sv. 33, str. 285
- 78) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 570/03, Sb.n.u. sv. 33, str. 377
- 79) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 59/04, Sb.n.u. sv. 33, str. 479
- 80) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 566/03, Sb.n.u. sv. 34, str. 99
- 81) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 224/04, Sb.n.u. sv. 34, str. 213
- 82) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 182/04, Sb.n.u. sv. 35, str. 273
- 83) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 15/04, Sb.n.u. sv. 36, str. 407
- 84) Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 45/04, Sb.n.u. sv. 36, str. 647, č. 239/2005 Sb.
- 85) Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 60/04, Sb.n.u. sv. 37, str. 297, č. 264/2005 Sb.
- 86) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 255/05, Sb.n.u. sv. 37, str. 623
- 87) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 183/03, Sb.n.u. sv. 38, str. 399
- 88) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 460/04, Sb.n.u. sv. 38, str. 489
- 89) Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 152/05, Sb.n.u. sv. 38, str. 541
- 90) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 333/05, Sb.n.u. sv. 39, str. 45
- 91) Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 28/04, Sb.n.u. sv. 39, str. 171, č. 20/2006 Sb.
- 92) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 402/05, Sb.n.u. sv. 39, str. 185
- 93) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 455/05, Sb.n.u. sv. 39, str. 239
- 94) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 552/05, Sb.n.u. sv. 40, str. 103
- 95) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 499/04, Sb.n.u. sv. 40, str. 303
- 96) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 671/05, Sb.n.u. sv. 40, str. 341
- 97) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 469/05, Sb.n.u. sv. 40, str. 527
- 98) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 137/05, Sb.n.u. sv. 40, str. 655
- 99) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 451/04, Sb.n.u. sv. 40, str. 677
- 100) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 644/05, Sb.n.u. sv. 40, str. 697
- 101) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 767/05, Sb.n.u. sv. 41, str. 67

- 102) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 297/04, Sb.n.u. sv. 41, str. 97
- 103) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 670/05, Sb.n.u. sv. 41, str. 127
- 104) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 636/05, Sb.n.u. sv. 41, str. 249
- 105) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 470/05, Sb.n.u. sv. 41, str. 315
- 106) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 291/03, Sb.n.u. sv. 41, str. 427
- 107) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 335/05, Sb.n.u. sv. 41, str. 453
- 108) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 305/06, Sb.n.u. sv. 42, str. 267
- 109) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 553/05, Sb.n.u. sv. 42, str. 407
- 110) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 481/04, Sb.n.u. sv. 43, str. 3
- 111) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 74/06, Sb.n.u. sv. 43, str. 17
- 112) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 29/06, Sb.n.u. sv. 44, str. 155
- 113) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 521/06, Sb.n.u. sv. 44, str. 443
- 114) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 299/06, Sb.n.u. sv. 45, str. 149
- 115) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 260/05, Sb.n.u. sv. 45, str. 259
- 116) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 655/06, Sb.n.u. sv. 45, str. 303
- 117) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 175/06, Sb.n.u. sv. 45, str. 389
- 118) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 779/06, Sb.n.u. sv. 45, str. 445
- 119) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 474/07, Sb.n.u. sv. 46, str. 505
- 120) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 434/07, Sb.n.u. sv. 47, str. 167
- 121) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 761/06, Sb.n.u. sv. 47, str. 221
- 122) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 546/05, Sb.n.u. sv. 47, str. 245
- 123) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 623/05, Sb.n.u. sv. 47, str. 585
- 124) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 375/06, Sb.n.u. sv. 47, str. 951
- 125) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1589/07, Sb.n.u., sv. 49, str. 45
- 126) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 455/05, Sb.n.u. sv. 49, str. 119
- 127) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 608/06, Sb.n.u. sv. 49, str. 153
- 128) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2168/07, Sb.n.u. sv. 49, str. 185
- 129) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2014/07, Sb.n.u. sv. 49, str. 217
- 130) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 49/06, Sb.n.u. sv. 49, str. 381
- 131) Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/07, Sb.n.u. sv. 50, str. 57
- 132) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1348/07, Sb.n.u. sv. 50, str. 79
- 133) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1252/08, Sb.n.u. sv. 50, str. 85

- 134) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 897/08, Sb.n.u. sv. 50, str. 235
- 135) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1076/08, Sb.n.u. sv. 50, str. 269
- 136) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1780/07, Sb.n.u. sv. 50, str. 297
- 137) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 445/06, Sb.n.u. sv. 50, str. 311
- 138) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 910/07, Sb.n.u. sv. 50, str. 389
- 139) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1526/08, Sb.n.u. sv. 51, str. 301
- 140) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1414/07, dosud nepublikován
- 141) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2268/07, dosud nepublikován
- 142) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1104/08, dosud nepublikován
- 143) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2042/08, dosud nepublikován
- 144) Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/09, dosud nepublikován
- 145) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 118/09, dosud nepublikován
- 146) Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1922/09, dosud nepublikován
- 147) Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 722/09, dosud nepublikován
- 148) Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 956/09, dosud nepublikován

13 Summary

The principle of free evaluation of evidence in Czech case law

The purpose of my Masters's degree thesis is to analyse the issue of evaluation of evidence in Czech criminal proceeding, especially in Czech case law. Czech criminal procedure is based on the principle of free evaluation of evidence which means the Rules of Criminal Procedure do not generally determine how the processing and adjudicating bodies are to prove a fact or an event.

The thesis is composed, excluding Introduction (chapter one) and Conclusion (chapter nine), of seven chapters. Chapter two is introductory and is concerned with the fundamental principles of Czech criminal proceeding, their definition, significance and system.

Chapter three is subdivided into two parts. Part one deals with foundations of Czech court structure. Part Two afterwards briefly describes constitutional framework of the fundamental principles of Czech criminal proceeding.

Chapter four concentrates primarily on theoretical aspects of the principle of free evaluation of evidence. The aim of this chapter is to provide a solid background for the following chapters of the thesis. It consists of four parts, each of them dealing with different aspects of the process of evaluation of evidence (credibility, truthfulness, lawfulness and admissibility of evidence).

The fifth and key chapter of the thesis is subdivided into five parts and examines the relevant set of judicature focusing on general problems of evaluation of evidence and afterwards on particular means of proof.

Chapter six consists of six parts and is concerned with the important issue of evaluation of evidence within the course of legal remedies (ordinary and extraordinary), primarily of appellate procedure.

Chapter seven describes the specific role of the Czech Constitutional Court and its limited jurisdiction to review verdicts of criminal courts.

Chapter eight is composed of three parts, each concentrating on a selected issue of the judicature of Czech Constitutional Court related to evaluation of evidence.

Conclusions are drawn in chapter nine. In this final chapter I also suggest legislative changes, particularly with respect to admissibility and lawfulness of evidence.

Klíčová slova: trestní řízení, základní zásady, hodnocení důkazů

Key words: criminal procedure, fundamental principles, evaluation of evidence